

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Kent, Çevre ve Yerel Yönetimler Programı

**YEREL DEMOKRASİ VE KENT HİZMETLERİ
AÇISINDAN MAHALLE MUHTARLIKLARI: ANTALYA,
KEPEZ VE MURATPAŞA İLÇELERİ ÖRNEĞİ**

Sefa KOÇAK

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

YEREL DEMOKRASİ VE KENT HİZMETLERİ AÇISINDAN
MAHALLE MUHTARLIKLARI:
ANTALYA, KEPEZ VE MURATPAŞA İLÇELERİ ÖRNEĞİ

Sefa KOÇAK

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Kent, Çevre ve Yerel Yönetimler Programı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim sürecinde ve tez danışmanım olarak desteğini her daim yanımda hissettiğim Sayın Dr. Öğr. Üyesi Leila AKBARISHAHABI hocam başta olmak üzere, öğrencisi olmaktan onur duyduğum, hocaların hocası Sayın Prof. Dr. Ruşen KELEŞ'e ve eğitimimde emeği olan bütün hocalarıma kalbi teşekkürlerimi arz ediyorum.

Eğitimim boyunca bana sabırla destek veren, kendilerini ihmal etmemi hoşgörü ile karşılayan güzel aileme, beni sürekli motive eden, annem, babam ve amcama teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

KOÇAK, Sefa. *Yerel Demokrasi ve Kent Hizmetleri Açısından Mahalle Muhtarlıkları: Antalya, Kepez ve Muratpaşa İlçeleri Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2023.

Demokrasinin vazgeçilmez uygulayıcısı olarak görülen yerel yönetimlerin, yerel demokrasi ve kent hizmetleri konularındaki çalışmaları demokrasinin güçlendirilmesine büyük katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda kent hizmetlerinde halka en yakın konumda bulunan ve medeniyetimizde de köklü bir tarihe ve etkin bir işleve sahip olan mahalle muhtarlıklarının, günümüz kentlerinin yönetiminde daha fazla etkin olması tartışılmaktadır. Bu çalışmada yerelleşmenin nasıl uygulandığı ve yerelleşmeye mahalle muhtarlıklarının ne şekilde katkı sağladığı açıklanmaya çalışılmıştır. Mahalle muhtarlıklarının zaman içerisinde işlevinin azaltılması ve konumunun net olarak belirlenmemiş olması daha fazla demokratikleşme hayali olan ülkemizde muhtarlık müessesesine yeterince önem verilmediğinin göstergesidir. Mahalle yönetimlerinin, mevzuatla yetkileri ve konumu belirlendikten sonra sosyal, ekonomik ve yönetsel konularda toplumun problemlerinin çözümünde katkı sağlayan birimler olması mümkündür. Bu çalışmada yapılan literatür taraması ile mahalle kavramı ve muhtarlık müessesesinin tarihten günümüze serüveni ortaya konulmuş ve günümüzdeki mahalle yönetimlerinin sorunları tahlil edilmiştir. Ayrıca, sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri kullanılarak Antalya'nın Kepez ve Muratpaşa ilçelerinde görev yapmakta olan 20 mahalle muhtarı ile yüz yüze görüşülüp mülakat yapılmıştır. Kepez ve Muratpaşa ilçeleri toplam bir milyondan fazla nüfusu ile önemli birer konuma sahiptirler. İlçelerde bulunan mahallelerin çeşitli sorunları bulunmaktadır. Geleneksel mahallede, mahalle yönetimleri tarafından uygulanan hizmetlerin günümüz mahallesinde muhtarlarca birebir uygulanması mümkün görülmemektedir. Buna karşın komşuluk, dayanışma, sosyal yardım, sosyal aktivite gibi sosyal konularda ve mahallenin yönetsel konularında muhtarların yetkilerinin genişletilmesi gerekmektedir. Muhtarlıkların, mevzuattan kaynaklanan sorunlarının çözülmesi durumunda, yerel demokrasinin güçlendirilmesine ve kent hizmetlerine daha fazla katkı sağlayacağı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Demokrasi, Kent Hizmetleri, Yerel Yönetimler, Mahalle Muhtarlıkları, Mahalle Yönetimleri

ABSTRACT

KOCAK, Sefa. *In Terms of Local Democracy and Urban Services Neighborhood Headmen: The Case of Antalya, Kepez and Muratpaşa Districts*, Master Thesis, Nevşehir, 2023.

The works of local governments, which are seen as indispensable implementers of democracy, on local democracy and urban services contribute greatly to the strengthening of democracy. In this context, it is discussed that neighborhood headmen, which are closest to the public in city services and have a deep-rooted history and an effective function in our civilization, should be more effective in the management of today's cities. In this study, it has been tried to explain how localization is implemented and how the neighborhood headmen contribute to localization. The fact that the functions of neighborhood headmen have decreased over time and their position has not been clearly determined is an indication that the institution of headman is not given enough importance in our country, which has the dream of more democratization. It is possible for the neighborhood administrations to be units that contribute to the solution of the problems of the society in social, economic and administrative issues after their authorities and position are determined by the legislation. In this study, with the literature review, the concept of neighborhood and the adventure of the headman institution from history to the present have been revealed and the problems of today's neighborhood administrations have been analyzed. In addition, using qualitative research methods in social sciences, face-to-face interviews were conducted with 20 neighborhood headmen working in Antalya's Kepez and Muratpaşa districts. Kepez and Muratpaşa districts have an important position with a total population of more than one million. Neighborhoods in districts have various problems. In the traditional neighborhood, it is not possible to implement the services implemented by the neighborhood administrations one-to-one by the headmen in today's neighborhoods. On the other hand, it is necessary to expand the powers of the headmen in social issues such as neighborhood, solidarity, social assistance, social activity, and in solving the problems of the neighborhood and in administrative matters. It has been understood that

if the problems of the headmen arising from the legislation are resolved, they will contribute more to the strengthening of local democracy and city services.

Keywords: Local Administrations, Local Democracy, City Services, Neighborhood Headmen, Neighborhood Administrations.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: DEMOKRASİ, YEREL DEMOKRASİ VE KENT HİZMETLERİ ..3	
1.1. DEMOKRASİ KAVRAMI	3
1.1.2. Demokrasinin Tarihi Gelişimi.....	4
1.1.3. Demokrasi Türleri ve Modelleri.....	5
1.1.3.1. Doğrudan Demokrasi.....	5
1.1.3.2. Temsili Demokrasi.....	6
1.1.3.3. Sosyal Demokrasi.....	6
1.1.3.4. Liberal Demokrasi.....	7
1.1.3.5. Oydaşmacı Demokrasi.....	8
1.1.3.6. Çoğunlukçu demokrasi.....	9
1.1.3.7. Çoğulcu Demokrasi.....	10
1.2. YEREL DEMOKRASİ KAVRAMI	11
1.2.1. Yerel Demokrasi İlkeleri.....	12
1.2.1.1. Müzakerecilik.....	12
1.2.1.2. Katılımcılık.....	12
1.2.1.3. Denetlenebilirlik.....	15
1.2.2. Yerel Yönetimler.....	15
1.2.2.1. Yerel Yönetim İlkeleri.....	17
1.2.2.1.1 Yerellik İlkesi.....	18
1.2.2.1.2. Demokrasi İlkesi.....	18
1.2.2.1.3. Özerklik İlkesi.....	19
1.2.2.1.4. Verimlilik ve Etkinlik İlkesi.....	20
1.2.2.1.5. Şeffaflık İlkesi.....	20

1.2.2.1.6. Sosyal Adalet İlkesi.....	21
1.2.2.2. Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Tarihi Gelişimi.....	21
1.2.2.3. Yerel Yönetim Türleri.....	25
1.2.2.3.1. Belediyeler.....	25
1.2.2.3.2. Büyükşehir Belediyeleri.....	26
1.2.2.3.3. İl Özel İdareleri.....	27
1.2.2.3.4. Köyler.....	28
1.2.2.4. Yerinden Yönetim ve Yerel Yönetim Kavramları.....	28
1.2.2.5. Yerel Yönetimler ve Demokrasi İlişkisi.....	29
1.3. KENT HİZMETLERİ.....	31
2. BÖLÜM: MAHALLE VE MAHALLE MUHTARLIKLARI.....	33
2.1. MAHALLE KAVRAMI VE YÖNETİMİ.....	33
2.1.1. Mahallenin Sınırları ve Büyüklüğü.....	35
2.1.2. Dünyada Komşuluk ve Mahalle Kavramları.....	37
2.1.2.1. Batı Toplumunda Mahalle ve Yönetimi.....	39
2.1.2.2. Mahalle ve Yönetimi İle İlgili Uluslararası Çalışmalar.....	41
2.1.3. Mahalle ve Yönetiminin Tarihi Gelişimi.....	42
2.1.3.1. Selçuklular’da Mahalle.....	44
2.1.3.2. Osmanlı’da Mahalle.....	45
2.1.3.2.1. Osmanlı Mahallesinde Dini Yaşantı.....	45
2.1.3.2.2. Osmanlı Mahallesinde Toplumsal Yapı.....	46
2.1.3.2.3. Osmanlı Mahallesinin Yönetim Yapısı.....	48
2.1.3.2.4. Osmanlı Mahallesinin Fiziki Yapısı.....	51
2.1.3.2.5. Osmanlı Mahallesinde Sosyal ve Kültürel Yaşam.....	52
2.1.3.2.6. Osmanlı Mahallesinde Aile Hayatı ve Çocuk Gelişimi.....	53
2.1.3.2.7. Osmanlı Mahallesinde Dayanışma ve Komşuluk İlişkileri...	54
2.1.3.2.8. Osmanlı Mahallesinde Gelenek- Görenekler.....	54
2.2 MAHALLE MUHTARLIKLARI.....	55
2.2.1. Osmanlı’da Muhtarlık Müessesesi.....	55
2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Mahalle ve Mahalle Muhtarlıkları.....	59
2.2.3. Türkiye’de Mahalle Muhtarlıklarının Yasal Dayanağı.....	60
2.2.3.1 Mahalle Muhtarlıklarının Görev ve Sorumlulukları.....	63

2.2.4. Mahalle Muhtarlıkları ve Yerel Demokrasi.....	64
2.2.5. Mahallede Sivil Toplum Çalışmaları.....	64
2.2.6. Mahalle Güvenliği.....	65
2.2.7. Mahallenin Sosyal Yaşama Etkisi.....	66
2.2.7.1. Toplumsallaşma Etkisi.....	66
2.2.7.2. Dayanışma- Komşuluk Etkisi.....	67
2.2.7.3. Güvenlik Etkisi.....	68
2.2.8. Mahalle ve Mahalle Muhtarlıklarının Sorunları.....	70
2.2.8.1. Mahallenin İdari Statü Sorunu.....	71
2.2.8.2. Mahalle Muhtarlıklarının Bütçe Sorunu.....	72
2.2.8.3. Mahalle Muhtarının Görev ve Yetki Sorunu.....	72
2.2.8.4. Mahallenin Ölçek Sorunu.....	73
2.2.8.5. Mahallenin ve Mahalle Muhtarlıklarının Gelecek Sorunu.....	73
3. BÖLÜM: YÖNTEM.....	75
3.1. KEPEZ İLÇESİ.....	75
3.1.1. Kepez'in Tarihçesi.....	75
3.1.2. Kepez'in Coğrafi Yapısı.....	75
3.1.3. Kepez'in Sosyo -Kültürel Yapısı.....	78
3.1.4. Kepez'in Ekonomik Yapısı.....	78
3.1.5. Kepez'de Yerel Yönetimler.....	79
3.2. MURATPAŞA İLÇESİ.....	80
3.2.1. Muratpaşa'nın Tarihçesi.....	80
3.2.2. Muratpaşa'nın Coğrafi Yapısı.....	81
3.2.3. Muratpaşa'nın Sosyo-Kültürel Yapısı.....	84
3.2.4. Muratpaşa'nın Ekonomik Yapısı.....	85
3.2.5. Muratpaşa'da Yerel Yönetimler.....	86
3.3. ALAN ÇALIŞMASI	87
4. BÖLÜM: BULGULAR.....	88
SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA.....	106
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU.....	120
EK 2. ETİK KURUL İZİN FORMU.....	121
MÜLAKAT/GÖRÜŞME SORULARI.....	122

KISALTMALAR

ABB	: Antalya Büyükşehir Belediyesi
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CSIR	: Council for Scientific and Industrial Research
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
MURGEM	: Muratpaşa Belediyesi Gençlik Eğitim Merkezi
RP	: Refah Partisi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UNDP	: United Nations Development Programme
YESÖP	: Yerel Suç Önleme Programı

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo-1: Mahalle Muhtarlıklarının Tarihsel Süreçteki Hukuki Ve İdari Düzenlemeleri.....	58
Tablo-2: Kepez İlçesi Yıllara Göre Nüfus Dağılım Tablosu.....	77
Tablo-3: Muratpaşa İlçesi Yıllara Göre Nüfus Dağılım Tablosu.....	83

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-1: Kepez İlçe Haritası.....	76
Şekil-2: Muratpaşa İlçe Haritası.....	82

GİRİŞ

Günümüz dünyasında halkın, yönetimde daha fazla ve somut olarak söz sahibi olmasının yolu, yerel yönetimler aracılığı ile yönetime katılım sağlamasında görülmektedir. Merkezi yönetimlerin, yüksek nüfuslu kentlerin başkalaşan sorunlarına çözüm üretebilmeleri ve halkın çeşitlenen beklentilerine cevap verebilmeleri zorlaşmaktadır. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ile kent hizmetlerinin daha sağlıklı ve kolay şekilde yürütülebileceği bilinmektedir.

Türkiye, yönetim yapısı açısından merkeziyetçiliği güçlü olan bir ülke olarak görülmektedir. Tarihsel birikimi ve modern uygulamaları ile yerel yönetimlerin de önemli bir konumu bulunmaktadır. Yerel yönetim teşkilatlanmasında belediye, il özel idaresi ve köy yönetimleri olarak üç sınıfta değerlendirilen yerel yönetimler, tüzel kişiliği olan ve ödenek tahsisi yapılan kurumlar olarak konumlandırılmışlardır. Kent merkezlerinde veya belediye sınırları içerisinde bulunan mahalleler ise mahalle muhtarlıklarınca idare edilmektedir.

Mahalle yönetimleri, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde, mahallelerdeki yerel hizmetleri gören birimler olmuşlardır. Zaman içerisinde farklı isimler ve yetkilerle faaliyet yürütülmüş, son olarak mahalle muhtarlığı adıyla çeşitli sorumlulukları olan, diğer kurumlara görevlerinde yardımcı, bir ara birim şeklinde görev yapmaktadırlar.

Çalışmanın Problemi

Türkiye’de halk tarafından hızlı bir şekilde ulaşılabilen ve sorunları yakından takip etme imkânı olan muhtarlıkların, yerel demokrasiye ve kent hizmetlerine sunabilecekleri katkılar herkes tarafından dile getirilirken tüzel kişilikleri ile bütçelerinin bulunmaması ve konumuna dair ihtilafli meseleler sebebiyle demokrasiye beklenen katkıyı sağlayamamaları çalışmada irdelenen problem olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada ideal demokrasinin hayata geçirilmesi için mahalle muhtarlıklarının yerelleşmeye ve kent hizmetlerine ne şekilde katkı sağlayacağı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Muhtarlıkların yetkilerinin artırılması ve görev alanlarının

çerçevesinin belirlenmesi ile mahalle sakinlerinin sorunlarını doğrudan takip eden ve çözüme kavuşturabilen birimler olarak görev yapmaları sağlanacaktır.

Çalışmanın Soruları

Mahalle muhtarlıklarının, mevzuatla yetki sınırları, tüzel kişiliği ve konumu belirlendikten sonra toplumun sosyal, ekonomik ve demokratik birçok konuda problemlerinin çözümüne etkili bir şekilde katkı sağlayacak kurumlar olabilmesi mümkündür. Bu bağlamda, çalışmada;

1. Mahalle ölçeğinde muhtarların etkinliği nedir?
2. Mahalle sakinleri ne düzeyde ve hangi konularda mahalle muhtarlarına ihtiyaç duymaktadırlar? Sorularına cevap aranacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada, ideal bir toplumun var olması, yerel düzeydeki en küçük yönetim birimi olan mahalle yönetimleri üzerinden değerlendirilmiştir. Öncelikle günümüzün yönetim literatüründe önemli bir müktesebata sahip olan demokrasi, yerel demokrasi, kent hizmetleri ve yerel yönetimler konularında bir kavramsal çerçeve çizilmiş, bu kavramlar ışığında ve geleneksel yapısıyla beraber mahalle kavramı ve muhtarlık müessesesinin tarihten bu güne gelişimi anlatılmıştır. Yine, sosyal bilimciler tarafından sosyal olayların ve durumların en sağlıklı şekilde analiz edilmesinin yolu, olgu ve olayları yerinde ve derinlemesine incelemekten geçtiği düşünülerek, Antalya ilindeki Kepez ve Muratpaşa ilçelerinin mahallelerinde görev yapmakta olan 20 mahalle muhtarıyla yüz yüze görüşerek mülakat yapılmıştır. Yapılan bu alan araştırması sonucu elde edilen veriler nitel araştırma yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada, yerel düzeyde önemli bir yönetim birimi olan muhtarlıkların süreç içerisindeki dönüşümü ele alınmaktadır. Mahalle muhtarlıklarının mevzuattaki yeri üzerinde durularak bugüne kadar yerel düzeyde hangi görevleri ifa ettikleri ve yönetsel sorunları araştırılmaktadır. Tarihsel süreçte muhtarlıkların toplumsal sorunlara ne gibi çözümler ürettikleri ve modern toplumun başkalaşan sorunlarının çözümünde neler yapabileceği değerlendirilmiştir.

1. BÖLÜM

DEMOKRASİ, YEREL DEMOKRASİ VE KENT HİZMETLERİ

1.1.DEMOKRASİ KAVRAMI

Yunanca'da insanlar-halk anlamına gelen ‘‘demos’’ ile yönetmek anlamına gelen ‘‘kratos’’ sözcüklerinin birleştirilmesi ile oluşturulan ‘‘demokratia’’ veya ‘‘demokrasi’’ kavramının ilk olarak Atina'da kullanıldığı sanılmaktadır (Akarca, 2020, s. 120). Halkın halk tarafından idare edilmesi anlamına gelen demokrasi kavramı, halkı ilgilendiren konularda halkın karar mekanizması içerisinde bulunması gerekliliğini ortaya koymaktadır (Kaya, 2019, s. 2).

Batı toplumlarında gelişen demokrasinin Eski Yunan demokrasi düşüncesinden bağımsız olduğu düşünülemez. Nitekim Roma İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra ortaya çıkan feodal yönetimler de yerel güçlerin mücadelesi ve uzlaşmasının sonucu olarak bir siyasal kültürün oluşmasına zemin hazırlamıştır. 15. yüzyıldan itibaren Coğrafi Keşifler, Reform ve Rönesans Hareketleri ile batıda önemli toplumsal ve siyasal gelişmeler olmuştur. 17. yüzyıldan sonra aydınlanma dönemi, bireysel hak ve özgürlük düşüncelerinde devrimsel dönüşümler sağlamış, demokratik düşünce ve kurumların güçlenmesine yol açmıştır. Bu süreç burjuvanın mücadelesinin bir ürünü olarak batı demokrasi anlayışını şekillendirmiştir. Türk demokrasi anlayışının ise batıdaki burjuva mücadelesinden farklı olarak modernleşme sürecinin bir parçası şeklinde, devlet elitlerince yerleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir (Çimen & Bakan, 2019, s. 123-147).

Demokrasi düşüncesi, son dönemde batı toplumlarının en önemli ideallerinden birisi olarak görülmektedir. Doksanlı yıllardan itibaren insan hakları, serbest pazar, özelleştirme gibi sloganlarla beraber demokratikleşme ideali uluslararası toplumun önemli gündemleri arasında sayılmaktadır (Kuçuradi, 1998, s. 22). Günümüzde demokrasi, siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel alanların hepsinde referans kavram olarak değerlendirilmektedir (Pustu, 2016, s. 89).

Ülkelerin nüfuslarının artması ve çoğu zaman halkın demokrasi bilincinin yetersiz olması, insanların yönetime doğrudan katılımını güçleştirmektedir (Kaya, 2019, s. 1). Modern dönemde, devleti idare etmek için halkın yönetime doğrudan katılımı, rasyonel bir yaklaşım olarak görülmemektedir. Halk, yetenekli olduğunu düşündüğü insanları vekil olarak belirleyip yetkilendirmektedir (Varlık & Ören, 2003, s. 177).

1.1.2. Demokrasinin Tarihi Gelişimi

Demokrasi kavramının ne zaman ve nerede doğduğuna dair net bilgi olmamakla beraber, bir yönetim şekli olarak MÖ 5. yüzyılda Atina Kent Devletleri'nin yönetim şekillerinde demokrasinin ilk defa uygulanmaya başlandığı kabul edilmektedir. Eski Yunan'da site ya da şehir devleti olarak yaşanan mekân, siyasal, ekonomik, sosyal ve askeri olarak bir bütündür. Bu yaşantı, aynı zamanda bir kent topluluğu inşa ederek sınırları belli ve adına polis denilen bir düzen oluşturmuştur (Yahşi, 2014, s. 11).

Modern dönemde, demokrasinin gelişmesinde, sözleşmecî teorisyenlerin etkili oldukları görülmektedir. Doğal hukuk, doğal hak, sınırlı devlet, toplumsal sözleşme gibi başlıklarda geliştirilen teoriler, İngiltere başta olmak üzere birçok devlette burjuva devrimlerinin kaynağı olmuştur. Tarihsel süreçte ilk olarak 1215 yılındaki Magna Carta, sonrasında 1648-1688 Burjuva Devrimleri, 1689 Haklar Bildirisi, 1776'da ABD Haklar Bildirgesi, 1789 Fransız Devrimi, demokratik yönetimlere kaynaklık eden önemli gelişmeler olarak kabul edilmektedir. Bu dönemlerde yapılan hukuki çalışmalar ile insanların eşit ve iktidarın sınırlı olması gerektiğine dair düşünceler önem kazanmıştır (Eren, 2019, s. 398). Demokrasinin günümüzdeki kavramsallaşması ise 18. yüzyılda, eşitlikçi, bireysel, özgür düşünce ve inançlara saygı konularının kabul görmesi ile ortaya çıkmıştır. Bu dönem, devlet aygıtının toplumun hizmetini öncelemesine, modern orta sınıfın kimliğini kazanmasına, rasyonelliğin topluma hâkim olmasına denk düşer (Karpaz, 2017, s. 9-10).

Demokrasi, modern toplum tarafından halkın refahını en iyi şekilde temin edebilecek yönetim modeli olarak görülse de kimi zaman eleştirilere muhatap olmuştur. Nurettin Topçu, egemenliğin tek kaynağının halkın iradesinden neşet ettiği düşünülen demokrasiyi, hakikatin yaşanmasında yetersiz görür. Ona göre halkın çoğunluğu yüksek

ahlaki değerleri yaşamaktan uzak olup menfaatinin peşinden gider. Bu sebeple çoğunluk haklılığın ölçüsü olamaz ve siyasal güç mesuliyet sahibi kimseler tarafından idare edilmelidir. Diğer yandan, siyasal otoritenin kaynağı aşkın bir güce ait olmalıdır ki fertlerin şahsi ihtiraslarından doğan sorunlar giderilebilsin (Karaböcek, 2021, s. 57).

1.1.3. Demokrasi Türleri ve Modelleri

Demokrasi kavramını sınıflandırmak, demokrasiyi farklı açılardan ele alarak değerlendirme yapmayı gerektirmektedir. Literatürde yapılan çeşitli değerlendirmelerde farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu çalışmada Doğrudan ve Temsili Demokrasi Yaklaşımları birer demokrasi türü olarak ele alınmıştır. Diğer yandan, demokrasinin uygulamaları, demokrasi modelleri şeklinde Sosyal Demokrasi, Liberal Demokrasi, Oydaşmacı Demokrasi, Çoğunlukçu Demokrasi ve Çoğulcu Demokrasi şeklinde sınıflandırılmıştır.

1.1.3.1. Doğrudan Demokrasi

Doğrudan demokrasi, bireylerin aracısız, doğrudan ve sürekli şekilde karar alma süreçlerine katılabilmesini öngören demokrasi modelidir. Halkın, devletin kurumlarını, sivil toplumu bizzat yönetmesidir ki günümüzde büyük devletlerde bu uygulamanın imkanı gözükmemektedir (Yahşi, 2014, s. 40).

Doğrudan demokrasiye verilebilecek en iyi örnek Antik dönemde Atina'da uygulanan demokrasidir. MÖ 5. ve 4. yüzyıllarda Atina'da halk ile siyasal otorite arasında ayırım ortadan kaldırılmıştır. Bu uygulamanın gerçekleşmesine Drakon ve Solon Yasaları zemin hazırlamıştır. MÖ 621 yılında altı yargıçtan birisi olan Drakon, düzeni sağlayacak yasalar yapmak için aristokratlar tarafından görevlendirilmiştir. Yasalar, aristokratlara geniş ayrıcalıklar verip, köleler ve fakirlere ağır cezalar öngörse de sözlü ve keyfi yorumlara dayanan tanrısal yasalardan vazgeçilerek yazılı ve insan eliyle çıkarılmış yasaların var olması önemli bir dönüm noktasıdır. Soylular ve halk arasındaki çatışmaların son bulması için MÖ 594 yılında bu defa Solon, yasa yapmak üzere görevlendirilmiştir. Solon, ilk olarak borçlarından dolayı köle durumuna düşen insanların özgürlüğünü sağlayıp borç köleliğini kaldırmıştır. Yeni vergilendirme sistemi getirerek insanları servetlerine göre sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma ile bireylerin

siyasal hakları belirlenmiştir. Böylece demokratikleşme anlamında bir eşik daha aşılmıştır (Çelik , 2019, s. 12-13).

1.1.3.2. Temsili Demokrasi

Halk tarafından, halk adına kararlar alması için belirli bir dönem içerisinde ve belirli sayıda temsilcinin seçilmesi, temsili demokrasi olarak tanımlanabilir (Koç, 2009, s. 41). Temsili demokrasi, halkın yönetime doğrudan katılımını sınırlayan, belirli dönemlerde oy kullanarak seçmiş olduğu temsilcilerine yetki devri yapılan, bir demokrasi modelidir (Yahşi, 2014, s. 41). Bu modelde halk, seçimler aracılığı ile vekillerini belirli dönemler için iş başına getirmektedir. Uygulamada halkın arzu etmediği durumlar için ise kişi hak ve hürriyetleri anayasal güvence altına alınarak bir denge oluşturulur. Temsili demokrasi ile toplumda yönetme kabiliyeti veya arzusu olmayan insanların yönetime karşı kayıtsız kalması engellenmeye çalışılır. Ayrıca, iktidarın bilgili ve yetkin kimseler tarafından pratik şekilde yönetilmesine imkân verilmektedir (Şenel , 2014, s. 18-19).

Antik dönemdeki Atina’da uygulanan doğrudan demokrasinin modern dünyada kalabalık nüfuslu toplumlar ve karmaşık ilişkilerde uygulanması mümkün gözükmemektedir. Bu sebeple halk, temsilcilerini seçerek onlardan beklentilerinin uygulanmasını talep eder (Çelik, 2019, s. 12). Temsili demokrasinin, seçilmiş temsilciler, ifade özgürlüğü, yurttaşların sürece dâhil edilmesi, kurumsal özerklik, adil ve özgür yapılan seçimler gibi unsurları bulunmaktadır (Beyazyıldız, 2010, s. 10-11).

1.1.3.3. Sosyal Demokrasi

Sanayileşmeyle beraber üretim tarzının değişmesi ve işçi sınıfının gelişmesi sonucu meydana gelen sanayi toplumlarında, Sosyal Demokrasi düşüncesi dile getirilmeye başlanmıştır. Marksizm ve Sosyalizm ideolojileri ile aynı perspektiften bakılarak ortaya konan sosyal demokrasi düşüncesinin, reformist bir hareket olarak zamanla farklı bir konum edindiği söylenebilir. Özellikle 1929 yılında ortaya çıkan Ekonomik Buhran sonrası başlayıp 1970’lere kadar devam eden süreçte Amerika’da; daha sonra da İkinci Dünya Savaşı’ndan başlayarak yine 1970’lere kadar Batı Avrupa

Ülkeleri’nde yaygın olarak uygulandığı söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı sonrası sosyal devlet anlayışının yaygınlaşması ile Sosyalizm ve Liberalizm düşüncelerine nazaran daha fazla kabul görmüştür. Son tahlilde Sosyal Demokrasi, işçi sınıfı temelli, ancak işverenlerce de desteklenebilen, serbest piyasa ekonomisini, kapitalist toplum düzenini ve parlamenter demokrasiyi savunan bir ideoloji olarak tanımlanabilir (Gül, 2008, s. 108).

Sosyal demokrasinin tek bir düşünür tarafından geliştirilen bir kuram olduğunu söylemek mümkün değildir. (Çakır, 2021, s. 13). İlk olarak Marksizm’den etkilenen bu kuramın, Almanya, İsveç ve Avusturya’da denemeleri olmuş, Alman düşünür Eduard Bernstein, Marksizm’i reforme ederek sosyal demokrasiye önemli katkılar sunmuştur (Koray, 2016, s. 17). Avusturyalı düşünür Karl Kautsky, Marks’ın sosyalizmin devrimle gerçekleşeceği düşüncesinin aksine sosyalist düzen için en kısa yolun demokrasiden geçtiğini ve sosyalist düzeni kurarken demokrasiye olan sadakatin kurulduktan sonra da devam etmesi gerektiğini savunmaktadır (Can, 2013, s. 28). Sosyal demokratlar, 19. yüzyıldan sonra Marksizm ile yollarını ayırmış ve ortaya koydukları refah devleti ideali ile Avrupa’nın bütünleşmesine önemli katkılar sağlamışlardır (Yıldırım, 2021, s. 176).

Avrupa’da 1848’den sonra, siyasal demokrasi ile özgürlük ve adalet ilkelerinin göz ardı edilmesi üzerine devlet, yeniden şekillendirilerek sosyal devlet kavramının gelişmesi sağlanmıştır. Özellikle 20. yüzyılda, liberal düşüncenin “devletin sınırlandırılması” ilkesi ile sosyal demokratların “sosyal hukuk devleti” ilkesinin bir arada şekillenmesi ve devletin olumlu müdahalesinin artırılması gerektiği ortaya konulmuştur. Böylece, liberal düşüncenin piyasa ilkesi ile Sosyalizm’in ortak mülkiyet ilkesinin Sosyal Demokrasi anlayışı eliyle bir noktada dengede tutulabileceği savunulmuştur (Çakır, 2021, s. 8).

1.1.3.4. Liberal Demokrasi

Liberalizm, modern dönemi en çok etkileyen ideolojilerden birisidir. 14. yüzyıldan itibaren gündeme gelmeye başlayan “liberty” kavramı, özgürlük anlamına gelmektedir. Doğal hak kuramına dayanan liberalizm düşüncesi batı toplumlarını tamamen etkisi altına almış, batıda politik ideoloji olarak benimsenmiştir. Anayasal,

bireyci, hoşgörülü, özgürlükçü değerlere bağlı olan bu düşüncenin demokrasi düşüncesi ile de doğrudan organik bağı vardır. Liberal Demokrasi düşüncesinde devletin alanı kısıtlıdır. İktidarın sınırsız yetkiye sahip olması, bireysel hakların daralmasına sebep olabileceği endişesi ile devlet otoritesinin kısıtlanması gerektiği düşünülür (Eren, 2019, s. 401).

Liberal düşüncede, devletin gücünün bireysel özgürlükler lehine kısıtlanması gerektiği işlenir. Liberaller, siyasal sistem için anayasal insan hakları rejimi, hukukun hâkimiyeti ve kuvvetler ayrılığı gibi ilkelerin, özgürlük odaklı demokrasi anlayışı için kaçınılmaz araçlar olduğunu öngörmektedirler (Çelik, 2019, s. 16).

Liberalizm ile yerel demokrasi ilişkisinin çok yakın olduğu söylenebilir. Klasik liberalizm, kuvvetler ayrılığı, demokrasi, eşitlik, özgürlük, çoğulculuk, katılım gibi ilkelere bağlı kalan yerel yönetimleri doğrudan desteklemektedir. Batı toplumlarında bireylerin kendi yönetim biçimlerini kendilerinin tayin etme arzuları ve özgürlük mücadeleleri yerel yönetimlerin gelişmesinde önemli bir faktör olmuştur. Liberalizm de bu ilkeler doğrultusunda yönetimin gücünün bölünmesini, bireysel özgürlükler ve kuvvetler ayrılığının işletilmesini kazanım olarak görmektedir (Sağır, 2016, s. 301).

1.1.3.5. Oydaşmacı Demokrasi

Canyurt'a (2020) göre, Lijphart tarafından ortaya atılan Oydaşmacı Demokrasi Modeli, farklı inanç ve etnik gruplardan oluşan toplumlarda politik liderler ile kurulmuş olan koalisyon yönetimlerinin sistemi olarak tanımlanabilir. Lijphart, farklı grupların yaşadığı toplumlarda ortaya çıkan derin sorunların ancak barış ve uzlaşma ile çözülebileceğini savunur. Çözüm sürecinde toplumdaki bütün katmanlar karar alma süreçlerine dâhil edilmelidir. Bu sistemin dört önemli şartı vardır.

Bunlar;

1. Yürütme erkinin toplumda önemli konumdaki gruplar arasında dağıtılması.
2. Her grubun kendi bünyesinde özerk yetkilere sahip olması
3. Kamu fonları, kamu hizmetleri ve nispi temsil sisteminde orantılı tahsis yapılması.
4. Azınlık veto sisteminin uygulanması.

Bunların yanında toplumdaki elitlerin uzlaşısı da bu modelin uygulanmasında önem arz etmektedir (Canyurt, 2020, s. 66).

Oydaşmacılık, bir karardan etkilenecek bütün grupların, kararları olgunlaştırma sürecinde ortak hareket etmesini öngörmektedir (Eryiğit, 2018, s. 60-61). Çoğunluk yönetiminin bir çoğunluk diktatöryası oluşturma endişesinden hareketle çatışma yerine oydaşmayı savunmaktadır. Böylece dışlayıcı bir anlayışa karşın kapsayıcı bir anlayışın oluşacağı düşünülmektedir. Bu modelin dar bir çoğunluğun hâkim olduğu yönetim yerine, yönetici kadronun çoğunluğuna dayanan bir demokrasi modeli olduğu söylenebilir (Tunç , 2008, s. 1123).

Farklı grupların yaşadığı toplumlarda bir uzlaşma modeli olarak önerilen bütünleştirici ve oydaşmacı yaklaşımlar, Kosova, Kongo, Keşmir ve Sudan gibi bazı ülkelerde tartışılmaktadır. Bugüne kadar Lübnan ve Kıbrıs gibi bazı ülkelerdeki girişimlerin başarısız olduğu, Hollanda’da ise başarılı olduğu düşünülmektedir (Erhürman, 2012, s. 121-122). Dalar&Canyurt’a (2020) göre, Lijphart, derin ayrılıklar olan toplumlarda en ideal modelin birçok başarısızlığa rağmen oydaşmacı model olduğunu iddia etmektedir (Dalar & Canyurt, 2020, s. 175). Erhürman’a (2012) göre, Lijphart, toplumdaki katmanlar arasında var olan farklılıkları yok saymak veya ortadan kaldırmak yerine onları olduğu gibi kabul etmek ve istikrarlı bir demokratik sistemin unsurları olarak görmek gerektiğini söylemektedir (Erhürman, 2012, s. 120).

1.1.3.6. Çoğunlukçu demokrasi

Devletin, halkın çoğunluğunun göstermiş olduğu iradeye göre idare edilmesi ve çoğunluğun kararının ülke yönetiminde hâkim olması düşüncedir. Özellikle nüfusun fazla olduğu ülkelerde temsil konusunda ortaya çıkan sorunların üstesinden gelebilmek için çoğunluğun iradesi yönetime hakim irade olarak kabul edilmektedir. Çoğunlukçu demokrasi düşüncesine göre çoğunluğun vermiş olduğu karar mutlak doğrudur (Çelik, 2019, s. 18).

Çoğunlukçu demokrasilerde azınlıkta kalan gruplara insan hakları ihlalleri olabilmektedir. Kimi zaman çoğunluğun, elinde bulunan gücü despotizme dönüştürdüğü

ve demokratik ilkelerin terk edildiği görülmektedir. Çoğunlukçu demokrasilerde, çoğulcu demokrasi anlayışı için gerekli olan sivil toplumun faaliyet alanı bulamaması ve yönetime katılma imkânlarının elinden alınması demokrasi ile bağdaşmamaktadır (Akarca, 2020, s. 130).

1.1.3.7. Çoğulcu Demokrasi

Çoğulculuk, bir veya daha fazla grubun mutlak hâkimiyetini reddederek toplumun bütün kesimlerinin haklarının maksimum düzeyde temin edildiği siyasal sistemi öngörmektedir. Liberal düşünceye göre, bu sistemde devlet, gruplar arasında hukuksal sınırları çizmek, tarafsız bir platform oluşturmak ve olası sorunlar karşısında arabulucu mesabesinde dir. Devlet; hukuk devleti, kuvvetler ayrılığı, demokratik seçimler ve çok partili sistem ilkelerine bağlı kalarak çoğulcu demokrasiye katkı sağlayabilir (Koç, 2009, s. 94).

Güçyetmez'e (2017) göre, Çoğulcu demokrasi düşüncesini ilk olarak ifade eden Alexis De Tocqueville, demokratik veya diğer otoriter yönetimlerin özgürlüğü kısıtlamasına karşı gelerek, özgürlüğü engelleyen, gerekse demokratik olduğunu savunan yönetimlerin dahi demokrasiyi yoldan çıkarabileceğini belirtmiştir. Yönetimler bazen demokrasi kılıfı altında çoğunluk diktatörlüğüne evrilebilir. Bu ihtimal azınlıklar tarafından endişe ile karşılandığı için çoğulcu demokrasi düşüncesi ortaya atılmıştır (Güçyetmez, 2017, s. 488).

Çoğulcu demokrasi düşüncesi çoğunlukçu demokrasi ile ilgili kaygılardan dolayı üretilmiş bir yaklaşımdır. Çoğulcu demokrasi yaklaşımı da çoğunluğun yönetimde etkin olmasını öngörür ancak azınlıkların haklarının göz ardı edilmemesini savunur. Parlamentolarda çoğunluğun üstünlüğüne itiraz edilmez ama sınırsız yetkilere dönüşmesi de kabul edilmez. Çoğunluk, demokrasinin işlerliği için önemlidir ama yeterli değildir (Yavuz, 2009, s. 292). Çoğulcu demokrasinin işlerliği "hukuk devleti" ve "insan hakları" ilkelerinin tam manada hayata geçirilmesi ile mümkün olacağı düşünülmektedir (Güçyetmez, 2017, s. 488).

1.2. YEREL DEMOKRASİ KAVRAMI

Yerel demokrasi, halkın yönetime katılımını öngören, siyasi ve idari taleplerini etkili bir şekilde dile getirebildiği, temsil edilenlerin yönetim üzerinde denetimine dayanan, bütün demokratik değerlerin yerel düzeyde hayata geçirilmesi anlamına gelmektedir. Merkezi yönetim tarafından yapılan atamalar ile oluşturulan yerel meclisler yerel demokrasi kapsamında değerlendirilmemektedir. Yerel demokrasinin en önemli unsurları: yerel halk tarafından seçilerek oluşturulmuş meclisler ve siyasi-idari karar alabilme imkânlarının tanındığı özerk bir alanın varlığıdır (Erençin, 2018, s. 345).

Yerel demokrasiyi iki farklı açıdan değerlendirmek mümkündür: Yerel yönetim kurumları olarak belediye başkanlıkları, yerel idari teşkilatlanma ve yerel meclisler, diğeri de sivil toplum örgütlerinin faaliyetleridir. Bu kapsamda akademik sahada ve işleyişte önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Hukuk devleti, katılım, sorumluluk, verimlilik, etkinlik, şeffaflık, inovasyon, sürdürülebilirlik, finansal yönetim, ekolojik duyarlılık gibi ilkelerin geliştirildiği söylenebilir (Göktolga, 2014, s. 99).

Günümüz toplumları kamusal yönetim süreçlerinde daha fazla yer almak istemektedir. Bu durum yurttaşların yerel yönetimlerde temsil edilme arzularının yanında katılımını da gündeme getirmektedir. Yerelleşme ise yurttaşların yerel düzeyde katılımcı bir anlayış içerisinde yönetim mekanizmalarına yakınlaşmasını sağlamak ve dolayısı ile demokrasinin tabana yayılma misyonunu temin etmektedir. Yerel demokrasilerin gelişmesinde yurttaşlar sadece bir seçmen olarak düşünülmemelidir. Yurttaşların yönetimlere katılan, baskı kuran, doğrudan veya dolaylı karar aktörü olan bir konumu bulunmaktadır (Önder , 2013, s. 324).

Modern dönemde kentler toplumsal, kültürel ve yönetsel olarak karmaşık mekânlar olarak gözükmektedir. Yerel siyasetin işletilmesi ile eşitlikçi, şeffaf ve hesap verebilir bir idari yapıyı yönetmek kolaylaşmaktadır. Yerel topluluklarda siyasi partilerin hizmet programları ile halkın ihtiyaçlarına çözüm bulma çabaları, demokrasinin gelişimi için faydalı olmakla beraber kimi zaman ulusal siyasetin ve genel

seçimlerin halkı daha çok etkilediği algısı oluşmakta ve halk, yerel seçimlere ulusal siyasetin gölgesinde katılım sağlamaktadır (Erençin, 2018, s. 347).

1.2.1. Yerel Demokrasi İlkeleri

1.2.1.1. Müzakerecilik

Müzakere aracılığı ile doğrudan karar süreçlerine katılım, alınan kararların meşruluğunun yanında, rasyonel, bağlayıcı kararlar almada ve ortak iyiyi tanımlamada faydalı olacaktır. Bunun, aynı zamanda çoğulcu uygulamaları teminat altına alacağı düşünülebilir. Kamusal kararlar alınırken yurttaşlar aktif bir şekilde müzakere süreçlerine dahil edilmelidir. Böylece demokrasi sorunlarının çözümü de sağlanabilir. Bu ilkeye göre, önceden belirlenen kamusal konular herhangi bir ayırım yapmadan vatandaşların değerlendirmesine sunulur ve iradelerine göre kararlar alınır. Bu ilke ile gerçek manada özgür ve eşit bireylerin kamusal kararlarda iradelerinin tecelli etmesi ve siyasal süreçlerdeki usul sorunlarının çözümü sağlanabilir (Bayram, 2011, s. 111-112).

Demokrasilerde yasaların meşruiyet bulabilmesi, herkesin özgür ve açık bir şekilde her türlü konuyu müzakere edebilmesine bağlıdır. Uygulamada ise sivil toplum tarafından düşünceler ortaya konur, devlet tarafından müzakerelerin sınırları çizilir (Tunç , 2008, s. 1126).

1.2.1.2. Katılımcılık

Son yıllarda katılımcılık, demokratik hakların elde edilebilmesi için daha fazla gündeme gelmektedir. Temsili demokrasi modelinde seçim süreçlerine indirgenen bir demokrasi anlayışı bunun sebebi olabilir. Seçimlerin dışındaki diğer zamanlarda yönetime katılım sağlayan halk, temsilcilerine baskı oluşturmuş olur. Diğer yandan siyasi taraftarlığın da yumuşaması mümkün olabilmektedir (Çelik, 2019, s. 20). Katılım gereksinmesi, demokrasinin temsil yöntemine bağlı kurumlarının işlevinin artırılması için önem arz etmektedir. Yani, temsili demokrasi ile doğrudan demokrasinin ussallaştırılması çabasının sonucu olarak katılımcılık vazgeçilemez bir çabadır (Keleş, 2019, s. 229).

Kentsel katılımı halkın, temsilcileri aracılığı ile üretilen hizmetlere bizzat katılmasının birçok faydası vardır. Halkın yönetime karşı aidiyet duygularının artırılması, siyasal karşılıkların azaltılarak uzlaşmaların sağlanması, kararların niteliği geliştirilerek yeni alternatiflerin oluşturulması, maliyetlerin ve gecikmelerin azaltılması, karar verme süreçlerine halkın katılımı ile meşruluğun ve güvenin artırılması, sivil toplumun güçlendirilmesi ve halkın endişesini yakından takip ederek toplumsal çatışmaya fırsat verilmemesi gibi katılımcılığın birçok faydası sayılabilir (Özbey, 2019, s. 35-36).

Katılımcı demokrasinin amacı; halkın, oy kullanarak yönetime katılmasının yanında konuşması, irade beyan etmesi ve karar süreçlerinde bizzat bulunabilmesini temin ederek siyasete en geniş şekilde dâhil olabilmesidir. Böylece halkın kolektif karar süreçlerine katılımına fırsat verilir ve sadece seçilen vekillere değil yönetimden etkilenen herkese sorumluluk yüklenmiş olunur. Katılımcı demokrasinin yaşatıldığı ortamlarda parti faaliyetleri ile ilgilenenlerin dışındaki yurttaşlar da ideal demokrasiye katkı sağlayabilir. Bu şekilde demokratik bir toplum inşa edilebilir (Güler, 2015, s. 16).

Günümüzde toplumsal ve bireysel talepler çok hızlı bir şekilde değişebilmekte ve çeşitlenmektedir. Demokrasinin uygulanmasının önemli unsuru olan temsilcilerin bu durumlarda yetersiz kaldığı görülmektedir. Halkın, egemenliğinin tam anlamı ile sağlanabilmesi için tüm karar süreçlerinde fikirlerini ifade etme ortamı önem arz etmektedir. Halkın, sadece egemenliğini devretme süreçlerinde değil, yönetim ve karar alma süreçlerinde de katılım sağlaması demokrasinin tam manası ile uygulandığını göstermektedir (Kaya, 2019, s. 1).

Yerel katılım: belirli sınırlar içerisinde yaşayan halkın idarecilerini bizzat seçmesi ve yönetimin karar süreçlerinde katılım sağlayarak sürecin aktörü olmasıdır. Yerel katılımı bir siyasal kültür olması gerekir. Aksi takdirde şekli uygulamaların ötesine geçilememektedir. Yerel yönetimler yerel katılımı önemseydiği ölçüde yerel demokrasiyi inşa edebilirler (Özbey, 2019, s. 43-44). Diğer yandan katılımcı bir sistemin oluşturulması için yapısal ve hukuki düzenlemelerin yanında katılımın bir kültür olarak vatandaşlar ve kurumlar tarafından benimsenmesi de elzemdir (Özgül & Aydoğdu, 2019, s. 112).

Katılım kültürü, toplumsal kültür ve kurumsal (örgütsel) kültür olmak üzere iki yönden değerlendirilebilir. Toplumsal kültür, bir toplumu meydana getiren insanların değer ve davranışlarını gelecek nesillere aktarma biçimleri ve değerlerin tümünü ifade ederken, Kurumsal (Örgütsel) Kültür, kurum üyeleri tarafından zamanla meydana getirilen sembol, bilgi ve ifade biçimlerinden oluşan bir bilgi ağı olarak tanımlanabilir. Farklı toplumsal kültürlerde katılımcılığın da farklı olması mümkündür. Dayanımcı ve toplulukçu toplumlara göre bireyci toplumların katılımcılığının fazla olabileceği söylenebilir. Katılım kültürünü toplumu oluşturan yurttaşlar ve toplumun inşa ettiği kurumlar bağlamında ele almak gerekmektedir (Özgül & Aydoğdu , 2019, s. 122-126).

Yerel katılımı sağlamak için birçok yöntem uygulanmaktadır. Geleneksel olarak, başta yerel seçimler ile belediye, mahalle ve köy yöneticileri seçilmekte ve yerel halk oylaması gibi yöntemler uzun yıllardır kullanılmaktadır. Diğer yandan, son yıllarda geleneksel yöntemlerin yanında halk kurultayları, yurttaş kurulları, halk günleri, danışma kurulları, meclis toplantılarına halk katılımı, planlama çemberleri, kent konseyleri, gelecek atölyeleri, yerel gündem 21, yuvarlak masa toplantıları, gençlik meclisleri, internet başvuruları, dilekçe ve sivil toplum çalışmaları gibi yeni yöntemler de yerel katılımı sağlamak için uygulanmaktadır (Özbey, 2019, s. 45-46).

İletişim ve internet alanındaki gelişmelerin, insanların kentsel karar alma süreçlerine katılımını artırdığı söylenebilir. Dünyada ve Türkiye’de kent yönetimlerinin dijital dönüşümle halkın katılımını ve denetimini artırdığı görülmektedir (Gül, 2019, s. 27). Son yıllarda iletişim teknolojisinin hayatın bütün alanlarını kapsamaya başlaması ile beraber katılım mekanizmalarına e-katılım yöntemi de dâhil olmuştur. E-katılım internetin sağlamış olduğu bir imkân olduğu için internetin yaygınlaşması ile orantılı olarak aktifleşen bir yöntem olarak görülebilir. Bu yöntem sayesinde kurumlar, yurttaşların sorun ve şikâyetlerini internet üzerinden hızlı bir şekilde öğrenebilmekte ve bunlara çözüm üretmeye çalışmaktadır. Dünyada farklı ülkelerde e-katılım uygulamalarına rastlanmaktadır. Örneğin, ilk olarak İngiltere’de Bristol Kent Konseyi tarafından organize edilen ve yurttaşların demokratik katılım imkânlarını ve

potansiyellerini artırmayı hedefleyen e-panel uygulaması gerçekleştirilmiştir (Özgül & Aydoğdu , 2019, s. 126-127).

Katılımın etkin olduğu kent yönetimlerinin daha başarılı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda yönetimi mahalle ölçeğinde, hatta sokak ölçeğinde ele almak doğru kararlar almaya olanak sağlayabilir (Özservet, 2019, s. 3). Temsili demokrasilerin zaaflarını hafifletmek için tabandan başlayarak yurttaşların katılımını sağlamak yönetimin meşruiyetini güçlendirmektedir (Gül, 2019, s. 25).

1.2.1.3. Denetlenebilirlik

Yerel halk tarafından kendilerini temsil etmek üzere seçilen ve halka hizmet üretmekte mükellef olan yerel yönetimlerin plan, program ve uygulamalarını topluma iletebilmesi gerekmektedir. Vergi veren ve kanunlara uyan halk, bu icraatları öğrenme arzusu taşır. Yönetenlerin elinde bulundurdukları gücü, halkın denetimine açmak demokratik bir düzenin esaslarından bir tanesi olduğu kabul edilmektedir. Halk tarafından yöneticilerin denetlenmesi, kaynakların kamu yararı gözetilerek toplanması, dağıtılması ve idare edilmesini sağlanmalıdır (Yaylı & Pustu, 2008, s. 140-141).

1.2.2. Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler; merkezi yönetimin dışında, yerel halkın ortak ihtiyaçlarını gidermek üzere oluşturulan, doğrudan halk tarafından seçilen temsilcileri aracılığı ile yürütülen, özerk ve demokratik bir kamusal örgütlenme şeklidir. Aynı zamanda kanunla belirlenmiş görev, yetki, gelir, bütçe ve personele sahip, merkezi yönetimin yönetsel özerkliğinden faydalanan tüzel kişilerdir (Beyazyıldız, 2010, s. 4). Yerel yönetimlerde demokrasi uygulamalarının kaynağı ortaçağ kent yönetimlerine dayanmaktadır. Ortaçağ kentlerinde uygulamalar yerel topluluklarda ayrıcalık ve özgürlüklerin savunulduğu dönem olmuştur (Pustu, 2016, s. 98).

Batı toplumlarında yerel yönetimlerin, 12. yüzyıldaki yerel halkın merkezi yönetimlere karşı geliştirdiği muhalefetten doğduğu bilinmektedir. Halkın sorunları ile yeterince ilgilenmeyen ve halka baskı kuran merkezi yönetimlere karşı bir özerklik talebine dönüşmüştür. Osmanlı'da ise Padişah, ülkenin ilahi olarak koruyucusu ve

yöneticisi olarak kabul görmektedir. Tanzimat dönemine kadar yönetime katılım konusunda halkın inanç ve kültür bütünlüğü devam edip batı tarzı muhalefet ve yerel talepler gündeme gelmemiştir. 19. yüzyılın sonuna kadar yerel yönetimler padişah adına kadılar tarafından İslami esaslara göre yönetilmiş olup, loncalar ve vakıflar da etkin rol almışlardır. Toprak sistemindeki bozulmalar ve liman kentlerindeki ticaretin artması ile talepleri yeteri kadar karşılayamayan kadıların yönetimdeki ağırlığı azalmıştır. Azınlıkların yönetimlerde söz sahibi olma arzuları ve yabancı devletlerin buna destek vermeleri, Osmanlı'nın Tanzimat Dönemi'nde batı tarzı yerel yönetimlere geçişini hızlandırdığı söylenebilir (Koçak & Ekşi , 2010, s. 295-296). Tanzimat döneminden sonra merkezi yönetimle yerel yönetimler arasında oluşan güven problemi, demokratik yapıların oluşturulmasını güçleştirmiştir (Keleş, 2020, s. 54).

Osmanlı'da batı tarzı yerel yönetimlerin, gerek dış baskıların etkisi ile gerekse bürokrasideki batı özentisiyle Tanzimat'tan sonra oluşturulmaya başlandığı söylenebilir. Batı toplumlarında ise feodal yönetimlerin çözülmesinden sonra burjuvazinin etkisi ile yeni bir kent yaşamı olduğu görülmektedir. Bu kentlerin yönetimi sürecinde günümüzdeki anlamıyla yerel yönetim uygulamaları başlamıştır. Bütün bu gelişmelerde batıdaki sermaye hareketlerinin etkili olduğu bilinmektedir. Osmanlı'da ise bu dönemde sermaye hareketlerinden farklı olarak, geleneksel şekilde sürdürülen vakıflar, loncalar, ahilik teşkilatı, cami ve medreseler gibi kuruluşlar aracılığı ile yerel yaşama katkı sağlanmıştır. 19. yüzyılda yerel topluluklardaki seçkinlerin güçlenmesi ile vergilerin toplanmasında aksaklıklar yaşanmıştır. Merkezi yönetim, il özel idareleri ve belediyeler vasıtası ile tekrar merkezin ağırlığını artırmaya çalışmış ve bu kapsamda önemli reformlar yapılmıştır. İlk olarak, ticaretin artması ile başlayan hareketlilik sebebiyle liman kentlerinde altyapı başta olmak üzere yerel hizmetlerin yetersiz olduğu ve ticari hayatın olumsuz etkilendiği görülerek bu bölgelere yatırım yapılmıştır. Bu noktada reform hareketlerinin yabancı devletlerin ve liman kentlerinde yaşayan gayrimüslim halkın talepleri doğrultusunda tasarlandığı ve yerel yönetimlerin kurumsallaşması için toplumsal tabanın dikkate alınmadığı eleştirileri bulunmaktadır (Çam, 2012, s. 105).

Cumhuriyet kurulduktan sonra Osmanlı döneminden kalan yaklaşık 400 belediye olduğu bilinmektedir. 1876 yılında düzenlenen Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun

112. maddesinde belediye meclislerinin oluşturulması ve meclis üyelerinin seçimle işbaşına gelmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu düzenlemeden sonra birisi İstanbul, diğeri taşra olmak üzere iki ayrı kanun çıkartılmış ve bu kanunlar 1930 yılındaki 1580 sayılı Kanun düzenlenene kadar uygulamada kalmıştır. 1924 yılındaki 417 sayılı Yasa ile Ankara Şehremaneti kurularak Cemiyet-i Umumiye-i Belediye tarafından yönetilmesi kararlaştırılmıştır. Belediye yönetiminin, bu kentte ikamet edip seçmen şartlarını sağlayan kişilerden seçilerek 24 kişiden oluşturulması kararlaştırılmıştır (Beyazyıldız, 2010, s. 30).

Halkla iç içe olan ve demokratik katılımın en yüksek seviyede olduğu yerel yönetimler, hizmetlerin sunulduğu bölgeyi daha iyi tahlil edebilme kabiliyetine sahip oldukları için güvenlik konusunda etkin bir strateji uygulayabilmektedirler. Yerel yönetimler, hesap verebilirlik ve toplumla yerel düzeyde birliktelik oluşturabilmeleri açısından ortaya çıkan suçların önlenmesinde de önemli bir paydaş olarak görülmektedir (Payam, 2018, s. 624).

Dünyada yerel yönetimler her geçen zaman daha fazla gündeme gelmektedir. Ülkemizde Avrupa Birliği (AB) uyum süreçleri ile beraber önemli adımlar atılmıştır. Yerel yönetimler, demokratik sistemler için vazgeçilmez kurumlardır. Halkın yönetim sahasında kendisini en iyi şekilde ifade edeceği alanlar yerel yönetimlerdir. Halk, bu kurumlarca daha fazla itibar görebilir ve karar süreçlerine katılarak tatmin olabilir. Çoğulcu demokrasi anlayışının en makul şekilde hayata geçirilmesine imkân veren kurumlar yine yerel yönetimlerdir (Beyazyıldız, 2010, s. v).

1.2.2.1. Yerel Yönetim İlkeleri

Demokratik yönetimlerin en temel birimlerinden olan yerel yönetimlerin, halkla doğrudan temas kurabilen, demokrasi düşüncesinin hayat bulduğu, merkezi yönetimlerin denetimi altında olan, yerel hizmetleri verimli, etkin ve şeffaf bir şekilde kullanan ve halk arasında sosyal adaleti gözeterek çalışma yapabilecek bir konumda olduğu söylenebilir (Yahşi, 2014, s. 86). Yerel yönetimler bu çalışmalarını yürütürken yerel, demokratik ve özerk ilkeler doğrultusunda hizmet vermektedirler.

1.2.2.1.1. Yerellik İlkesi

İnsanların topluluk halinde yaşamaya başlamasından itibaren ortak ihtiyaçlarını karşılama rolünü üstlenen devlet, daha fazla birime ihtiyaç duymuştur. Bu durum zamanla merkezi ve yerel yönetimlerin oluşmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda yerel yönetimlerin doğuşuna yerellik ilkesinin öncülük yaptığı söylenebilir (Çelik, 2019, s. 23). Tarihsel süreçte yerellik, bireyi korumak için devlet altı yapılanmaların, devletin müdahalesine karşı yerel düzeyde ekonomik, siyasal ve toplumsal kararları almasına dayanmaktadır (Kırışık, 2013, s. 2).

Küreselleşmenin yanında yerelleşmenin de gündem olmasıyla beraber merkezi yönetimlerle yerel yönetimlerin yetki ve görev alanları dönüşmek zorunda kalmıştır (Özservlet, 2019, s. 1). Avrupa Birliği tarafından, ortaya çıkan sorunlara karşın hizmette yerindenliğin önemini vurgulamak için Subsidiarite/Yerellik kavramı ortaya atılmıştır. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda ise uluslar üstü bir düzenleme şeklinde gündeme getirilmiştir. Maastricht Sözleşmesi'nde kamu hizmetlerinin sunumunda kararların ve politikaların vatandaşa en yakın yönetsel birimlerce icra edilmesi şartı koşulmuştur (Çelik, 2019, s. 23).

Anayasanın 127. maddesinde yerinden yönetim ilkesi çerçevesinde yerel yönetimlerin kuruluş, görev ve yetkilerinin kanunlarla düzenleneceği belirtilmiştir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1982). Uluslararası sözleşmelerin bağlayıcı olduğu ülkede (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1982), 1991 yılında 3723 sayılı Kanun ile Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı onaylanmış (Resmi Gazete, 1992) olmasına rağmen şartın en önemli ilkelerinden olan yerellik ilkesinin icra edilmesi için gerekli bazı düzenlemelerin yeterince yapılmadığı konusunda tartışmalar sürmektedir (Kırışık, 2013, s. 8).

1.2.2.1.2. Demokrasi İlkesi

Yerel yönetimler, bireylerin zihinlerindeki demokrasi düşüncesinin somutlaşmasına en fazla katkısı olan kurumlardır. Nitekim, birçok düşünür tarafından yerel yönetimler, demokrasi okulu olarak ifade edilmektedir. İnsanlar yerel yönetimler aracılığı ile sosyal, siyasal, ekonomik ve yönetsel sorunları tartışma ve sorunlara çözüm

önerme imkânı bulabilmektedir. Böylece halkın yönetime katılımı gerçekleşerek ideal demokrasinin tecelli etmesi mümkündür (Yahşi, 2014, s. 87).

Yerel yönetimler ile demokrasi arasında kurulan bağ, halkın kendi kendini en ideal şekilde idare etme gayesinden gelmektedir. Demokratik katılımı benimseyen toplumların, bireyi devlet karşısında güçlü kıldıkları görülmektedir. Bu bağlamda yerel yönetimlere önemli bir rol düşmektedir. Halkın demokratik prensipleri ve davranışları edinmesinde yerel yönetimler halka uygulama fırsatları sunar. Yerel yönetimlerdeki demokrasi uygulamalarının ulusal düzeyde de etkisini göstereceği ve devletin bütün kademelerine sirayet eden pozitif bir anlayışın gerçekleşeceği düşünülmektedir (Çelik, Çelik, & Usta, 2008, s. 90-91).

Yerel yönetimler, temsili demokrasi ile ortaya çıkan demokrasi sorunlarını en aza indirebilecek kurumlardır. Nitekim halkın yönetime doğrudan katılabileceği ve yönetimi denetleyebileceği imkanlar yerel yönetimlerde bulunmaktadır (Belli, 2015, s. 71). Bu bağlamda yerel yönetimlere katılım, halkın demokrasi eğitiminde ilk basamak olarak ifade edilebilir.

1.2.2.1.3. Özerklik İlkesi

Özerklik kavramı, gücü elinde bulundurmak ve kendi kendini idare etme iradesine sahip olmak anlamlarına gelmektedir. Diğer bir tanıma göre özerklik, yerel bir topluluğun, yerel nitelikteki ihtiyaçlarını kendi organları ile kendi kaynaklarını kullanarak görebilmesidir. Yerel özerklik ise yerel kimliğin en güçlü şekilde yerele yansması için yerel yönetimlerin merkezi yönetim karşısında özgür olabilmesi (Koç, 2016, s. 92) ve yerel halkın, yerel nitelikteki kamu hizmetlerini herhangi bir baskıya maruz kalmadan oluşturdukları kurumlar aracılığı ile görebilmeleridir (Acar, 2019, s. 281).

Özerklik kavramı, yerel yönetimlerin meşruiyetinin gereklerinden birisidir. Yerel yönetimlerin hizmetlerini sunarken ve görevlerini yerine getirirken merkezi yönetimden bağımsız olarak karar alıp uygulayabilmesi ve yaptığı hizmetlere karşı vergi toplayabilmesi özerkliğin neticesi olduğu söylenebilir. Yerel özerkliğin amacı,

artan yerel hizmetlerin karşılanmasında yerel yönetimlere yetki sağlamak ve merkeziyetçiliğin bütüncül bakışı ile ortaya çıkan aksaklıklara karşın yerelin kendi koşullarına uygun yönetim mekanizmasını oluşturmaktır (Angın, 2016, s. 24).

Özerklik uygulamaları iki farklı şekilde değerlendirilmektedir. İdari manada, kamusal kararların tek merkezde toplanmasına karşın yetki ve sorumlulukların çevre kurumlara dağıtılmasını ifade eder. Yerel yönetim anlamında ise merkezi yönetim tarafından yerel yönetimin örgütsel yapısına ve işleyişine engel olunmamasıdır (Yahşi, 2014, s. 89-90). Literatürde siyasi ve idari özerklik birbirinden ayrı konumlandırılmaktadır. Siyasi özerklik federatif yapılarla, idari özerklik ise üniter yapılarla özdeşleştirilmektedir. Türkiye’de özerkliğin merkezi yönetim tarafından kuşkuyla karşılanan bir konu olduğu söylenebilir. Toplumsal olarak da ülkenin bölünme tehdidi ile ilişkilendirilen bir mesele olduğu için mesafeli yaklaşılmakta, ancak uluslararası anlaşmalarla idari özerklik düzeyinde düzenlemeler yapılmaktadır (Angın, 2016, s. 23).

1.2.2.1.4. Verimlilik ve Etkinlik İlkesi

Yerel yönetimlerin performansları yerel halkın ihtiyaçlarını giderebilme ölçüsüne göre değerlendirilmektedir. Başarılı olmaları için etkin bir yönetim sergilemeleri gerekir. Bunun da bazı şartları bulunmaktadır. Şöyle ki; Yerel hizmetleri sunmada uzmanlaşmaya önem verilmesi, hizmet alanlarının çerçevesinin çizilmesi, kaynak israfına mani olunması, hizmetlerin optimal ölçekte planlanarak hızlı ve kaliteli şekilde sunulması başarının şartları olarak görülebilir (Çelik, 2019, s. 21-22).

1.2.2.1.5. Şeffaflık İlkesi

Yerel yönetimlerin karar verme ve uygulama süreçlerinde kamuoyunu haberdar etmesi demokratik tavırlardan birisidir. Yerel halk, gerçek manada bilgi edinme ve ihtiyaçlarını açıklayabilme hakkını ancak açık bir yönetim ortamında kullanabilir (Çelik, 2019, s. 20-21). Modern çağda yönetenlerin şeffaflık ilkesine sadık kalması yönetilenlerin denetimi ve katılımını sağlayacağı açıktır. Şeffaf bir yönetim tarzı ile yönetenler ve halk arasında sağlıklı bir bilgi alışverişi sağlanarak kamu adına uygulanan

politikalarda olası yanlışlıklar frenlenebilir ve optimal kararlar verilebilir (Çiçek & Önalp, 2017, s. 550-551).

1.2.2.1.6. Sosyal Adalet İlkesi

Yerel yönetimler, devletlerin sosyal sorunlarını yakından hissedilen yönetim birimleridir. Gelir düzeyi düşük olan kesimlere yerel yönetimler aracılığı ile destek sağlanarak toplumdaki sosyal adalet ihtiyacı giderilebilir. Somut olarak, sosyal hizmetler üretmek ve işsizliği önlemeye çalışmak, yerel yönetimlerin sorumluluk alanındaki faaliyetler olarak ifade edilebilir (Yahşi, 2014, s. 92-93).

Gelişmiş ülkelerde sosyal devlet düşüncesinin daha fazla önem kazanmasıyla beraber, merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında görev dağılımı yeniden şekillenmiştir. Bu süreçte merkezi yönetimlerce yapılan kimi sosyal hizmetlerin yerel yönetimlere devredildiği görülmektedir. Yerel yönetimlerin halkın içerisinde gerçekten muhtaç olan insanları tespit edebilmesi ve yardımları adil bir şekilde ulaştırabilme imkânları bulunmaktadır (Özer, 2015, s. 88-89).

1.2.2.2. Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Tarihi Gelişimi

Yerel yönetim kavramı âdem-i merkeziyet olarak ifade edilmekte olup adem-i merkeziyet de yetki genişliği ve yetki devri olarak iki şekilde uygulanmaktadır. Yetki genişliği, merkezi yönetim tarafından belirlenen bakanlıkların taşradaki faaliyetlerini uygulamak üzere oluşturulan birimlere verilen yetki ve sorumluluk iken; yetki devri ise taşrada yaşayan halk tarafından seçimle organları belirlenen birimlere faaliyetlerini yerinden yönetmek üzere verilmiş olan yetki ve sorumluluktur (Kaya, 2013, s. 12) .

Kurtuluş Savaşı devam ederken 1921 yılında hazırlanan Anayasa’da belediyelere yer verilmemiş ancak yerinden yönetim ilkesi kabul edilmiştir. Bu bağlamda çağdaş normlar dikkate alınarak vilayetlere tüzel kişilik ve özerklik verilmiştir. Yine vilayetlerde yerel halk tarafından meclislerin oluşturulacağı bir sistem kurularak yerel yönetimlerin alt yapısı hazırlanmıştır (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1921).

1924 Anayasası'nda illerin görev ayrımı ve yetki genişliği ilkelerine göre yönetilmesi kararlaştırılmıştır (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1924). Merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin görevlerinin farklı olması görev ayrımı ilkesini ifade ederken, valilerin yerinden yönetimin alanını genişletmesi yetki genişliği olarak değerlendirilmiştir. Zamanla yetki genişliği ilkesi yerinden yönetimin güçlendirilmesinden çok, merkezi yönetimin yerel düzeydeki ağırlığını artırmasına sebep olmuştur (Güler, 2000, s. 19-20). Yerel yönetimlerle ilgili Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan düzenlemelerde, yerinden yönetim anlayışının yeterince uygulanamadığı görülmektedir (Çam, 2012, s. 108).

Cumhuriyet döneminde yerel yönetimlerle ilgili yapılan ilk düzenleme halen yürürlükte olan 1924 yılındaki 442 sayılı Köy Kanunu'dur (Akarca, 2020, s. 156). 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediyeler Kanunu'nun ise Cumhuriyet döneminde belediyelere dair ilk düzenleme olduğu söylenebilir (Çam, 2012, s. 108).

1961 Anayasası'nda yerel yönetimler konusunda diğer anayasalardan farklı olarak "Hizmet yönünden yerinden yönetim" anlayışı ön plana çıkarılmıştır. Böylece Adem-i merkeziyet anlayışı anayasal düzeyde kabul görmeye başlamıştır. Anayasanın 116. maddesinde il, belediye ve köy yönetimleri halk tarafından seçilen ve halkın ihtiyaçlarını gideren kurumlar olarak tüzel kişilik kazanmışlardır (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1961).

1961 Anayasası'ndan sonra 1963 yılında çıkarılan 307 sayılı Yasa'da, belediye başkanlarının vali ya da cumhurbaşkanınca onaylanması ve hükümetçe görevden alınabilmesi kuralları kaldırılmıştır. Belediye başkanları seçimle işbaşına gelince doğrudan göreve başlarlar ve hukuk dışı işlemlerinden dolayı bağımsız mahkemelerce yargılanırlar şeklinde kural getirilmiştir. Yine belediye meclis üyelerinin tek kademeli çoğunluk esasına göre seçilmesi kararlaştırılmıştır. Bu tarihe kadar belediye meclis üyeleri içinden seçilen belediye başkanlarının bu düzenleme ile halk tarafından doğrudan seçilmesi kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 1963).

Türkiye'de, geleneksel yönetim anlayışındaki merkeziyetçi, bürokratik ve hiyerarşik yönetim yapısından dolayı yerel yönetimlerin gelişimi uzun sürmüştür. 1960

yılında planlı kalkınma dönemlerinin başlaması ile yerel yönetimlerin gelişmelerinin hızlandığı söylenebilir. Ancak uzmanlar tarafından hazırlanan raporlar ve kalkınma planları her ne kadar yerel yönetimlerin sorunlarını ortaya koysa da ülkedeki merkez-yerel karşıtlığı köklü dönüşüme mani olmuştur. Bu dönemde yerel yönetimlerin merkezden ayrı bir finansal sistemi ve özerk yönetim yapısı olması konusunda çalışmalar da yapılmıştır. 1978 yılına gelindiğinde Yerel Yönetim Bakanlığı kurulmuş ama bir yıl sonra kaldırılmıştır (Emini, 2009, s. 34).

1973 yılındaki yerel seçimlerden sonra belediyeçilikte demokratikleşme sürecine girilmiştir. Merkezi yönetimin ağırlığına karşın özellikle anakent belediyelerinde liderlik vasfı güçlü belediye başkanları ortaya çıkmıştır (Çam, 2012, s. 113). Bu tarihlerde yerel katılım ve demokrasi kavramları üzerine düşünsel hareketler başlamış ve toplumcu belediyeçilik, demokratik belediyeçilik, yeni belediyeçilik gibi söylemler geliştirilmiştir (Çelik, 2019, s. 72). 1973-77 yılları arasında İstanbul, Ankara ve İzmit kentlerindeki CHP'li belediyelerin politikalarının değerlendirilmesi üzerine, toplumcu belediyeçilik kavramı ortaya konulmuştur. Kavram, uluslararası boyutunun yanında, 1977 yılında Türkiye'de ilk defa bilimsel bir boyutu ile değerlendirilerek 5 temel ilke ile açıklanmıştır. Bunlar; Üreticilik, demokratiklik, tüketim düzenleyicilik, kaynak oluşturma, birlik-bütünlük ilkeleridir (Bozkurt, 2020, s. 111).

12 Eylül askeri darbesi ile yerel yönetimlere müdahale edilerek bütün belediye başkanları ve yerel meclislerin görevlerine son verilmiştir. Askeri yönetim 1981 yılında 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nu çıkartarak yerel yönetimleri güçlendirmeyi hedeflemiştir (Çam, 2012, s. 115). Sivil yönetimlerin idareyi tekrar ele alması ile yerel yönetimler düzeyinde de yeni anlayışlar doğmuştur.

1989 yılındaki yerel seçimlerde başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere birçok belediyeyi kazanan SHP, 1973-80 arasında uygulanan toplumcu belediyeçilik anlayışının sosyalist unsurlarına mesafeli durmuş, kentleşme, piyasa ekonomisi ve kamu yararı prensipleri ile hareket ederek sosyal demokrat uygulamaları hayata geçirmek istemiştir (Mol, 2019, s. 36-37). 1994 yılında yapılan yerel seçimlerde RP'nin Türkiye'de önemli sayıda ve konumda olan belediyeleri kazanması ile belediyeçilikte

yeni bir perspektif açılmıştır. Bu dönemde sosyal belediyeçilik anlayışı daha fazla önem kazanmıştır. Belediye yönetimlerinin dışında parti teşkilatları da geniş halk kitlelerine ulaşarak yerel örgütlenme yapısını güçlendirmişler ve halkla dayanışma içerisine girmişlerdir (Çam, 2012, s. 118).

1982 Anayasası'nın 126. maddesinde iller, yetki genişliği ilkesine göre merkezden idarenin bir kademesi, 127. maddesine göre ise idari özerkliğe sahip, kamu tüzel kişiliği olan ve idari vesayete tabi bir yerel yönetim birimi olarak düzenlenmiştir. 127. maddede yerel yönetimler, "Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, yine kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir." (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1982) şeklinde ifade edilerek yerel yönetimler; il özel idaresi, belediye ve köy yönetimlerinden oluşan kurumlar olarak belirlenmiştir.

Türkiye'deki mevcut yerel yönetimler, Anayasa'nın 123. maddesinde: "İdarenin kuruluş ve görevleri merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır." şeklinde konumlandırılmıştır. Yerel yönetimlerin en alt kademesinde köy muhtarlıkları görev yapmaktadır. Köy muhtarlıkları güvenlik, tarım, sağlık, eğitim, askerlik hayvancılık ve sosyal politika gibi konularda yerel demokrasi ve yerel kalkınmanın önemli aktörleri olarak görülmektedir (Mevzuat Bilgi sistemi, 1982).

Türkiye'de kentleşmenin artması ile beraber güçlü yerel yönetimlere ihtiyacın artığı söylenebilir. Kentleşmeye etki eden faktörler analiz edildiğinde en önemlisinin iç dinamiklerden kaynaklanan göç hareketlerinin olduğu bilinmektedir. 1950'li yıllardan itibaren başlayan ve kentlerin sosyo-ekonomik değişimlerine sebep olan göçler, 1980'li yıllardan sonra ise daha farklı bir boyut kazanmıştır. Özellikle bazı büyük kentlerde nüfus yoğunluğu hızlı bir şekilde artmış ve yeni ihtiyaçlar doğmuştur. Kentleşmeyi etkileyen diğer bir iç dinamik ise 1980 sonrası ülkenin neo-liberal politikalara yönelerek devleti küçültme politikalarının uygulanmasıdır. Bu faktörlerin dışında dünyada her geçen zaman demokratik yönelimlerin güçlenmesi, Türkiye'nin dışa açılma çabalarına demokratik kurumların referans oluşturması, siyasi partilerin yerel siyaset ile oylarını

artırma çabaları, bireysel özgürlüklerin daha fazla önem kazanması gibi birçok sebep, yerel yönetimlerin öneminin artırmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler neticesinde özellikle belediyeler dış sermayeye yönelerek büyük altyapı yatırımları için büyük projeler üretmişler, yeni kurumlar ihdas etmişlerdir (Ceylan, 2019, s. 116-117).

Türkiye’de modern anlamda yerel yönetimlerin batılılaşma hareketleri ile paralel şekilde ilerlediği söylenebilir. Yaklaşık 150 yıllık bir süreçte devam eden yerelleşme konusu tartışılmaktadır (Keleş, 2015, s. 1). Türk yerel yönetim sistemi Avrupa tipolojisinde en fazla Fransız Napolyonik yerel yönetim sistemine benzemekle beraber son yıllarda daha özgün bir model uygulanmaktadır (Sadioğlu & Çifci, 2021, s. 255).

1.2.2.3. Yerel Yönetim Türleri

Osmanlı-Türkiye batılılaşma sürecinde Fransa’dan doğrudan etkilenmiştir. Örnek alınan Fransız kamu yönetimi sistemi 20. yüzyılın ortalarına kadar merkeziyetçi yapısını sürdürmüştür. Fransa, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra katı merkeziyetçi yapısından vazgeçerek 1980 sonrasında devleti yerinden yönetim ilkelerine göre örgütlemiştir. Türkiye’nin ise yerinden yönetim örgütlenmesini güçlendirme konusunda uzun süre çekimser kaldığı, 2004-2005 yıllarında kimi düzenlemeler ile kayda değer adımlar attığı görülmektedir (Uygun, 2015, s. 5).

Türkiye’de kamu yönetimi sistemi, merkezi yönetim ve yerinden yönetim olarak iki taraflı yürütülmektedir. Yerinden yönetimler ise kamu kurumları ve yerel yönetimler şeklinde hizmet vermektedir. Yerel yönetimlerin il özel idareleri, belediyeler ve köy yönetimleri olmak üzere üç ayrı unsuru bulunmaktadır (Mecek & Atmaca, 2020, s. 2070).

1.2.2.3.1. Belediyeler

Yerel yönetimler içerisinde yurttaşlar tarafından en çok bilinen kurum belediyelerdir (Mecek & Atmaca, 2020, s. 2075). Osmanlı Dönemi’nden itibaren var olan belediyeler, son olarak 2005 tarihli 5393 sayılı Kanun ile "Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı

seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi" (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2005) olarak ifade edilmiştir.

Modern anlamda Belediyeciliğin 1930 yılında 1580 sayılı Kanun ile düzenlendiği söylenebilir. 2005 yılındaki 5393 sayılı düzenlemeye kadar uygulanmıştır (Sowe, 2018, s. 68). 5393 sayılı Kanun'un 14. maddesinde belediyelerin yetki ve sorumlulukları iki başlıkta ele alınmıştır. Birinci başlıkta; kültür, sanat, turizm, tanıtım, spor, sosyal hizmet, meslek ve beceri edindirme gibi hizmetler sıralanırken; ikinci başlıkta; altyapı, bakım, onarım hizmetleri belediyelerin sorumluluğuna verilmiştir. Eski yasada uygulanan "zorunlu ve isteğe bağlı görevler" yerine "hizmetlerin aciliyeti ve belediyelerin mali durumu" esası getirilmiştir. Ayrıca kanunla, il ve ilçe merkezleri dışında belediye kurulması için minimum nüfus, 2000'den 5000'e çıkarılmıştır. Bu şekilde kaynak israfının önlenmesi, hizmetlerin verimli ve etkili uygulanması amaçlandığı belirtilmiştir. Diğer yandan bir başka belediyenin meskûn alanına 5 bin metreden daha yakın yerlerde belediye kurulması uygun görülmemiştir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2005).

1.2.2.3.2. Büyükşehir Belediyeleri

Türkiye'de ilk defa 1984 yılında İstanbul, Ankara ve İzmir illeri, büyükşehir belediye sistemi ile tanışmış, zamanla sayıları ve uygulamaları değişerek bugüne gelinmiştir (Yetkin, 2020, s. 5-6). 1982 Anayasası'nın 127. maddesi 3. fıkrasındaki "Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir." (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1982), ifadesine dayandırılarak 1984 yılında 195 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve 3030 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyeleri "belediye sınırları içinde birden fazla ilçe bulunan şehir" (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1984) olarak tanımlanmıştır.

2004 yılında uygulanmaya başlayan 5216 sayılı Yasa ile büyükşehirlere nüfusu 750 bin şartı getirilmiştir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2004). 2005 yılında yapılan değişiklikle "Pergel Yasası" olarak anılan düzenlemede kentlerin kapsam alanı belirlenmiş, kent merkezinden 50 kilometre mesafedeki yerleşim alanlarının da büyükşehir sınırları içerisinde değerlendirilmesine olanak verilmiştir. Nüfus ile yerleşim

alanlarının boyutu ilişkilendirilerek kapsam alanı genişletilebileceği kararlaştırılmıştır (Keleş, 2012, s. 8).

6.12.2012 tarihinde 6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun düzenlenmiştir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2012). 14.03.2013 tarihinde çıkarılan 6447 sayılı Kanun ile Ordu İli büyükşehir statüsüne dönüştürülerek ülkede büyükşehir olan il sayısı 30'a yükseltilmiştir (Resmi Gazete, 2013). Bu yasa ile hizmet alanlarında yönetsel yapıyı inşa ederek etkin ve verimli bir yönetim sistemi oluşturulması ve demokratik katılımın artırılması amaçlanmıştır. Diğer yandan da yapılan değişikliklerin eleştirilere neden olduğu görülmektedir (Gürbüz & Kadağan, 2019, s. 211). İl özel idareleri kapatılmış, belde belediyeleri ve köyler ise mahalleye dönüştürülerek tüzel kişilikleri kaldırılmıştır (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2012).

1.2.2.3.3. İl Özel İdareleri

Türkiye’de il düzeyinde yerel ve ortak ihtiyaçların karşılanması amacıyla bir yerel yönetim birimi olarak “İl Özel İdareleri” oluşturulmuştur. Bu birimle ilgili hükümler 22.02.2005 tarihinde 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nda ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Kanunda (md.3/a), İl Özel İdaresi: "İl halkının mahallî, müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi", şeklinde tanımlanmıştır. Yine bu kanuna (md. 3/b) göre, İl Genel Meclisi, İl Encümeni ve Vali olmak üzere üç organı bulunmaktadır (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2005).

İl Özel İdaresi’nin temelleri Fransız yönetim sistemi örnek alınarak 1864 tarihli Tuna Vilayet Nizamnamesi ile oluşturulmuştur (Çetin , 2015, s. 249). 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleri’nde Vilayet İdari Meclisi kurularak kimi müdürlükler oluşturulmuştur. İlde yaşayan halkı temsilen de yılda bir defa Vali’nin başkanlığında toplanan temsilcilerle Vilayet Umumi Meclisi kurulmuştur. Günümüzde İl Genel Meclisi olarak çalışan organın kökeni buraya dayanmaktadır (Uygun, 2015, s. 4).

1.2.2.3.4. Köyler

Tarihte topluluk halinde yaşamının en eski biçimi olması nedeniyle yerinden yönetim örgütlenmesinin ilk olarak köy ve mahallelerde başladığı söylenebilir (Uygun, 2015, s. 4). Osmanlı'da köyler, tımar sistemi veya malikâne tarzında olup başlarında voyvoda, sipahi, kethüda olarak anılan memurlarca yönetilmişlerdir (Gençoğlu, 2011, s. 31).

Osmanlı Dönemi'nde, 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi'nde köyün kuruluş biçimi, görevleri ve organları açıklanmıştır. 1876 yılında düzenlenen İdare-i Nevahi Nizamnamesi'nde hane sayısı 200'den az olan yerleşim yerleri köy olarak kabul edilmiştir. 17.03.1924 tarihinde çıkartılan 442 sayılı Köy Kanunu ile günümüze kadar devam eden kaideler yürürlüğe girmiştir (Çelik, 2019, s. 79). Köylerin insanların bir arada yaşamasına kadar dayanan eski bir tarihi olsa da yönetsel anlamda tüzel kişiliği ilk olarak 442 sayılı Kanunla ortaya konmuştur (Beyazyıldız, 2010, s. 28).

6360 sayılı Yasa'nın 1. maddesinin 3. ve 4. fıkralarında büyükşehir olan illerde köyler, mahalle statüsüne dönüştürülmüştür. Dolayısı ile Türkiye'de toplam 34.395 olan köy sayısı düzenlemeden sonra 17.834'e düşmüştür (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2012). Bu düzenleme ile ülkenin kır-kent nüfus verilerinde de değişiklik olmuştur.

1.2.2.4. Yerinden Yönetim ve Yerel Yönetim Kavramları

Türkçe'de âdem-i merkeziyetçilik veya yerinden yönetim olarak ifade edilen decentralization kavramı dört farklı alanda kullanılmaktadır. Bunlar; siyaset, yönetim, mekânsal ve piyasa alanlarıdır. Bu çalışmada yönetsel boyutu üzerinde değerlendirilme yapılacağı için diğer alanlar üzerinde durulmayacaktır. Yönetsel anlamda Decentralization: Merkezi yönetimin merkezi olmayan birimlerle işlevsel ve hiyerarşik olarak iktidarını bölüşmesi anlamına gelmektedir. Diğer bir tanıma göre, yerinden yönetim (decentralization): Yönetsel kararların alınmasında veya uygulanmasında coğrafi ve işlevsel ölçütlere bağlı kalarak merkezi yönetimin dışındaki hizmet yerinde bulunan birimlerce yetki ve sorumluluğun üstlenilmesi olarak ifade edilebilir. Bu tanımlara göre devlet yönetiminde yönetsel bir yerinden yönetim, yetki genişliği, yetki

devri veya merkezin yerinden yönetimi şeklinde ifade edilmektedir (Çam, 2012, s. 8-14).

Yerel yönetimler, yönetim tasarrufunun merkezi idareden yerele aktarılacak yetki, görev ve kaynakların yerel düzeydeki yönetim birimlerine devredilmesidir. Diğer bir tanıma göre yerel yönetimler, yönetim yetkisinin belirli bir coğrafi alanda ve belirli hizmet sınırlarında çalışma yapan belediye, il özel idaresi ve il özel idaresi ile bağlantılı birlik veya idarelerdir. Yerinden yönetim anlayışı, ülkenin farklı coğrafi alanlarında, yerel düzeydeki ortak taleplerin karşılanması, yerel özerkliğe sahip, yerel organların oluşturulmasında halkın katılımı ve denetiminin mümkün olduğu, seçimle karar organları belirlenen yerel teşkilatlanma yapısını içeren yönetim anlayışıdır. Bu bağlamda yerinden yönetim, kamu hizmetlerini, merkezi yönetimin dışındaki birimlerin ifa etmesi anlayışını açıklarken, yerel yönetimler ise yerel özerklik kapsamında çalışan örgütsel yapıyı açıklamaktadır (Çelik, 2019, s. 24).

Akarca'ya (2020) göre, UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı), devolution (yetki devri) olarak ifade edilen yerinden yönetime dair beş nitelik ortaya koymaktadır;

1. Yerel yönetimler, merkezi yönetimin üzerinde sınırlı yetkisi bulunan, özerk ve ayrı yönetim kademelerine sahip olmalıdır.
2. Yerel yönetimler, çalışmalarında kullanmak üzere kaynak üretme hakkına sahiptir. Dolayısı ile tüzel kişiliği olmalıdır.
3. Yerel yönetimler yasal ve şeffaf olarak tanımlanmış olan coğrafi alanlarında yetkilerini kullanabilmelidirler.
4. Yerel yönetimler yerel halkın üzerinde etkisi olan ve yerel halka hizmet sunmak için oluşturulmuş idareler olarak kabul görmelidir.
5. Devolution düşüncesi merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında koordinasyon ve karşılıklı çıkar sağlayan bir düzenleme olarak görülmelidir (Akarca, 2020, s. 155).

1.2.2.5. Yerel Yönetimler ve Demokrasi İlişkisi

Yerel Yönetim Kavramı; Bir devletin veya bölgesel yönetimin sınırlarında olup belirli bir coğrafyada yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamak için seçimle karar organları

belirlenen, yasalarla görev ve yetki alanları çizilmiş, personeli ve bütçesi olan kamu tüzel kişileri olarak tanımlanmaktadır. Yerel yönetimler özgürlük, yönetime katılma, etkinlik gibi sebeplerden dolayı toplumun demokratikleşmesine katkı sağladığı için yerel demokrasi olarak da değerlendirilmektedir (Bozkurt , 2014, s. 230).

Türkiye’de toplumun, kentte kentli gibi yaşayamaması önemli bir zaaf olarak gözükmektedir. Ülkenin büyük şehirlerine köylerden göç etmiş, merkezi yönetimin idare anlayışına teslim olmuş kitleler, kentliliği yeterince benimseyemedikleri için yönetime katılımı zayıf kalmış, dolayısıyla yerel yönetimlerin demokratikleşmesine katkı sağlayamamışlardır (Keleş, 2020, s. 55).

Bunun yanında aşırı kentleşme, halkın hizmet talebinin çeşitlenmesi ve teknolojik gelişmeler, yerel yönetimlerden beklentileri artırmıştır. Belediyelerin çeşitli gelir kaynakları ile hizmet üretmeleri yanında, gönüllü kuruluşlar aracılığı ile halkı yönetime dâhil etme çabaları da demokrasinin benimsenmesi için değerli görülmektedir (Altın & Şahin, 2019, s. 91). Türkiye’nin demokrasi tecrübesinde yerel yönetim kurumları önemli bir fırsat olarak bulunmaktadır (Keleş, 2020, s. 46).

Demokrasi düşüncesinin yerelleşmeyi zorunlu kıldığı ve halkın temsil ve katılımının en iyi şekilde yerel yönetimlerle sağlanabileceği bir gerçektir. Yerel yönetimler ve demokrasi birlikteliği insanların bir arada demokratik değerleri öğrenerek yaşamasına da vesile olmaktadır. Seçim ve temsil ilkelerinin bir toplumda benimsenmesi demokratik yerel yönetimleri zorunlu kılmaktadır. Merkezi yönetim ve kurumlarına karşın seçimle belirlenmiş yerel yönetimler, halk tarafından daha farklı bir konuma getirilmiştir. Bu bağlamda demokratik değerlerin yaşatılması ve geliştirilmesi yerel düzeyden başlayan bir anlayışla yürütülmesi gerekmektedir (Bayraktar, 2019, s. 37).

Yerel yönetimler halkla iç içe yönetim birimleri oldukları için yurttaşların karmaşık hizmet taleplerine muhatap olmaktadırlar. Ekonomik ve sosyal birçok beklentisi olan halk, yerel yönetimler tarafından refah düzeyinin ve hayat standartlarının artırılmasını beklemektedir. Temsili demokrasinin unsuru olan yerel seçimler ve

referandumlar vasıtası ile halk yönetime büyük oranda katılım sağlasa da kent konseyi, halk kurultayı, kamuoyu yoklamaları ve halk günleri gibi katılım yöntemleri ile halkın yönetime doğrudan katılmaları, demokrasinin güçlenmesi için gerekli görülmektedir. Yöneticilerin, yerel halkın seçimlerle desteğini alıp karar alma süreçlerinde katılımını sağlayamaması bir demokrasi zaafı olarak görülmektedir (Yaman & Küçükşen, 2018, s. 256).

1.3. KENT HİZMETLERİ

İnsanın topluluk halinde yaşamasının bir sonucu olarak ortak ihtiyaçların doğması tabiidir. Yaşanılan mekân olarak kentlerin oluşturulmasında ve kullanılmasında ortaya çıkan işler, kent hizmeti olarak görülebilir (Kavruk, 1999, s. 234). Kent hizmetleri, kentsel mekânda hayatını sürdüren insanların ihtiyaçlarının çeşitli aktörler tarafından karşılanması olarak da tanımlanabilir. Kent yaşamında insanların eğitim, sağlık, gıda, ulaşım, güvenlik, barınma, temiz hava ve enerji gibi çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için aktörlerin çaba göstermesi gerekmektedir. Bu çaba ile beraber sosyal adaleti gözetmek, yoksulluğu engellenmeye çalışmak ve kaliteli bir yaşam ortamı sunmak, kent hizmetleri için önem arz etmektedir. Ülkelerin kamu hizmetlerini sunarken sorumlulukların, merkezi ve yerel yönetimler arasında taksim edildiği görülmektedir. Hizmetlerin sunumunda ülkelerin tarihsel birikimi, siyasal özellikleri, demokrasi anlayışları ve düzenledikleri yasalar belirleyici olmaktadır. Aktörlerin yetki ve sorumlulukları bu konulara göre şekilleneceği gibi hizmetlerin niteliği, ekonomik gereksinimler ve teknik ihtiyaçlara göre de değişiklik gösterebilmektedir (Kaya, 2021, s. 28).

Tanzimat fermanının ilanı Osmanlı'da bir dönüm noktasıdır. Bürokratların, yerel yönetimleri kurumsallaştırıp güçlendirmek yerine, gelirlerin artırılmasını ve eyalet sistemini düzeltmeyi tercih ettikleri görülmüştür. Geleneksel şehir yönetiminde, halk tarafından vakıflar aracılığı ile görülen birçok yerel hizmet, vakıfların zayıflaması ile bir düzenlemeyi kaçınılmaz kılmış ve bazı şehirlerde belediye meclislerinin oluşturulmasına vesile olmuştur (Aslantürk, 2018, s. 148). Bu süreçte mahalle yönetimlerinde de farklı düzenlemeler yapılmıştır.

Kentsel yaşama ilişkin sorunlar çeşitlenerek artmaktadır. İnsanların kentte olan ortak sorunlarına karşı ortak sorumluluk taşımaları gerekirken aidiyetsizlik, yabancılaşma, vurdumduymazlık nedenleriyle kentte ortak hareket etmek giderek zorlaşmaktadır. Kaliteli bir kent yaşamında, kent hizmetlerinin yanında kent halkının da bilinçli davranması gerekmektedir. Kentlerde hem toplumsal hem de fiziksel sorunların çözümünde kentlilik bilincinin oluşması faydalı olacaktır. Türkiye’de yerel yönetimler tarafından kent halkını bilinçlendirmeye dönük önemli çabalar olduğu görülmektedir (Bayraktar, 2019, s. 65-66).

Bazı belediyelerde uygulanan ‘‘Yerel Gündem 21’’ gibi katılımcı uygulamalar, 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 76. maddesi gereğince Kent Konseyleri olarak yaygınlaşmıştır. Kent hizmetlerinde önemli bir yere sahip olan bu uygulama ile kenttaşlık bilincinin geliştirilmesi, kamuoyu araştırmaları yapma, kentli haklarını koruma, toplumsal dayanışmayı geliştirme, sürdürülebilir gelişmeyi sağlama, hesap verilebilirliği yerleştirme ve yerinden yönetim ilkelerini benimsettirme gibi amaçların belirlendiği söylenebilir (Keleş, 2017).

2.BÖLÜM

MAHALLE VE MAHALLE MUHTARLIKLARI

2.1. MAHALLE KAVRAMI VE YÖNETİMİ

Toplumsal hayatın en önemli yaşam mekânlarından olan mahalle, mahal sözcüğünden türemiş bir kavramdır. Sürekli veya geçici olarak yerleşilen, ikamet edilen yer anlamlarına gelmektedir. Başta komşuluk ilişkileri olmak üzere ortak değerlerin paylaşılıp yaşandığı mekânlar olması açısından mahalleler, insanlar arasındaki bağların güçlendiği yerlerdir. Toplumsal işlevlerinin yanında aynı zamanda bir yönetim birimidir (Karakaya, 2020, s. 464). Diğer bir tanıma göre; Birbirini tanıyan, birbirinin davranışlarından sorumlu ve farklı gelir grubundaki insanların dayanışma içerisinde olduğu, hanelerin oluşturduğu, bir topluluğun hayat sürdüğü yerdir (Bergen, 2014, s. 194). Her ne kadar münferit düzenlemeler yapılsa da 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda Mahalle, " Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idarî birimi ifade eder." (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2005) şeklinde tanımlanmaktadır.

Türkiye'deki mahallenin kökeni, Anadolu'daki Selçuklu kentlerine uzanan ve büyük oranda İslam inancının toplum ve ahlak anlayışından beslenen, bu yönüyle de batı kentlerinden farklı olarak gündelik yaşamın bütün alanlarını kapsayan bir anlam ifade etmektedir (Kavruk, 2018, s. 14). Tarihte, kentlerin ortaya çıkmasıyla insanların inançlarına göre kendiliğinden bir arada yaşamaları, doğal mahalle olarak anılan yerleşim yerlerini doğurmuştur. Antik Site devletlerinde ise geometrik olarak planlanan mahalle birimlerinin olduğu görülmektedir (Şengül, 2021, s. 319). Bizans dönemindeki Anadolu şehirlerinin etrafı güvenlik amacıyla surlarla çevrili olduğu bilinmektedir. Aslında bu uygulamanın Bizanslılara has bir uygulama olmadığı Türklerin Anadolu'ya gelmeden önce Orta Asya'da şehirlerinin etrafını surlarla çevirdikleri bilinmektedir. Göktürkler de tarım yapılan köylerin büyüüp şehir olmasıyla etrafını surlarla çevirmişlerdir. Seyyah Temim b. Bahr, 8. yüzyılın sonunda ziyaret ettiği, bir ziraat ve ticaret şehri olan Uygurluların Beşbalık Şehri'nin etrafının surlarla çevrili olduğunu söylemektedir. Mahallelerin fiziki yapısının da yan yana sıralı şekilde hanelerden oluşan, çarşıya bağlantılı dar sokakların planlandığı bilinmektedir. Bu şekilde inşa

edilen mahallelerin nüfus yoğunluğunun da fazla olduğu söylenebilir (Metin, 2013, s. 149).

Türklerin Anadolu'ya gelmesiyle, özellikle Anadolu Selçukluları döneminden itibaren, derviş ve ahilerin belirli bir yere kurdukları tekke, mescit, zaviye gibi dini mekânlar ile mahallenin ilk çekirdeğinin oluşturulduğu söylenebilir. Devletin, fetihlerle yeni kazanmış olduğu topraklara iskân ettirmek istediği, genelde küçük ve homojen şekildeki grup ve ailelerin bu yapıları merkeze alarak yerleştirildiği görülmektedir. Diğer yandan bu politikalar göçebelikten yerleşik hayata geçişin bir basamağı olmuştur (Eren, 2017, s. 90).

Mahalle kavramı tanımlanırken iki farklı açıdan bakıldığı görülmektedir. Birincisi, sosyolojik bir değerlendirme ile komşuluk ilişkileri üzerinden yapılmış bir tanımlama, ikincisi ise yönetsel açıdan, idari birim olarak yapılan tanımlamadır. Menşenin sosyolojik bir ihtiyaca dayandığı bilinmektedir. Bu sebeple olsa gerek zaman içerisinde idari vasfı ortadan kaldırılrsa da varlığını sürdürmeyi başarmıştır (Karalezli, 2021, s. 52). Mahalle, mekânla insanın bütünleşmesinin tezahürü olarak da görülebilir. Hem bir yaşam alanı hem de bir mekân biçimidir. İnsanın inanç, kültür, gelenek, ritüel çerçevesinde ördüğü hayat tarzıyla donanmış bir ortamdır (Alver, 2010, s. 117).

Mahallelerdeki kentsel dönüşüm projelerinin yerel dokuyu ortadan kaldırdığı ve mahalleyi tarihsel bağlarından kopardığı yönünde eleştiriler bulunmaktadır. Diğer yandan, artan nüfusla beraber dini, etnik, ailevi bağların gevşediği ve geleneksel mahallenin modern kentte yaşamasının olanaksızlığı vurgulanmaktadır (Erdoğan, 2016, s. 29-30). Modern kentin yapısal özelliklerinin insanlar arasındaki ilişkileri değiştirdiği söylenebilir.

Türkiye'de gecekondularda yaşayan düşük gelirli kesimlerin zamanla apartmana taşınması, apartmanda yaşayan görece yüksek gelirli kesimlerin de etrafı çevrili, güvenli sitelere taşınması, toplumsal kopmalara sebep olmuştur. Apartmanda yaşayan yığınlarda dışlanmışlık havası oluşurken, sitelerde yaşayanlar ise kendi dünyalarına hapsolmüşlük halini yaşamaktadırlar. Gecekondu yaşamından apartman yaşamına

geçenlerin dışlanmışlık halini sosyal faaliyetlere katılarak aşabildikleri ve sosyalleşebildikleri, buna mukabil site yaşamındaki kesimin sosyal faaliyetlere aynı oranda katılmadıkları ve hapsolme psikolojisinden aynı oranda kurtulamadıkları görülmektedir (Balaban, 2016, s. 72).

Türkiye’de kent içerisinde herhangi bir bölge mi yoksa bir mahalle biçimi mi olduğu tartışmalı olan varoş kavramı, önemli bir realitedir (Balaban, 2016, s. 74). Kentlerin hızlı bir şekilde yapılaşması ve nüfusunun artması, mekânlarda sosyal sınıfların ayrışmasına ve yaşam koşullarının düşmesine neden olabilmektedir. Gelir grupları arasında oluşan farklılıklar da kentlerde gerilimlerin oluşmasına yol açmaktadır. Bu olumsuzluklar birçok konuda kentlerde kronikleşmiş sorunlar oluşturmakta ve kentlerin belirli noktalarında ayrılmış ve dışlanmış kitleleri meydana getirmektedir (Özservet, 2013, s. 34). Türkiye’de kimi yoğun göç hareketlerine rağmen, batıya göç eden Kürt kökenli vatandaşların yerleştikleri mahallelere kitlesel olarak göç ettikleri ve dayanışma içerisinde, ayrılmaya ve asimilasyona engel olabildikleri görülmektedir (Balaban, 2016, s. 73).

Mahalle yönetimi, asırlara dayanan geçmişiyle toplumun önemli bir tecrübesi ve değeri olarak görülebilir. Mahalle yöneticileri zaman içerisinde imam, şeyh, iğdiş, kethüda ve reis olarak isimlendirilmişlerdir. Osmanlı’da 1829 yılından sonra mahalle yöneticileri muhtar ismini almışlardır. Bu tarihten önce kimi zamanlar imam olarak isimlendirilen muhtarların, imamın dini kimliği bırakılarak Selçuklu dönemindeki iğdişlere benzetilmeye çalışıldığı görülmektedir (Şahin & Asarkaya, 2019, s. 25). Yerel düzeyde bir yönetim birimi olarak belediyelerden daha eski ve köklü bir tarihe sahip olduğu söylenebilir (Kalkışım & Yılmaz, 2017, s. 111).

2.1.1. Mahallenin Sınırları ve Büyüklüğü

Mahallenin sınırları mesafeden ziyade onu oluşturan sosyal ve bilişsel bir bağın varlığından kaynaklanmaktadır. Mahalle daha çok sosyal işlevi üzerinden değerlendirilmektedir (Eren, 2017, s. 71). Mahallenin kuruluşuna bakıldığında da belli sınırlar içerisinde başlayıp bittiği söylenebilir. Caddeler, sokaklar, dükkânlar, binalar mahalleyi, sınırları belli bir mekâna karşılık kılar. Mahallenin fiziki bir sınırının

yanında kuşkusuz kültürel bir sınırı da vardır. Bu husus mahalleler arasında geçişte sezilmektedir. İnsanların hayat tarzlarına bakarak bu farklılık hissedilmektedir (Alver, 2010, s. 119).

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde mahalleler bir mescit veya tekkenin etrafında yerleşilerek oluşturulmuştur. Mahallelerin sınırlarını ayırmak için duvar çekme gibi bir duruma rastlanılmamaktadır (Erdoğan, 2016, s. 20). Gerek Selçuklularda gerekse Osmanlılarda mahallelerin büyüklükleri konusunda net bir şey söylemek mümkün değildir. Genel bir sınırlamadan bahsedilecekse, insanların ilişkilerini sağlıklı şekilde yürütebildikleri 5 ile 100 kadar haneden oluştuğu söylenebilir (Erdagöz, 2012, s. 65). Selçuklularda mescitlerin büyüklüğüne göre mahalle nüfuslarının yaklaşık 150-200 kişi olduğu tahmin edilmektedir. 16. yüzyılda Osmanlı'da bir mahallede 10-50 civarında hane ve yaklaşık 250-300 civarında da nüfus olduğu bilinmektedir. Mahallede organik olarak ortaya çıkan yerleşme ile beraber mescidin yaklaşık 150 metre mesafesine kadar yerleşildiği görülmektedir (Eren, 2017, s. 101-102).

Mahallelerin yüz ölçümüne göre sınırlandırılması konusunda farklı düşünceler mevcuttur. Kentler arasında orantısız farkların olması bu konuda ortaya bir kıstas konulmasını güçleştirmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda mahalleler için optimal bir büyüklük belirlenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu konuda mahallelerin yüz ölçümlerinin doğrudan belirlenmesi gibi bir çalışma olabileceği gibi mahalle sakinlerinin, mahallenin bir ucundan diğer ucuna yorulmadan yürüyebilecekleri bir mesafenin kriter olarak belirlenmesi de düşünülmektedir. Zamana göre bir ölçü konulacaksa bu, bir kişinin mahallenin bir ucundan diğer ucuna 10-20 dakika gibi bir sürede yürüyebileceği kadar olması gerektiği belirtilmektedir. Mahallelerin yerleşim alanlarında ayrıca mekânsal bütünlüğe ihtiyaç duyulmaktadır. Bu, kimi zaman coğrafi şartlara göre doğal eşik şeklinde, kimi zaman da insanların yerleşimine göre beşeri eşik şeklinde olabilir (Türkan , 2021, s. 162). Modern dönemde, mahallelerin sınırlarında, geleneksel yerleşimin oluşturduğu boş alanlar zamanla ortadan kalkmış ve mahalleleri artık caddeler, bulvarlar, meydanlar ve parklar ayırır hale gelmiştir (Kavruk, 2018, s. 90).

Mahallelerin büyüklüğünün belirlenmesi konusunda yasal düzenleme yapılmak istenmiş ancak, mahalleler önemli farklılıklar arz ettiği için optimal bir büyüklük belirlenememiştir. Bu konuda üç önemli kıstas bulunmaktadır. Bunlar: Nüfus, mekânsal bütünlük ve yüz ölçümdür. Türkiye’de mahallelerin nüfusunun 2000-10000 aralığında olması gerekliliği üzerinde bazı çalışmalar yapılsa da çok farklı nüfusta mahallelerin bulunması, çalışmaları güçleştirmektedir. Örneğin 2020 nüfus verilerine göre en fazla nüfusa sahip mahalle olan Diyarbakır’ın Bağlar İlçesi’ne bağlı Bağcılar Mahallesi’nin nüfusu 134.812 ile Bayburt, Ardahan ve Tunceli gibi illerin nüfusundan daha fazladır (Türkan , 2021, s. 150). Mahallenin sosyal yönünü ön planda tutmak için ‘’tanış olma’’ savunulan bir başka yaklaşımdır. Bir insanın hatırında tutabileceği sima sayısı ortalama, günlük 3500-5000 kişi olarak değerlendirilmekte, dolayısı ile bir mahallede yaklaşık bu kadar sayıda insan yaşaması iletişim ve aidiyet için ideal olarak görülmektedir (Erkan, 2019, s. 57).

Mahalle sınırlarının belirlenmesi, yönetim birimlerinin yetki ve sorumluluklarını yerine getirmesinde önem arz etmektedir. Fiziki bir mekândan öte olan mahallelerin sınırlarının belirlenmesi yöneticilerin veya kent planlamacılarının fikirlerinin yanında toplumsal bir bütün olan ve mahalle sakinlerini de bağlayan bir konudur. Kültürel değerlere göre oluşmuş ve geçmişten bu yana süregelen sınırlar kentlerin sanayileşmesi ile değişmeye başlamıştır. Aynı dönemde sanayileşmenin ortaya çıkardığı kentleşmeye tepki olarak kent planlamacılığı daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır (Erdoğan, 2016, s. 21).

Mahallelerin sınırlarının belirlenmesinde bütün ölçütlerin sabit rakamlarla değerlendirilmesi mümkün gözükmemektedir. Bu sebeple mahallelerin özel şartlarına göre esneklik gösterilebilir. Nüfus, yüz ölçüm ve mekânsal bütünlük ölçütlerinden hangileri mahallenin çevre ve sosyal ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde uygun olacaksa ona göre değerlendirilmesi gerekmektedir (Türkan , 2021, s. 150).

2.1.2. Dünyada Komşuluk ve Mahalle Kavramları

Kökeni Mezopotamya dönemine dayandırılan komşuluk ve mahalle kavramlarının kendiliğinden oluşan bir yapı olmaktan nasıl ayrıldığı konusunda iki

gerekçe sayılmaktadır. İlk olarak kapitalist sürecin etkisi ile farklı gelir grupları arasında oluşan ayrışma, ikincisi ise kent merkezlerinin motorlu taşıtlar için yeniden planlanmasıdır (Eren, 2017, s. 49).

Sanayi devrimi ile beraber endüstriyel kent olarak ifade edilen yeni bir kent dokusu ortaya çıkmıştır. Bu yeni kent, uygarlığın en önemli sembollerinden birisi olmasına karşın, yeni ve üstesinden gelinmesi güç sorunlar doğurmuştur. Nüfusun kentlerde yoğunlaşmasına, konutların düzensiz ve sağlıksız şekilde yığılmasına neden olmuştur. Bu süreçte mahalle kültürüne de yapılan vurgu ile yaya yolları, ev-bahçe-avlu konseptleri, araç trafiğinden ayrıştırılmış yollar, konut üniteleri, sosyal yaşam alanları gibi toplumsal hayatı güçlendirecek yaklaşımlar geliştirilmiştir. 19. yüzyılın sonlarından itibaren İngiltere’de banliyöleşme (alt-kentleşme) hareketleri, uzun yıllar insanların yaşam alanı olarak kullandıkları kentlerin çeperlerinde kentleri de dönüştüren farklı birer yaşam alanı oluşturmuştur. Bu hareketin kısa bir zaman içerisinde diğer Avrupa ve Amerika kentlerinde de yaşandığı görülmektedir. Banliyöleşme, Avrupa ülkelerinde sosyal konut projeleri kapsamında gelişirken, Amerika’da özellikle 20. yüzyılın başlarında otomobilin bulunup kullanımının yaygınlaşması ile Amerika’ya özgü bir kent dokusu meydana getirmiştir. Bu doku, ideal bir konut ve yaşam alanı olarak ‘müstakil aile evi’ mekânlarını cazipleştirmiştir. Toplumun sosyal ve ekonomik statüsünün gelişmişliğini belirten bu mekânlar, Amerikan rüyası olarak dünyadaki kent ve konut yapılaşmasını etkilemektedir. Diğer yandan bu gelişmelerin, yeni dönemde tüketim kültüründeki dönüşüm ile önemli ortaklıkları bulunmaktadır. Kapitalist düşünce, tüketimi bir ekonomik tavır olarak görmekten öte onu bireyin bir yaşam tarzı şekline getirmiştir. Bu bağlamda tüketimin bir ideoloji üzerine yönetilmesi, insanların yaşam biçimini şekillendiren kentlerden bağımsız düşünülmemektedir (Altun, 2010, s. 221-223).

Sanayileşme ile paralel şekilde değerlendirilen modernleşme, dünyada, günümüzdeki kentleşme ve kentli toplumun meydana gelmesine neden olmuştur (Koyuncu, 2009, s. 38). Aynı zamanda sanayileşen bu kentlerde ve mahallelerde coğrafi simgeler silinmeye başlamıştır. Bu değişimle birlikte tüm dünyada kent mekânlarında tek tipli ve homojen bir yapıya doğru gidilmektedir. Modern kentlerde üretilen modern

mimarinin temel ideolojisi, kenti yaşanabilir kılmaktan çok, işlevsel kent inşa etmeye yönelmektedir (Bardakçı, 2022, s. 19).

Batı ülkelerindeki sanayi banliyölerinde bir yerel yönetim biriminin bulunmaması komşuluk örgütlerinin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Amerika'da Komşuluk İzleme Hareketi bu konuda oluşturulmuş bir örgütlenme olarak değerlendirilebilir. Bu hareket ile yerleşim yerlerinde, polis teşkilatı ile beraber güvenlik ve dayanışma konularında toplumun beklentilerine cevap verilmeye çalışılmıştır (Eren, 2017, s. 57-58).

2.1.2.1. Batı Toplumunda Mahalle ve Yönetimi

Batı toplumunda mahalle kavramı farklı isimlerde ve şekillerde ortaya çıkmıştır. Bu konuda yapılan isimlendirmeler ve uygulamalar tam olarak bir birinin karşılığı olmasa da şöyle ifade edilebilir;

- District: Bir ülke veya bölgenin parçası olarak değerlendirilen kavram. Genellikle coğrafi ve yönetsel tanımlamada kullanılmaktadır.
- Commune (komün): Politik bir amaca sahip topluluk için kullanılmaktadır. Bu topluluk belli bölgede ikamet eden, ortak ilgi alanına sahip bir gruptur. Kavram, diğer yandan Fransa'daki en küçük yönetsel birimi ifade eder.
- Borough (kaza): Genellikle İngiliz kasabaları için kullanılır. Parlamento'ya temsilci gönderen ve bir yerel yasası olan yerdir.
- Parish (Pariş): Piskoposluk alanının içerisinde, din adamları ile beraber var olan yönetim birimlerinden bir alandır.
- Getto: Yoğun nüfuslu bir kentte etnik, inanç ve kültürel anlamda farklı bir grubun yaşadığı alandır. Yahudilerin ortaçağda kentlerin bir alanında ayrıştırılarak yaşaması tarihte ilk örnek olarak kabul edilebilir.
- Quarter/ Neighbourhood: Belli bir gruptan veya sınıftan insanın yerleşmiş olduğu kentin bir bölgesini ifade eder. Osmanlı'daki mahalle kavramına karşılık gelse de farklı yönleri vardır (Eren, 2017, s. 24-27).

Mahalle kavramının Müslüman ve Türk toplumuna özgü kültürel bir yapılanma olduğu bilinse de dünyada halka yakınlık anlamında mahalle benzeri yerleşim yerleri ve

bu yerlerin yönetimine dair bazı uygulamalar bulunmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi Parishler İngiltere’de; Neighbourhoodlar ABD ve bazı Avrupa ülkelerinde, yerel yönetim sistemleri içerisinde işletilen birer yönetim birimleridir. Diğer yandan Fransa’da bulunan Arrondissementlar da bu anlamda değerlendirilebilecek birimlerdir (Bek, 2013, s. 40-43).

Dünya’daki yerel yönetim sistemlerine bakıldığında, ülkelerin kendi tarihsel süreçlerindeki iç ve dış dinamiklerinin siyasi, toplumsal ve ekonomik yapılarını etkilediği görülmektedir. Bunların dışında savaşların, barış anlaşmalarının ve bölgesel anlaşmaların da yönetim sistemleri üzerinde etkisi bilinmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa Devletleri’nde görülen çeşitli anlaşmalar ve birleşmeler yerel yönetimler üzerinde derin etkiler oluşturmuştur (Batal, 2010, s. 10).

ABD, 50 eyaletten oluşan bir federal devlet olarak yerel yönetim sistemi açısından Türkiye ile büyük farklılıklar göstermektedir. Eyaletlerin yerel yönetim sistemleri de kendi içerisinde farklı olup teşkilatlanmaları kendi iradelerine bırakılmıştır. Konumuzla ilgili olan şehir ve köy/kasaba yönetimlerinin (Town and township Governments) eyaletlere göre görevlendirme, sorumluluk, teşkilatlanma ve coğrafi alanları konularında Türkiye’deki mahalle yönetimleri ile karşılaştırılması mümkün gözükmemektedir (Turan, 2017, s. 12-13).

Batı toplumunda, modern dönemde, evlerin dahi içinde yaşanılacak makine olarak tasarlandığı görülmektedir. Bu dönemde kent planlamaları işlevsel olarak ele alınmış, kentler, birer endüstriyel alana dönüşmüştür. Zamanla ortaya çıkan tablo adeta bir kentsel bunalımı göstermiştir. Dünya savaşlarından sonra kentlerin endüstri odaklı planlamalarından vazgeçilerek sadece kentsel bunalımları değil, toplumsal sorunları da çözmek hedeflenmiştir (Erdoğan, 2016, s. 24). İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’da moral ve yeniden yapılanma amacıyla yerel örgütlenmelerden faydalanılmıştır. Bu sayede yerel topluluklara yönetsel olarak değer verildiği ve demokratik bir ortama zemin hazırlandığı görülmektedir. Yine Amerika’da da savaş nedeniyle ortaya çıkan göç dalgaları yeni yerel örgütlenmelere sebep olmuştur (Eren, 2017, s. 57).

Batı toplumunda sanayileşmenin ve modernleşmenin ortaya çıkardığı kent ve kent yaşamının yanında 1980’li yıllardan sonra ‘‘kapalı konut siteleri’’ daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Bu siteler daha özel, mahallenin veya kentin genelliğinden sıyrılmış bir yaşam tarzı sunmaktadır. Daha öncesinde Kuzey Amerika’da başlayıp Avrupa ve diğer ülkelere yayılan ve kentlerin çeperinde oluşturulan banliyö tarzındaki bu yerleşimler bir konut tipolojisi oluşturularak pazarlanmaktadır (Bardakçı, 2022, s. 22) .

2.1.2.2. Mahalle ve Yönetimi İle İlgili Uluslararası Çalışmalar

Geleneksel yaşamın görmezden gelinerek sadece sermaye odaklı faaliyetlerle büyütülen kentler, kamu yararı gözetilmediği için sorgulanmaktadır. Kişilerin menfaatleri doğrultusunda yapılaşan ve çevresel faktörleri ihmal edilen kentlerde, kent planlamalarının önemi artmıştır. Bu konuda uluslararası bir çaba ortaya konulması için 1933 yılında Atina’da Milletlerarası Modern Mimari Kongresi toplanmış, 33 Avrupa kenti incelenerek önemli tespitlerde bulunulmuştur. 1941 yılında Paris’te toplanan heyet, Atina Anlaşması adı ile bu tespitleri kamuoyuna açıklamıştır. Bu kapsamda mevcut durumdaki halleri ile kentlerde toplumsal gelişmenin mümkün olmadığı ve kentlerin kökten dönüşüme tabi tutulması gerekliliği ifade edilmiştir. Kentlerde yeşil alanların azalması ve güneşsiz konutların artması gibi sorunların çözülmesi gerekliliği üzerinde de durulmuştur. Çözümün odağını, mekânın, mahalle ölçeğinde ele alınması ve mesken mahallelerin kurulması oluşturmaktadır. Mesken mahallenin ikamet edilen yerler olması ve endüstri alanlarından farklı yerlerde inşa edilmesi vurgulanmıştır. Bu sayede iklimi ve yeşil alanları insan yaşamına uygun ve gıda maddelerine ulaşımı kolay, insan merkezli bir kent yaşamı tahayyül edilmiştir (Erdoğan, 2016, s. 22).

Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan ve 1988 yılında yürürlüğe giren Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nı konseyin üyesi olan birçok ülke imzalamıştır. Türkiye Cumhuriyeti, 21 Kasım 1988 tarihinde Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nı imzalamış, 9 Aralık 1992 tarihinde TBMM’de onaylanarak 1 Nisan 1993 tarihinde de yürürlüğe koymuştur. Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın 4. maddesinin 3. fıkrasında ‘‘Kamu sorumlulukları genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın olan

makamlar tarafından kullanılacaktır.” (Resmi Gazete, 1992) ifadesiyle yerel örgütlenmeler içinde mahalle örgütünün ön plana çıkartılması gerektiği söylenebilir. Şartta yerel yönetsel birimler bir bütün olarak değerlendirilerek, katılım, özerklik, temsil, demokratikleşme ve hemşerilik ilkeleri üzerinden bir çerçeve oluşturulduğu ve mahalleye has bir tanımlamanın yapılmadığı görülmektedir (Erdagöz, 2012, s. 88-89).

Avrupa Konseyi, Avrupa'nın geleceğini özerk yerel yönetimlerde görmekte olup yerel düzeyde özerklik üzerine önemli çalışmalar yapmaktadır. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı bu doğrultuda ortaya çıkmıştır. Türkiye ilk başta sözleşmenin şartlarının tavsiye niteliğinde olmasını arzu etmişse de bazı maddelere çekince koyarak sözleşmeyi kabul etmiştir. Merkezîyetçilik konusunda katı duruşu ile dikkat çeken Türkiye'nin, son olarak 6360 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile büyükşehirlerde tüzel kişiliğe sahip olan belde ve köylerin, kişiliğinin kaldırılarak mahalleye dönüştürülmesinin şartnamenin yerindelik ilkesine aykırı olduğu düşünülmektedir (Acar, 2019, s. 290).

1992 yılında Rio'da Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda oluşturulan Yerel Günden 21 belgesi ile sürdürülebilir kalkınma hedeflenmiş ve yerel yönetimlere önemli sorumluluklar yüklenmiştir. Türkiye'de 1993 yılında yürürlüğe giren antlaşmadan sonra (Resmi Gazete, 1993), 1996 yılında düzenlenen Habitat II toplantısında Yerel Gündem 21 çerçevesinde “Türkiye Ulusal Raporu ve Eylem Planı” ortaya konmuştur. Bu plan ile mahalle yönetimlerine ortak yaşam tarzı oluşturma, toplumdaki dışlanmış kesimlerin topluma kazandırılması ve sivil örgütlenmeler ile muhtarların birlikte hareket ederek yerel bilgi sunma konularında çalışmalar yapması planlanmıştır. Ayrıca, muhtarların seçimle işbaşına gelen ve halkla teması en güçlü olan yönetsel birim olmasına rağmen tüzel kişilik ve bütçelerinin bulunmayışı sorunlarına vurgu yapılmıştır (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1996).

2.1.3. Mahalle ve Yönetiminin Tarihi Gelişimi

Topluluk halinde yaşamaya başlayan insan, içerisinde sosyal, iktisadi, kültürel birçok ihtiyacını karşıladığı kentleri oluşturmuş, sonrasında bazı sınıf ve inanç farklılıkları ile kentlerin bölünmeleri sonucu mahalleler meydana gelmiştir. Tarihte

mahallelerin ortaya çıkışının ilk olarak antik dönemde Mezopotamya bölgesinde olduğu sanılmaktadır. Mezopotamya’da kurulan ilk yerleşim alanlarından olan Babil, Ur, Uruk Larsa, ve Tel Asmar gibi kentlerde kent planlarının mahallelere göre yapıldığı bilinmektedir. Anadolu topraklarında MÖ 3. yüzyılda, Helenistik dönemde mahalle, amphodon olarak adlandırılmış, sadece seçkin insanların yaşadığı, surlarla çevrilmiş ve merkezinde bir tapınağın olduğu yerleşim alanları olarak görülmektedir. Mahalle ile ibadet yeri arasındaki etkileşim, antik çağlardan bu yana önemli olgulardan birisi olmuştur. İslam öncesi dönemdeki Türk kavimlerinde, kent ve mahalle kavramı, göçebe yaşam tarzı benimsendiği için sadece yönetici bir sınıfın yaşadığı ve bazı ticari faaliyetlerin yürütüldüğü, kısıtlı bir yaşam alanı görüntüsü ortaya koymaktadır. (Yavuzçehre & Bulut, 2022, s. 283-284).

Ortaçağ’daki Müslüman toplumlarında ‘‘hara’’ adı verilen mahalle, kentlerin bir alt unsuru olarak dini, etnik ve aşiret gibi yapılarla dayanışma ortamı oluşturan bir idari ünite görüntüsü vermektedir (Bek, 2013, s. 13). Mahallenin Osmanlı topraklarında farklı isimlerle anıldığı bilinmektedir. Kahire, Şam ve San-a’da ‘‘hare’’, Cezayir ve Tunus’ta ‘‘havme’’, Halep Musul ve Bağdat’ta ‘‘ mahalle’’ olarak adlandırılmıştır (Kavruk, 2018, s. 13). Mahalle, Türk toplumunun sosyal, siyasal ve kültürel yaşantının bir sonucu olarak doğmuş, Selçuklulardan Osmanlılara kurumsal bir yapı olarak miras kaldığı görülmektedir (Kalkışım & Yılmaz, 2017, s. 111).

Emeviler ve Abbasiler döneminde mahallelerin idaresinde kurumsal gelişmeler olmuş, reis ve şeyh unvanındaki kişiler yönetici olarak görev yapmışlardır. Reisler, valiler tarafından; şeyhler ise hükümet tarafından atanmışlardır. Devleti yönetenler bunlar sayesinde kabilelerin ve mahallelerin denetimini sağlamışlardır (Çağrııcı, 2021, s. 34).

Anadolu’da korunma amacıyla surlarla çevrilerek inşa edilmiş olan kentler, Türklerin Anadolu’ya gelmesiyle genişlemiş ve surların dışına çıkılarak yeni yerleşim yerleri, yani mahalleler oluşmuştur (Yavuzçehre & Bulut, 2022, s. 284). İslam toplumlarında mahalleler arasında olan farklılıklar bir çatışma nedenine dönüşmezken, çağdaşı batı toplumlarında mahalle tarzı yapılar arasında farklılıklardan dolayı çatışmaların yaşandığı bilinmektedir (Şahin & Asarkaya, 2019, s. 24).

2.1.3.1. Selçuklular'da Mahalle

Selçuklular döneminde mahallenin yönetiminde iğdiş ismiyle görev yapan yöneticiler bulunurdu. İğdişler halk tarafından seçilir, kadılar tarafından onaylanırdı (Çağrı, 2021, s. 34). Mahalle yöneticileri, “öndeş” olarak da anılmaktadır (Ortaylı, 2008, s. 104) . İğdişler mahallenin ihtiyaçlarını karşılamak için salma adıyla halktan para toplar, hükümdarlara sunulacak olan ve peşkeş ismi verilen hediyeleri ulaştırırdı. Ayrıca fermanları halka duyurmakla görevliydi (Bek, 2013, s. 44-45). İğdişbaşı (şehir kethüdası) olarak görev yapan kimseler de mahalle halkını üst düzeyde temsil etmişlerdir (Bayraktar, 2019, s. 78). İğdişlerin Osmanlı'nın ilk döneminde mahallede görev yapan kethüda ve daha sonraki dönemlerde imamların görevleri ile çok fazla ortak yönleri bulunmaktadır. İğdişlerin aynı zamanda esnafı temsilen şehir divanlarına katıldıkları bilinmektedir (Şahin & Asarkaya, 2019, s. 24).

İğdişlerin mahallede yaşayan halk ile devlet arasındaki ilişkilerde etkin olduğu ve halkı temsilen Şehir Divanı'na katıldığı görülmektedir. İğdişbaşı'ların da Avarız vergisinin tahsilinden sorumlu olup adaletli davranmaları beklenirdi. Bu anlamda mahalle iğdişlerinin olağanüstü dönemlerde İğdişbaşı'nı bilgilendirip halkın sosyo-ekonomik durumunu göz önünde bulundurarak vergi tahsilini halkın gelir düzeyine göre yapılmasını sağlamaları, adalete önem verildiğini göstermektedir (Akşit, 2014, s. 79).

Selçuklu kentlerinde mahallelerin Osmanlı kentlerine kıyasla daha büyük olduğu söylenebilir. Mahallelerde bulunan vakıf ve kamu binalarının günümüze kadar ulaşabildiği, şahsi mekânların ise tamamen yok olduğu bilinmektedir. Bunun sebebi olarak, şahsi mekânların bölgedeki hammadde imkânları ölçüsünde daha kalitesiz malzemelerden yapılmış olması gösterilebilir (Yavuzçehre & Bulut, 2022, s. 285).

Dini yaşantı toplumsal hayatın en önemli unsuru olsa gerek mahallenin merkezinde cami, mescit, tekke, zaviye olup etrafına da mahallenin kurulduğu görülmektedir. Türkler, fetihlerden sonra şehirlerde bulunan kiliseden mescide dönüştürülen yapıların çevresinde yerleşmişlerdir. Bizans şehirlerinin surlarla çevrili olduğu, Türklerin gelişiyi surların dışında da mahalleler inşa edildiği bilinmektedir. Mahalle halkının sosyo-ekonomik olarak çok fazla ayrılmadığı, zenginlerle fakirlerin

bir arada yaşadığı söylenebilir. Kimi dönemlerde devlet tarafından atanan imamlarla halk tarafından seçilen iğdişler mahallenin idaresinde söz sahibi olmuşlardır. İmamlar genellikle dini konularda mahalle halkının ihtiyaçlarını karşılarken, iğdişler devletle ilgili olan konularda ilişkileri yürütmüşlerdir. Çocukların eğitimi için de mekteplerin inşa edildiği görülmektedir. Mahalle halkı fırın, bakkal gibi işletmeleri açarak uzak çarşılarla gitmeden temel ihtiyaçlarını yerinde temin etmişlerdir (Akşit, 2014, s. 81-82).

2.1.3.2. Osmanlı'da Mahalle

2.1.3.2.1. Osmanlı Mahallesinde Dini Yaşantı

Osmanlı'da mahalleler, İslam inancının esaslarını tatbik eder nitelikte, toplumsal yapıda önemli unsurlar olmuşlardır (Karakaya, 2020, s. 464). Din, mahallenin ayırt edici kimliğini oluşturmuştur (Şengül, 2021, s. 326). Müslüman halk, kendisini ümmetin bir parçası olarak görmüş ve toplumsal ilişkilerini İslam'ın emirlerine göre yürütmüştür (Erdoğan, 2016, s. 60). Azınlık mahallelerinde ise imamın görevlerini Papazlar ve Kocabaşılar kendi cemaatlerinde yerine getirmişlerdir. Fatih döneminden itibaren gayrimüslimlerin, dini ve idari işlerinde kendi cemaatleri içerisinde hür bırakıldıkları görülmektedir (Şahin & Işık, 2011, s. 225).

Osmanlı mahallesinin merkezinde bir mabet bulunur, mabetler, kültürel, siyasi ve idari yaşamda da etkili olurlardı. Müslümanlar için bu mabet camii iken, Hıristiyanlar için kilise, Yahudiler için havradır. Müslümanlar namazları camide cemaatle kılarlar, birbirlerinden haberdar olurlardı. Mahalleli aynı zamanda cemaat olarak anılmıştır (Çağrı, 2021, s. 6).

İmamlar, görev yaptıkları camilerin vakıflarından ‘vazife’ adıyla maaş alır, dini ve ahlaki çalışmaların yanında idari, mülki, toplumsal ve beledi konularda da sorumlu kimseler olurlardı (Akpınar, 2017, s. 100). İmamlar, dini konulara vâkıf, ilmi eğitimi ile kendisini ispatlamış şahıslardan olurdu. Dini bilgisi ve ahlaki tasvip edilmeyen imamların mahalleli tarafından azli istenebilirdi. Sadece camide/mescitte görevli olan din adamlarına namazcı denirdi (Bergen, 2010, s. 159).

2.1.3.2.2. Osmanlı Mahallesiinde Toplumsal Yapı

Osmanlı mahallelerinin en belirgin özelliklerinden birisi, aynı inanca sahip insanların bir arada yaşamasıdır. Zaman zaman farklı inanç gruplarının da aynı mahallede yaşadığı görülse de genellikle Müslümanlar bir camiye, gayrimüslimler de havra veya kiliseyi merkez alarak çevresine yerleştiği görülmektedir (Güneş, 2009, s. 115). Mahallelerde aynı meslek grubuna sahip kimseler bir arada olsa da genel olarak sınıfsal bir ayırmadan bahsedilemez. Yani gelir düzeyleri farklı kesimler bir arada yaşayarak gündelik hayatlarında yoğun ilişkileri olduğu söylenebilir (Şahin & Asarkaya, 2019, s. 25). Bir mahallede bir paşanın konağının yanında sıradan bir vatandaşın evi bulunabilir ve aynı mescitte namaz kılıp aynı esnaflardan alışveriş yaparlardı (Erdagöz, 2012, s. 65).

Mahalleler sınıflaşmaya göre değil, dini ve etnik farklılığa göre şekillenmiştir. Müslümanların ve gayrimüslimlerin farklı mahallelerde ikamet ettiği gibi Boşnak ve Arnavut gibi farklı etnik grupların da ayrı mahalleleri olduğu bilinmektedir. İstanbul'da Fener, Rumların; Balat, Musevilerin; Samatya, Sulumanastır, Kumkapı, Ermenilerin; Sulukule, Çingenelelerin mahalleleri olarak bilinmektedir (Ortaylı, 2008, s. 281).

Osmanlı'da mahallelerin, Müslüman mahalleleri, Gayrimüslim mahalleleri ve ortak-birlikte mahalleler olarak ayrıldığı bilinmektedir (Yavuzçehre & Bulut, 2022, s. 286). Gayrimüslimlerin millet-i hamse olarak da adlandırılarak 5 ayrı grupta değerlendirildiği görülmektedir. Bunlar, dini-etnik şekilde oluşan, Rumlar (Rum ve Slav Ortodokslar), Yahudiler, Ermeniler, Katolik Ermeniler ve Katolik Latinlerdir (Düzbakar, 2003, s. 100). Müslümanlarla gayrimüslimlerin aynı çarşı ve pazarı kullandıkları ve aynı meslek örgütlerinde çalışabildikleri görülmüştür. Ancak ikamet yerlerinin Müslüman ve Gayrimüslim olarak büyük oranda ayrıştığı bilinmektedir (Erkan, 2016, s. 3).

Müslüman topraklarındaki en önemli farkların birisi de gettolara pek rastlanmamasıdır. Avrupa kentlerinin surla yakın mahallelerinde Yahudiler, Ortadoğu'da da kentlerin çevresinde gayrimüslimler getto tarzı yerleşimlerde yaşamışlardır. (Ortaylı, 2008, s. 72). Osmanlı mahallelerinin inanç grupları açısından bağımsız, coğrafi olarak

bütünleşik olması gettolaşma yaşanmasına mani olduğu söylenebilir. Mahalleler ikamet alanı olarak kullanılmış, ticari faaliyetler ortak çarşıda yürütülmüştür. Bunun da yalıtılmış bir mahalleye fırsat vermediği düşünülebilir (Bek, 2013, s. 16).

Mahallenin emniyeti halk tarafından kontrol edilirdi. Yerleşimin bir arada ve sokakların dar olması bu kontrolü kolaylaştırırdı. Sokakta zaman geçiren mahalleli, yabancıları kolayca fark ederdi (Bergen, 2014, s. 183). Mahalle, güvenliğinin sağlanması için etrafı yüksek duvarlarla çevrilmez, mahalleli arasında kurulan sosyal kontrol anlayışı ile güvenlik sağlanırdı (Bulut & Kara, 2011, s.4-5). Osmanlı'nın erken döneminden itibaren mahalle bekçilerinin görevlendirildiği bilinmektedir. Ayrıca mahallede kefil sistemi uygulanır, kendisine kefil olunmayan birisinin mahalleli olması mümkün olmazdı. Bir kişinin mahalleli sayılabilmesi için en az beş yıl o mahallede ikamet etmesi gerekirdi (Eren, 2017, s. 95).

Osmanlı'da kefalet sistemi, mahalleye yeni gelenlere mahalle imamının ve bir mahalle sakininin yaptığı eylemlere karşı garantör olması anlamına gelirdi. Birisinin kefil olması önemli sorumluluklar doğururdu. Kasame uygulaması da bunlardan birisidir. Bu uygulama, bir mahallede birisi öldürülür ve öldüren bulunamazsa o mahalleden elli kişiye yemin ettirilmesine dayanırdı. Kasame uygulanan mahallede mükellef erkekler para cezası anlamına gelen diyete tabi tutulurdu. Bu, Osmanlı'da şerri ve örfi hukukun birleşiminden ortaya çıkan ve mahalle emniyeti için yapılan bir uygulamadır (Erdoğan, 2016, s. 62).

Osmanlı Devleti'nde Mahalle, kentin sosyo-mekansal yapısı için vazgeçilemez bir unsurdur. Mahalle, kentin çekirdeğini teşkil etmekteydi. (Şengül, 2021, s. 326). Kentsel ve mülki teşkilatın ilk adımını mahalleler oluştururdu. Mahalle, sakinlerinin ihtiyaçlarını kendi bünyesinde karşılayabilen, çarşısı, okulu, medresesi, çeşmesi, hamamı, kahvehanesi ile bir bütündü (Güneş, 2009, s. 114). Bu bağlamda merkezi yönetimin sosyal hayata yatırım yapma ihtiyacı olmamıştır. Mahallede yaşayan halk imar, temizlik, sosyal yardım konularını kendileri çözmüşlerdir. Diğer yandan mahalle, batıdaki gibi üretim alanı değil bir inanç ve kültür merkezidir. Dolayısıyla sınıf temelli bir ayırım yoktur. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve düşkünler mahallede gün boyunca

gündelik hayatını sürdürür, akşam olunca mahalleye gelen erkekler de farklı bir sınıf gibi değil, cemaati tamamlayan bir unsur gibi görülürdü (Bergen, 2010, s. 149).

2.1.3.2.3. Osmanlı Mahallesinin Yönetim Yapısı

19. yüzyıla kadar mahalleyi, Müslüman halk adına, kadıları temsilen imamlar, Yahudi halk adına, hahambaşını temsilen hahamlar ve Hristiyan halk adına, patriği temsilen papazlar yönetmişlerdir (Erdagöz, 2012, s. 66). Kurumsal anlamda vakıfların, loncaların ve mahallelerin yerel yönetim yapısını oluşturduğu görülmektedir (Karakaya, 2020, s. 464). Bu kurumlar Anadolu coğrafyasında oluşturulan medeniyetin geleneksel yerel yönetimlerini temsil etmektedirler. Vakıflar, sosyal hizmetler kapsamında sağlık ve kültür alanlarında faaliyet gösterirken Loncalar, tüketicinin korunması mahiyetinde denetim ve üyelerinin çeşitli hizmetlerini görmektedirler. Mahalle yönetimleri ise mahallenin güvenliği ve sosyal dayanışmayı temin etmeyi amaçlamaktadırlar. Bu doğrultuda mahalleler güçlü aidiyet hissi ile hemşerilik gururunu yaşatan kurumlar olmuşlardır (Kavruk, 2018, s. 3).

Osmanlı yerel yönetiminde Kadı, Naip ve İmam şeklinde coğrafi bir taksime göre, görev dağılımı yapıldığı görülmektedir (Ortaylı, 2008, s. 286). Bir köyde farklı etnik veya dini grubun yaşaması durumunda köy bir bütün olarak değerlendirilmeyip ikisine de ayrı statü verilmiştir. Her iki grubu ilgilendiren konularda grupların önderleri ve heyetleri tarafından ortak karar alınmıştır (Ortaylı, 2008, s. 433).

19. yüzyılın ilk yarısına kadar mahalleler imamlar tarafından yönetilmiştir. Padişah berati ile görevlendirilen imamlar, kadının mahalledeki mülki ve beledi hizmetlerini yürüten temsilcisi konumundaydı (Ortaylı, 2008, s. 305) . Dini konulardaki önderliğinin yanında kadıların arz etmesi ve padişah tarafından beraat verilmesi ile idari sorumlulukları da doğardı. Padişah tarafından gönderilen emir ve fermanları imamlar halka ilan ederlerdi. Mahallenin emniyeti için suçluları güvenlik görevlilerine bildirir yalnız, suçluları kendisi cezalandıramazdı. 16. yüzyıldan sonra mahallelerde görev yapan ve pazvant denilen bekçiler idari olarak imamlara bağlanmıştır. Bu şekilde merkezi yönetim tarafından mahallelerin kontrolü uzun yıllar sağlanmıştır (Bergen, 2010, s. 158). Mahalleli tarafından maaşı verilerek istihdam

edilen bir bekçi bulunurdu. Aynı zamanda her mahalleli mahallenin güvenliğinden sorumlu tutulurdu (Ortaylı, 2008, s. 309). İmamlar yaptıkları hizmetlerin karşılığı olarak ‘‘vazife’’ adı verilen ve genellikle vakıflardan karşılanan ücretlerini alırlardı. Mahalleli dilerse saygın kimselerin imam olarak mahallelerine atanmasını talep edebilmekteydi (Güneş, 2009, s. 115).

Müslüman mahallelerde yöneticilik görevi yapan imamların dini vazifelerinin dışında idari konularda da birçok sorumluluğu olduğu görülmektedir. İmamlar, mahalleye dışarıdan gelenlerin kayıtlarını almak, mahalleden ayrılanların bilgisini ilgili merciye vermek, ölüm ve doğum kayıtlarını tutmak, evlilik ve boşanma işlemlerini yapmak, mahallenin temizlik ihtiyacını gidermek, çarşıda olabilecek hileleri denetlemek, ekmek üretimini kontrol etmek, kurban derilerini toplattırarak değerlendirmek, ihtiyaç halinde yardım toplamak, mahalledeki uzlaşmazlıkları çözmek gibi birçok konuda sorumluluk yüklenmişlerdir (Hızlı, 2014, s. 48-49).

Mahalleye gelen birisinin yerleşebilmesi için imamların ve mahalleden birisinin kefil olması gerekirdi. Böylece mahallede güvenilir bir ortam tesis edilmeye çalışılırdı (Güneş, 2009, s. 116). Mahallede huzursuzluk çıkaran kimselerin mahalle sakinlerince kadiya bildirilerek mahalleden uzaklaştırılması mümkündü. İmamlar alkol kullanıp asayışı bozan, namaza gelmeyen veya ramazan ayında oruç tutmayan Müslümanlara da yaptırım uygulardı (Erdagöz, 2012, s. 67).

Devletin vergi taksimi ve tahsilinin uygulanabilir olması açısından mahalleler önemli işleve sahipti. Kentin geneline yüklenen vergi, önce mahallelere bölüştürülüp sonra mahalle halkından tahsil edilirdi. Bu uygulama vergisini vermeyen kimselerin vergi yükünü diğer mahalle sakinlerine yüklediği için vergi toplamada bir otokontrol sistemine vesile olmuştur (Güneş, 2009, s. 115). Mahalle yönetimlerinin ‘‘avarız akçası vakfı’’ olarak kurumsallaştırdığı yardımlaşma ve dayanışma vakfı da önemli bir konumdaydı. Mahalledeki hayırseverler tarafından oluşturulan bütçe ile mahallenin cami, mektep, çeşme, arık gibi yapılarının tadilat ve tamirat giderleri; mahalledeki muallim, imam ve müezzinin ücret giderleri karşılanmaktaydı. Ayrıca gelir kaynağı

oluşturularak bütçe artırılıp ihtiyacı olan mahalleliye borç verilir veya fakirlerin ihtiyaçları giderilirdi (Şahin & Işık, 2011, s. 225).

Mahalle yönetimi yerel hizmetlerin devlet tarafından karşılanmasını beklemez, kendi imkânları ile bütün ihtiyaçları düşük maliyetle karşılardı. Bu anlayış, diğer yandan halka kendi kendini yönetme ve kendi kararlarını tayin etme hakkını da verirdi (Bergen, 2014, s. 180). Osmanlı'da yerel yönetimlerin tam manada işletildiğini gösteren faaliyetlerden birisi de mahalle sandıklarıdır. Mahalle sandıkları ile sosyal dayanışmanın yanında, mahalle yönetimleri, merkezi yönetimin mali desteğine ihtiyaç duymadan kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmiştir (Kavruk, 2018, s. 3). Bu bağlamda mahalle idari, iktisadi ve mali konularda kendi içinde kapalı bir yapıdır. Kendine özgü bir sosyal kimliği vardır (Eren, 2017, s. 92).

Osmanlı devletinde adaletin maliyeti düşük, ivedi ve toplum vicdanını rahatlatan bir şekilde tesis edilmesinde mahallelerin önemli katkısının olduğu söylenebilir. İmam, günümüzde sulh ceza hâkiminin sorumluluğundaki sorunu mahallinde çözebilir (Bergen, 2014, s. 179-180), Avukatlık Kanunu 35/A maddesinin “dava açılmadan veya açılmış olup duruşma başlamadan önce müvekkileri ile birlikte karşı tarafı uzlaştırmaya davet edebilir” (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1969), hükmünde olduğu gibi tarafları uzlaştırebilirdi.

II. Mahmut döneminde yapılan reformlarla beraber yönetim sisteminin en önemli esaslarından olan ve merkezi yönetimle yerel halkın arasındaki bağı oluşturan kadı-imam hiyerarşisi değişmiştir. Kadıların idari işlevi azaltılarak yerel hizmetler ve güvenlik konularındaki vazifeleri ellerinden alınmış ve kadılar sadece şer'i hâkim olarak konumlandırılmışlardır. İmamların idari yetkileri ise köylerde ve mahallelerde kurulmaya başlayan muhtarlıklara bırakılarak dini konulardaki sorumlukları devam etmiştir (Güneş, 2009, s. 116). Bu dönemde şehir idarelerinde derin değişiklikler olsa da köy ve mahallelerde aynı oranda etki oluşmamıştır. Muhtarların yanında imamlar etkinliğini devam ettirmişlerdir (Ortaylı, 2008, s. 306).

2.1.3.2.4. Osmanlı Mahallesinin Fiziki Yapısı

Osmanlı'da mahallelerin en önemli fiziksel özelliklerinden birisi organik olmasıdır. Yani insanlar evlerini, planlayarak değil, komşuların evlerini referans alarak inşa ederlerdi. Mahalleler, merkezinde bir ibadethane ve onun etrafı da genellikle çevreleyerek sıralanmış evler ile oluşturulurdu (Yılmaz, 2017, s. 236). Evler, müstakil, avlusu ve arka bahçesi ile çevrelenmiş mahremiyetin önemsendiği mekânlardır (Bergen, 2014, s. 181).

Mahalleler, sosyal ve fiziksel olarak ayrılmış mekânlar olarak görülebilir (Karakaya, 2020, s. 464). Mahallede inşa edilen meskenlerin hemen hepsi bir avlu ve içerisine yapılmış bir konuttan meydana gelirdi. Meskenlerin etrafı duvarla çevrilir, cephesi yola bakardı. Avluda çocuklar için oyun oynayabilecekleri bir sosyal alan ve erkeğin mesleğinin gereği olan ev içi üretim alanı ve evin ihtiyaçlarının üretildiği ocak, dokuma atölyesi, çamaşır taşı, çeşme, dibek taşı ve hayvanları için ahır, kümes, samanlık gibi alanlar bulunurdu. Avluda yeşil alana da yer verilir, avlu aynı zamanda kadınların dinlenmesi ve misafir ağırlaması için kullanılırdı. Mahremiyet gereği evlerin birbirlerinin avlularını görebilecek kadar yüksek yapılmasına müsaade edilmezdi (Bergen, 2010, s. 164).

15. yüzyıldan itibaren başlayan ve hücerat denilen tek odalı dizi konutlar İstanbul'da yaygın şekilde görülmeye başlanmıştır. Genellikle vakıflar aracılığı ile inşa edilip yan yana dizilmiş, eş boyutlu ve kapısı avluya açılan odalar şeklinde bir yapılaşmadır. Kimi zaman bekâr erkeklerin yoğunlukta yaşadığı konutlar olduğu söylene de aileler de bu konutlarda yaşayabilmekteydi. Böylesi bir yerleşim dizgesinde en önemli husus mahremiyet meselesinin kati bir şekilde dikkate alınması olmuştur (Baday, 2011, s. 41-42).

Osmanlı mahallesinde mimarının en önemli hususlardan birisi düzensiz ve ahşap yapıların varlığıdır. 18. yüzyıldan sonra yöneticiler mahallelerde çıkan yangınların hasarlarını azaltmak için ahşap yapılardan kâgir yapılara geçiş için hükümler çıkartsa da uygulamalar yetersiz kalmıştır. Bu konudaki zorlukların en önemli sebebi, kâgir yapıların malzeme maliyeti ve malzemelerin ulaşımındaki güçlüklerdir. Mimarideki

sanatsal ve kaliteli örnekler ancak cami, hamam gibi kamusal yapılarda görülmektedir (Ortaylı, 2008, s. 308).

19. yüzyılın sonlarına doğru mahalle ve sokaklar resmi olarak isimlendirilmeye ve sınırlandırılmaya başlanmıştır. Geleneksel dokuda var olan mahalle-konut dizgesi kent merkezi-mahalle merkezi-cadde-sokak-konut dizisine dönüşmüştür. Özellikle toplum-mekan arasında bir etkileşim oluşturan çıkmaz sokaklar, modern kent anlayışı gereği araç trafiğine açılarak geleneksel mahallenin içine sızan yeni paradigmanın habercisi olmuştur (Eren, 2017, s. 107).

2.1.3.2.5. Osmanlı Mahaltesinde Sosyal ve Kültürel Yaşam

Osmanlı'nın 6 asırdan fazla hüküm sürmesine vesile olan medeniyet tasavvurunda mahallelerin önemli katkısı olmuştur (Yılmaz, 2017, s. 236). Mahallede aynı kavramlara aynı manaları yükleyen insanların olması, mahalle halkına bir mahalleli kimliği kazandırıyor. Yeni nesiller bu kimlik üzerine yetiştiriliyor ve gelenekselleşen yaşam biçimi meydana geliyor (Yavuzçehre & Bulut, 2022, s. 289). Mahalle belli bir sosyal belleğe dayanmaktaydı. Yani mahalle, aidiyet, tolerans ve tanınma gibi olguları barındıran bir mekânsallaştırma olarak görülmüştür (Eren, 2017, s. 99). Farklı inanç gruplarında ise mahalle yaşamı, ilişkilerin tamamen soyutlanmadığı, kutuplaşmadan ziyade birlikte yaşama kültürünün oluşturulduğu mekânlar olarak bilinmektedir (Erkan, 2016 s. 21).

Osmanlı'da mahallenin en önemli sosyal alanlarından birisi meydanlardır. Batı kentlerinden farklı olarak herhangi bir planlama yapmadan var olan bir boş alanın spor müsabakaları, seyirlik oyunlar ve pazar yeri olarak kullanıldığı görülmektedir (Eren, 2017, s. 114-115). Köylerde yerleşimin merkezi bir noktasında genellikle belirlenmiş bir köy meydanına rastlanılırken mahaller için aynı durumdan pek bahsedilemez. Çünkü Osmanlı mahaltesinde cami, külliye, çarşı, halkın ortak gündemlerinin konuşulup değerlendirildiği meydan hükmünde alanlardır. Halk bu alanlarda önemli kararları almak üzere toplanır, devletle ilgili duyurular yapılır, ölenler bildirilir, cenazeler kaldırılırdı (Kavruk, 2018, s. 28).

Osmanlı'da kahvehaneler, 16. yüzyılın ortalarından itibaren görülmeye başlanmıştır. Erkelere aile, iş ve dini hayatın dışında seküler bir yaşam sunan mekânlar olmuşlardır. Özellikle sosyal, siyasi ve kültürel konularda ilişkilerin güçlendirildiği yerlerdir. (Eren, 2017, s. 106-107). Kahvehaneler, sadece erkeklerin kullanımında olmasından dolayı katı bir cinsiyetçi yaşamı andıran mekânlar olarak anılsa da yetişkin ve genç erkelerin sosyalleştiği ve mahallenin önemli konularının değerlendirildiği mekânlar olması açısından önemli bir yere sahiptir (Sezik , 2019, s. 664-665). Diğer yandan, mescitler de kahvehaneler gibi mahalleliye buluşma imkânı sağlayan, kamuoyu oluşturulan mekânlar olmuşlardır (Ortaylı, 2008, s. 305).

Osmanlı mahallesinde sokağın bir topoğrafya meselesi olmasından çok sosyal bir alan olarak değerlendirildiği görülmektedir (Eren, 2017, s. 112). Evler, sokağı görece şekilde ve herhangi bir asayiş olayından haberdar olunacak biçimde tasarlanmıştır. Sokaklardaki hareketlilik hem sosyalleşme hem de güvenliği sağlamaya yönelik işlevlere sahip olmuştur (Sezik , 2019, s. 664-665).

2.1.3.2.6. Osmanlı Mahallesinde Aile Hayatı ve Çocuk Eğitimi

Osmanlıların aile kurumuna kutsallık atfettiği bilinmektedir. Ailenin yaşadığı hane ‘‘seken’’ yani ‘‘huzur’’ olarak ifade edilmiş ve mahalleli tarafından aile ve hane titizlikle korunmuştur. İslam’ın emirleri arasında olan mahremiyet konusuna henüz nişanlılık sürecinden itibaren hassasiyet gösterilmiştir. Anadolu’daki kentlerin mahallelerinde ve kırsaldaki köylerde genellikle üç kuşağın bir arada yaşadığı geniş aile yaşantısı görülürken, İstanbul gibi büyük kentlerde genellikle çekirdek aile yaşantısı görülmektedir. Yaşanılan fiziki mekân değiştikçe sosyal yaşantı ve aile yapısı da değişmiştir (Yavuzçehre & Bulut, 2022, s. 290).

Farklı dini ve etnik grupların genelde kendi içinde evlilik yaptıkları görülmektedir. Müslümanların, İslam inancının gereği olarak Yahudi ve Hristiyanlardan kız alabilirken onlara kız vermedikleri bilinen uygulamalarından birisidir. Müslüman erkeklerin gayrimüslimlerden kız almalarına sıkça rastlandığı ve olumlu karşılandığı bilinmektedir (Erkan, 2016, s. 7).

Osmanlı mahallesinde sıbyan mekteplerinin önemli bir yeri vardır. Genelde her mahallede devlet adamları ve hayırseverlerce inşa edilen bu yapılar, camilerle içi içedir ve buralarda İslami bilgiler öğretilmektedir. Bazı kayıtlarda niceliksel veriler bulunmaktadır. 14. ve 16. yüzyıllar arasında Bursa’da 134 sıbyan mektebi olduğu kaydedilmiştir. Yine İstanbul Galata Kazası’nda (Rumeli yakasında) 1811 yılında 119; 1893 yılında İstanbul genelinde 300 sıbyan mektebi olduğu bilinmektedir (Eren, 2017, s. 106).

2.1.3.2.7. Osmanlı Mahallesinde Dayanışma ve Komşuluk İlişkileri

Osmanlı mahallesinde dayanışmayı ve komşuluk ilişkilerini şekillendiren düşüncenin İslam’ın yardımlaşmaya dayalı emirlerinden kaynaklandığı söylenebilir. Nitekim, Hz. Muhammed’in “ Allah’a ve ahiret gününe inanan bir kimse komşusuna eziyet etmesin.” (Buhari, 2008, s. 1024), sözü bütün Müslüman toplumlarda komşuluk ilişkilerini etkileyen bir emir olarak telakki edilmiştir. Toplumsal hayatın birer aynası olan atasözlerine baktığımızda da iyi bir komşuya sahip olmanın önemini ifade etmek için “Ev alma komşu al.” Komşular arasındaki yardımlaşmanın önemini ifade etmek için “Komşu komşunun külüne muhtaçtır.” İyi ilişkilerin kurulamadığı komşuların fenalığını ifade etmek için “Kötü komşu insanı mal sahibi yapar” gibi sözler kullanılmıştır (Yavuzçehre & Bulut, 2022, s. 293). Komşuluk konusunda Müslümanlarla gayrimüslimlerin ilişkisi fıkhn (İslam hukuku) çizdiği çerçevede yürütülmüştür. Misafirlik ve yapılan ikramlarda komşuluk hukukunun gözetildiği görülmektedir (Erkan, 2016, s. 6).

2.1.3.2.8. Osmanlı Mahallesinde Gelenek- Görenekler

Osmanlı mahalleleri, toplumsal hayattan ve şehircilik geleneğinden temelini alan birçok adet, gelenek ve göreneğin yaşatıldığı sosyal çevrelerdir. Günümüzde gündelik hayatımızda kullandığımız birçok geleneğin Osmanlı dönemindeki uygulamalara dayandığı söylenebilir. Kayıt defterlerinde, yapı mimarisinde, cami avlularında ve mezar taşlarında bu geleneklere rastlanmaktadır. Mahalle halkının örf ve adetleri sosyal ve kültürel yaşamı şekillendirdiği görülmektedir (Yavuzçehre & Bulut, 2022, s. 289-295).

2.2 MAHALLE MUHTARLIKLARI

2.2.1. Osmanlı'da Muhtarlık Müessesesi

Muhtar kavramı; seçilmiş, seçkin kimse anlamlarına gelmektedir (Süme , 2022, s. 94). Terim olarak, köy veya mahallede yaşayan insanların kanunlarda belirtilmiş işlerini yürütmek üzere halk tarafından seçilen kimseye denilmektedir (Çağrı, 2021, s. 7).

Osmanlı Devleti'nde muhtarlık müessesesinin günümüzdeki anlamıyla kurumsallaşması İkinci Mahmut zamanında olmuştur. İç ve dış sorunları çözmek üzere halkı doğrudan ilgilendiren konularda da reformlar yapılmak istenmiş ve ilk olarak İstanbul'da muhtarlık teşkilatı 1829 yılında kurulmuştur. Şehrin beledi hizmetlerini de yürüten Yeniçeri Ocağı'nın 1826'da kaldırılmasından sonra şehirde bir otorite boşluğu oluşmuş ve patrikhanenin etkisiyle Rumların zaman zaman taşkınlık çıkarmaları İstanbul sokaklarında asayiş bozmuştur. Bu asayiş sorunları Müslüman halkı endişelendirmiştir. Halk arasında birinci ve ikinci muhtar ile birlikte ihtiyar heyeti seçilmiş ve geceleri mahalle güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır. İstanbul'a taşradan gelen nüfusun artması ile ayrıca mali ve mülki düzenlemeye de ihtiyaç olmuştur (Güneş, 2009, s. 117). Mevcut durumda görev yapan imamların yetki ve sorumluluklarının bir kısmı ellerinden alınarak 1829 yılındaki düzenleme ile ayrıca ikili bir yapıda muhtarlık oluşturulduğu görülmektedir. Muhtar-ı Evvel ve Muhtar-ı Sâni şeklinde iki muhtar görev yapmaktadır (Şahin & Asarkaya, 2019, s. 26-27). Reaya olarak adlandırılan, Müslüman olmayan halkların mahallelerinde ise Papazlar ve Kocabaşılar, Fatih döneminden beri imamların yetkilerine benzer yetkiler ile mahalleyi yönetmişlerdir (Güneş, 2009, s. 117).

1829'da ilk olarak kurulan ve İstanbul'da uygulanmaya çalışılan muhtarlık örgütünün seçimle mi yoksa atama ile mi işbaşına getirildiği konusunda bir ihtilaf vardır. Bir görüşe göre mahalle sakinleri tarafından seçilen muhtarlar, merkezi yönetim tarafından mühürleri bastırılarak göreve başlıyorlardı. Diğer bir görüşe göre ise merkezi yönetim tarafından adına mühür bastırılarak muhtarlar atanmaktaydı (Erdagöz, 2012, s. 67-68). Muhtarların, İstanbul'da atama ile tayin edildikleri, diğer yerlerde, seçimle belirlendikleri ise başka bir görüştür (Kavruk, 2018, s. 42).

Anadolu'da ilk muhtarlık teşkilatının Kastamonu Sancağı'na bağlı Taşköprü'de kurulduğu görülmektedir. Taşköprü ayanı Hacı Ömer'in halktan fazla vergi alması ve halka kötü davranması üzerine halk, Mütesellim Dede Mustafa Ağa'ya ayanı şikâyet etmiştir. Ayan Hacı Ömer olayların büyümesi ile isyan etmiş ve halk tarafından öldürülmüştür. Dede Mustafa Ağa da yeni ayan seçmeyip yerine, halk içerisinde itibarlı muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sani olmak üzere iki kişiyi tayin etmiştir. Bu olay Padişah İkinci Mahmut tarafından haber alınınca memnun kalmış ve ülkenin her yerinde uygulanmak üzere talimatlar göndermiştir. 1833 yılından itibaren Bursa, Ankara, Sivas, Aydın gibi Anadolu şehirlerinde muhtarlık teşkilatı oluşturulmuştur. Küçük veya yakın mahalleler birleştirilmiş ve sancaklardaki oluşturulan defter nazırlıklarına bağlanmıştır. İdari olarak da Sancak Mütesellimi denetlenmektedir. İdari kusuru olan muhtarlar, halk veya imam tarafından Sancak Mütesellimi'ne şikâyet edilebilirdi. Göreve başlaması için belirlenen muhtarlar, kadı tarafından deftere kaydedilir, sırası ile defter nazırları ve İstanbul'da bulunan Ceride Nazırı'na gönderilip padişahın onayından geçerek darphanede isimlerine mühür çıkartılır ve muhtara teslim edilince muhtarların görevi başlardı (Atam , 2013, s. 293).

Osmanlı Devleti'nde merkezi yönetimdeki meydana gelen aksaklıkların taşra yönetimlerinde de sorunları artırdığı düşünülmüş ve Fransa taşra yönetiminden faydalanılarak 1864 yılında bir nizamname hazırlanmıştır. İlk olarak Tuna Vilayeti'nde uygulanan nizamname daha sonra diğer eyaletlere de tatbik edilmiştir (Gençoğlu, 2011, s. 34-35). Bu nizamname aynı zamanda mahalle muhtarları ve ihtiyar heyetine dair ilk yasal düzenleme olmuştur. Nizamnamenin 5. maddesine göre, kasaba ve şehirlerde en az 50 hanenin bir mahalle olması ve köy hükmünde sayılacağı ifade edilmiştir. Böylece köy yönetimleri için geçerli olan hükümlerin mahalle yönetimleri için de uygulanması hedeflenmiştir. Nizamnamede 20 haneden fazla olan mahalleler için iki muhtar, az olan yerler için bir muhtar seçilecekti. Yine her bir mahalle için en az 3, en fazla 12 kişiden oluşan ihtiyar heyeti oluşturulacaktı. Muhtar ve ihtiyar heyeti olmak için, Osmanlı vatandaşı olmak, otuz yaşını doldurmuş olmak, mahalle ile ilgisi olmak, yılda en az 100 kuruş doğrudan vergi vermek şartları gerekiyordu. Seçmen olabilmek için ise; Osmanlı vatandaşı olmak, 18 yaşını bitirmiş olmak, mahalle ile ilgisi olmak ve yılda en az 50 kuruş doğrudan vergi vermek şartları getirilmiştir. Muhtar ve ihtiyar heyeti bir yıl için

seçilirler ve tekrar seçilmeleri mümkündür. Mahallede birden çok cemaati ilgilendiren sorunlar, ilgili cemaatlere ait ihtiyar heyetlerinin ortak toplantılarında çözümlenirdi (Güneş, 2009, s. 118-119).

1864 Tarihli Vilayet Nizamnamesi ile mahalleler yönetsel bir birim olarak değerlendirilmiştir (Erdagöz, 2012, s. 68). Mahallelerde muhtar sayısı bire düşürülmüş onun yerine ihtiyar heyeti oluşturularak bir komisyon şeklinde yönetim belirlenmiştir (Şahin & Asarkaya, 2019, s. 27). Bu nizamnamede köy ve mahalle aynı statüde konumlandırılmıştır. Mahalleler belediye sınırları içerisinde olduğu için zamanla belediyelerin gölgesinde kalmıştır (Erdoğan, 2016, s. 3). Osmanlı yönetiminde ilk baştan itibaren en alttaki yerel unsur olan mahalle ve köyler 1871 Vilayet Nizamnamesi ile tekrar merkezî bir düzlemde ele alınmıştır (Ortaylı, 2008, s. 433).

1870 tarihinde düzenlenen “İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi”nde muhtarlıkların merkezi yönetime ve yerel vazifelerine ilişkin sorumlulukları teferruatlandırıldığı söylenebilir (Erdagöz, 2012, s. 69). 1864 Nizamnamesi’ndeki muhtar ve ihtiyar heyetinin görev sürelerine ve seçimine dair meseleleri koruyup yeni görevler eklemiştir. Bunlar; Kanun, tüzük ve hükümetin emirlerini halka ilan etmek, doğum ve ölümleri belirli günlerde hükümete bildirmek, ruhsatsız inşaatları bildirmek, hükümet tarafından celp ve izhar olması istenen şahıslara pusulalarını tebliğ etmek ve şahısları sevk etmek, yaralamalı ve ölümlü vakaları hükümete bildirmektir. Bu nizamnameden sonra 1913 yılında çıkarılan İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkati’nde 1864 ve 1870 yıllarında çıkarılan nizamnameler yürürlükten kaldırılmış, dolayısı ile muhtarlık yönetiminin de resmi dayanağı kalmamıştır. Mahallelerin ihtiyaçlarına cevap verecek başka herhangi bir düzenleme yapılmadığı için bu alanda bir boşluk oluşmuştur. 1918 yılında, oluşan boşluktan rahatsızlık duyulsa gerek İçişleri Bakanlığı bir genelge yayınlayarak muhtar ve ihtiyar heyetinin bu güne kadar uygulanan geleneklerle seçimlerinin yapılmasını istemiştir. Mahalle halkı tarafından resmi olarak bir dayanağı olmayan muhtarlık ve ihtiyar heyeti 1930 yılına kadar yaşatılmıştır (Güneş, 2009, s. 120). Süreç içerisinde vergi toplayan ve mali sorumluluğu bulunan muhtarlar günümüze gelindiğinde halka danışmanlık yapan bir konuma yerleştiği söylenebilir (Şahin & Asarkaya, 2019, s. 30).

Tablo-1 Mahalle Muhtarlıklarının Tarihsel Süreçteki Hukuki ve İdari Düzenlemeleri

HUKUKİ-İDARİ DÜZENLEMELER	TARİH	DÖNEM	KESİT	AÇIKLAMA/SONUÇ	
Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması	1826	Osmanlı Dönemi	İmamlar dönemi	Mahallelerde asayiş sorunlarının artması	
İstanbul'da ilk muhtarlık teşkilatının kurulması	1829		Muhtar-ı evvel, Muhtar-ı sâni dönemi(İmamlar yardımcı)	Muhtar- Evvel ve Muhtar-ı Sani şeklinde ikili yapı	
Anadolu'da ilk muhtarlık teşkilatı	1833			Kastamonu Taşköprü'de başlayarak kimi Anadolu kentlerinin mahallerinde uygulanması	
Vilayet Nizamnamesi	1864			Muhtarlıklar yerel yönetim birimi	Mahalleye ihtiyar heyeti eklenerek yönetsel birim olması. Geçici imar meclislerinin kurulması.
Vilayet Nizamnamesi	1871			İşleyişte sorunlu dönem	Muhtarlara yeni görevlerin eklenmesi
Vilayet Talimatnamesi	1876			Muhtarlıklar yerel yönetim birimi	Eksik konuların gündeme getirilmesi
İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkati	1913			Muhtarlıkların gayri resmi olarak yürütüldüğü dönem	1864-71 Nizamnamelerinin kaldırılması
442 Sayılı Köy Kanunu	1924	Cumhuriyet Dönemi		Köy muhtarları ile ilgili hükümlerin mahalle muhtarları için de uygulanması	
1580 Sayılı Belediye Kanunu	1930			Mahallelerin hukuki hükmünün oluşturulması	
2295 Sayılı Kanunun	1933			Belediye Teşkilatının olduğu yerlerde muhtar ve ihtiyar heyetinin kaldırılması	
4541 Sayılı Kanun	1944			Mahalle muhtarları ve İhtiyar heyeti /Merkezi	Muhtarlığın yeniden tesisi için sorumluluklarının belirlenmesi
Mahalle muhtarı ve ihtiyar heyeti tüzüğü	1945			yönetime karşı sorumluluklar dönemi	Mahalle muhtar ve ihtiyar heyetinin görev ve seçim şartlarının belirlenmesi
5393 Sayılı Belediye Kanunu (Yerel yönetim reformu.)	2005				Mahallenin, tanımlanması yönetimine ait hükümlerin belirlenmesi ve belediyenin bir parçası olarak tanınması.
6360 Sayılı Kanun	2012				Büyükşehir belediyelerine dönüşen illerde köylerin mahalleye çevrilmesi
Muhtarlar Gününün ilanı, Belediyelerde muhtarlıklara daire başkanlığı ve müdürlüklerin kurulması	2015			Muhtarların iade-i itibar dönemi	19 Ekim "Muhtarlar Günü" ilanı. Belediyelerde Muhtarlık Dairesi oluşturulması. Muhtar Bilgi Sisteminin kurulması
Cumhurbaşkanı ile Muhtarlar buluşmaları	2015-22				Toplam 51 defa buluşma gerçekleştirildi.

2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Mahalle ve Mahalle Muhtarlıkları

Türkiye’de idari anlamda mahalle muhtarlığı, yaklaşık iki yüzyıllık bir tecrübeye sahiptir. Osmanlı’dan miras kalan mahalle, mekân, yapılar ve mahalleli ile bir bütünü ifade etmektedir (Önver, 2020, s. 40). Tarihsel sürecinde yerel vazifeler yüklenen ve önemli işlevleri olan mahalle yönetimleri zaman içerisinde hem hukuki hem de fonksiyonel olarak değiştirilmiştir (Karakaya, 2020, s. 477). 1913 yılında yapılan değişikliklerle hukuki dayanağı kalmayan muhtarlıklar, 1944 yılına kadar uygulamada varlığını sürdürmüştür (Şahin & Asarkaya, 2019, s. 23).

Cumhuriyet dönemindeki imar planları ve apartmanlaşma sonucu, geleneksel mahalle yapısı da dönüşmeye başlamıştır. Kentleşmenin artması ile üç tip mahalle ortaya çıkmıştır. Bunlar: toplu konut mahalleleri, gecekondular, yasal olarak kurulan mahalleler olarak ifade edilebilir (Yılmaz, 2017, s. 236).

Cumhuriyet kurulduktan sonra 1950’lere kadar Cumhuriyet Türkiye’sinde mahalle yapısı geleneksel kurgusunu korurken 1950’lerden sonra sanayileşme ile kentleşme artmış ve gecekondular, apartman ve toplu konut şeklinde yapılaşmalar ortaya çıkmıştır. Mahallelerde ulaşım, alt yapı, sağlıksız konut, güneşsiz ve yeşilsiz çevre sorunları yaşanmaya başlamıştır (Tuğcu & Arslan, 2019, s. 96). Yine bu dönemde köylerden kentlere doğru hızlanan göçlerin, kentlerin çevresinde oluşan gecekondular mahallerinde geleneksel olarak var olan dinsel bir ayrımdan ziyade hemşehricilik ve etnik temellere dayanan bir toplumsal yapılaşmayı ortaya çıkardığı söylenebilir (Şengül, 2021, s. 319).

Dünyada kent planlamalarına yönelik önemli gelişmeler yaşanırken Türkiye’de de ‘‘Ankara Tarihi Kent Merkezi İyileştirme Projesi’’ olarak ortaya konulan proje ile Ankara’nın İstiklal Mahallesi’nin iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Projeye halkın katılım göstermesi ile duyarsız bir ortamdaki mahalle sakinlerinin fikir beyan ettiği ve katılımın artırıldığı bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda mahallelerin gelişim planlamaları yapılırken, halk merkezli katılım politikalarının uygulanması esas alınmıştır (Erdoğan, 2016, s. 26-27).

1980'lerden sonra ise toplu konut fonlarının uygulanmaya başlaması ile kentleşme daha da hızlanmış, uygulanan imar planları ile mahallenin geleneksel dokusunda önemli bir yere sahip olan sokak, bir yaşam alanı olmaktan çıkmış, ulaşım alanı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu süreçte gecekondular da apartmanlaşarak geleneksel değerler tamamen silinmeye yüz tutmuştur. 2000'li yıllardan itibaren kentsel dönüşüm projeleri kapsamında yasal düzenlemeler yapılarak kamu ve özel sektör işbirliği ile stratejik bir hedef ortaya konulmaya çalışılmaktadır (Tuğcu & Arslan, 2019, s. 96).

1982 Anayasası'nda köy yönetimleriyle seçim, oluşum ve işleyiş olarak paralellik göstermesine rağmen köy yönetimi yerel yönetim olarak değerlendirilmişken mahalle yönetimi bu kapsama alınmamıştır. Bu boşluklar sebebiyle mahalle yönetimlerinin merkezi yönetimle yerel yönetimler arasında bir aparata dönüştüğü söylenebilir. Kimi zaman yerel yönetim işlevi gören mahalle yönetimleri kimi zaman da merkezi yönetimin en küçük konumunda olan bir yönetim birimi izlenimi vermektedir (Karakaya, 2020, s. 481).

2.2.3. Türkiye'de Mahalle Yönetiminin Yasal Dayanağı

Mahalle muhtarlıkları; kuruluşu, işleyişi, organları ve seçimi bakımından farklı kanunlarla düzenlenmiştir (Kalkışım & Yılmaz, 2017, s. 113) . 2005 yılında çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu ile 1580 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmış ve mahalle hakkında bazı değişiklikler yapılmıştır. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 9. maddesi "Mahalle ve Yönetimi" olarak ele alınarak belediye ile daha fazla ilişkilendirildiği görülmektedir. Muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilen mahallenin, belediye sınırları içerisinde kurulması, kaldırılması, bölünmesi, birleştirilmesi, isminin ve sınırlarının belirlenmesi ve değiştirilmesi belediye meclisinin kararı ile olacağı ve kaymakamın görüşü, valinin onayı ile kesinleşeceği belirtilmiştir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2005). Diğer yandan 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun ile muhtarlıkların organları ve görevleri düzenlenmiştir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1944). Mahalle muhtarları ve ihtiyar heyetinin seçimi ise 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun'a göre belirlenmektedir. Muhtar ve ihtiyar heyeti, mahalle

sakinleri tarafından, çoğunluk usulüne göre, 5 yıllığına ve en az altı ay mahallede ikamet eden kişilerden seçilmektedir. Muhtarlar, görevindeki ihmalleri durumunda kaymakam veya vali tarafından yazılı bir uyarı alırlar, devam etmesi durumunda ilçe veya il yönetimi tarafından görevden uzaklaştırılabilmektedirler (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1984). Mahalle muhtarlıklarına dair düzenlemelerin birden çok kanun ve farklı zamanlarda çıkarılan genelge ve yönetmeliklerle dağınık şekillerde yapılmış olması, karmaşaya neden olduğu düşünülmektedir (Kalkışım & Yılmaz, 2017, s. 113).

Mahalle muhtarlıkları ilk olarak Padişah fermanı ile oluşturulmuştur. Osmanlı Dönemi'nde herhangi bir yasal dayanağı olmadan yaşatılmış olup, sadece 1864 ve 1871 yıllarında çıkartılan nizamnamelerde köyler için yapılan düzenlemelere atıfta bulunularak " Bu hükümler mahalleler için de uygulanır" şeklinde bir ifade ile hukuki bir dayanak oluşturulmuştur (Kavruk, 2018, s. 181). Köy ve mahalleler genelde birlikte ele alınmış, yalnız 1913 yılında alınan kararla köy bir tüzel kişi olarak kabul edilirken mahallelere tüzel kişilik verilmemiştir (Arslan, 2021, s. 19).

Cumhuriyet tarihi boyunca muhtarlıklar hakkında farklı zamanlarda farklı düzenlemeler yapılmış olup, 1930 yılında 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 8. maddesinde "Bir belediye sınırı içinde mahalleler ihdası, ilgası, birleştirilmesi, isimleriyle hudutların değiştirilmesi belediye meclisinin ve mahalli idare heyetinin kararı ve valinin tasdiki ile icra edilir." (Resmi Gazete, 1930), hükmü muhtarların durumu hakkında mevcut fiili durumun onaylanması anlamını taşımaktadır. 10.06.1933 tarihinde 2295 sayı ile çıkarılan kanunda, "İlmi prensiplere dayanarak çıkartılmış olan belediye kanunu ile belediye ve kasabalarımızda halkın ihtiyaçları karşılanıp belediyelerimiz elinde inkişafa yürünürken dünyada benzeri bulunmayan muhtarlık müessesesinin kaldırılmasının zaruri olduğu" (Resmi Gazete, 1930), şeklinde bir yaklaşım görülmektedir.

1944 yılına kadar uygulanan politikalarda hükümet ile halk arasında kopukluk oluşmaya başlamıştır. 10 Nisan 1944 tarih ve 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun ile mahalle yönetimi yeniden kurulmuştur. Bu kanun ile mahallelerin sorunlarına çözüm aranmaktan çok kaldırılan

mahalle yönetimlerinin tekrar geri getirildiği ve mahallelerde bir temsilci olarak muhtarların bulundurulmak istendiği görülmektedir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1944). Kanun ile mahalle yönetimlerinin ilk defa hukuki dayanak elde ettiği de söylenebilir. Şöyle ki kanun, mahalle yönetimini doğrudan oluşturan ve düzenleyen ilk kanundur. Kanunda mahalle yönetimlerinin bütçe, kişilik, yetki ve sorumluluk konularına bir açıklık getirilmemiş, sadece görevleri konusu üzerinde durulmuştur. Kanunun birçok maddesi değiştirilerek günümüze kadar gelmiş, bugün mahalleler ile ilgili sorunlara ne ölçüde cevap verdiği konusunda tartışmalar sürmektedir (Kavruk, 2018, s. 182-183).

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 9. Maddesinde Mahalle ve muhtarlıklar şu şekilde ifade edilmiştir:

“Mahalle, muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilir. Belediye sınırları içinde mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, bölünmesi, adlarıyla sınırlarının tespiti ve değiştirilmesi, belediye meclisinin kararı ve kaymakamın görüşü üzerine valinin onayı ile olur. Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür. Belediye sınırları içinde nüfusu 500'ün altında mahalle kurulamaz. Belediye, mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için bütçe imkânları ölçüsünde gerekli ayni yardım ve desteği sağlar; kararlarında mahallelinin ortak isteklerini göz önünde bulundurur ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışır.” (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2005).

Son süreçte, 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediyeler Kanunu bünyesinde yer verilen muhtarlıkların durumları tartışılırken, 2012 yılında kabul edilen 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile işlevsel ve kurumsal olma yönünde bir adım atılmadığı görülmektedir (Önver, 2020, s. 51-52). 6360 sayılı Yasa'dan önce Türkiye'de toplam büyükşehir sayısı 16 iken kanundan sonra 30'a çıkarılmış, yine mahalle sayısı 19.103 iken kanundan sonra 36.740'a yükselmiştir (Akpınar, 2017, s. 102). Bu düzenleme ile Türkiye'de kentleşme oranının artırıldığı dikkat çekmektedir.

Mahalle muhtarlıklarının bir yerel yönetim unsuru mu yoksa merkezi yönetimin temsilcisi mi oldukları tartışılmaktadır (Kalkışım & Yılmaz, 2017, s. 113-114). İdari yapımızda mahalle muhtarlıkları, 2972 sayılı “Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun” ile seçilme usulleri açısından köy idareleri ile aynı şartları taşıdıklarından dolayı bir yerel yönetim birimi gibi gözükse de muhtarlar mazbatasını aldıktan sonra merkezi yönetimin verdiği bazı

görevleri yürütmektedir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1984). Mahalli mülki idarelerin mahalle muhtarları üzerinde hiyerarşik denetimlerinin olması da görev ve sorumluluk anlamında vali ve kaymakam ile ilişkilendirilme nedeni olabilmektedir (Arslan, 2021, s. 19).

Mahalle muhtarlarının 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 24. maddesine göre, ihtisas komisyonlarına katılıp oy hakkı olmaksızın görüş belirtebilecekleri, 76. maddede, belediye başkanının çağrısı üzerine muhtarlar arasından 10 temsilci seçilerek kent konseylerine katılabilme hakları düzenlenmiştir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2005). Bu hakların muhtarların mahalle ve kent yönetimine ne ölçüde katkı sağladığı tartışılmaktadır.

Mahalle muhtarlarının göreceği hizmete karşılık vatandaşlardan alacağı harçlar tek gelir kaynağı olarak gösterilebilir. (Son yıllarda bu hizmetlerin birçoğu diğer kurumlara aktarılmıştır. Asgari ücret kadar ödenek verilmektedir.) (Kalkışım & Yılmaz, 2017, s. 113-114). Diğer yandan 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 9. maddesinde, belediyeler tarafından mahalle muhtarlıklarına ayni yardım yapılabileceği belirtilmiştir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2005). Ayrıca mahalle muhtarları, 29.08.1977 tarihli 2108 sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası'na göre aylık ödenek almaktadırlar (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1977).

2.2.3.1. Mahalle Muhtarlıklarının Görev ve Sorumlulukları

Mahallenin temel kanunu niteliğinde olan 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun'un 3. maddesinde ve buna ilişkin düzenlenen 3/2412 sayılı tüzükte mahalle yönetiminin görevleri belirtilmiştir. Bu görevler; nüfus ve vatandaşlık, adliye, seçim, askerlik, tapu ve kadastro, sosyal güvenlik, tarım ve hayvancılık, milli eğitim, sivil savunma, ulusal savunma, seferberlik, kolluk, vergi, tebligat, sağlık, vakıf arazilerinin satışı gibi başlıklarda sınıflandırılabilir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1944). Bu görevler merkezi yönetim tarafından verilen sorumluluklar olduğu görülmektedir. Zaman içerisinde yapılan birçok değişiklikle bu görevlerin bir kısmı kaldırılmış, bir kısmı da şekli anlamda değişikliğe uğramıştır. Bu kapsamda 5393 sayılı Belediye Kanunu'ndan kaynaklanan görevler ve kamu hizmeti,

mahalle halkının işleri ve bakanlar kurulunun kararları açısından kaynaklanan görevler şeklinde sınıflandırmak güncel bir sınıflandırma olarak ifade edilmektedir (Kavruk, 2018, s. 139-141). 4541 sayılı Kanun'un 3. maddesinde belirtilen 17 başlığın birçoğunu muhtar tek başına yapmakla yükümlüdür. Kanununun 4. maddesinde ise muhtar bazı sorumluluklarını ihtiyar heyetinden bir üye veya birden fazla üye ile yapmakla yükümlü olduğu belirtilmiştir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1944).

2.2.4. Mahalle Muhtarlıkları ve Yerel Demokrasi

Osmanlı döneminde mahalle yönetimleri, özerk ve özgün bir şekilde yerel hizmetleri yürütmüşlerdir. Mahallede idari, sosyal, kültürel ve beledi hizmetleri yöneterek halka doğrudan temas eden birimler olmuşlardır. Günümüzde mahalle muhtarları her ne kadar bazı yetkileri elinden alınsa da belediye yönetimleri ile iletişime geçerek mahalle halkına hizmet sunumunda katkı sağlayabilmektedirler. Mahalle yönetimlerinin bu diyaloglarla katılımcı bir şekilde yürütülmesi mümkün gözükmemektedir. Hatta mahalle yönetimlerinin daha yetkili ve özerk yönetimler haline getirilmesi, katılımcı bir yerel demokrasi anlayışının yerleşmesini temin etmesi tabiidir. Özellikle gençlerin, demokratik katılım konusunda var olduğu düşünülen kaygıları, fiziki anlamda da ulaşılması kolay olan mahalle yönetimleri aracılığı ile giderilebilir. Özerk bir mahalle yönetimi sayesinde, isteksiz ve kararsız olan vatandaşların, mahalle ölçeğinde uygulanan yönetimi, verimli ve etkin bir şekilde idare etme arzusu içerisinde olacağı düşünülmektedir (Bulut & Akın, 2019, s. 46-47).

2.2.5. Mahallede Sivil Toplum Çalışmaları

Osmanlı döneminde fetihler dolayısı ile toprakların genişlemesi ve merkezi yönetim tarafından yerel topluluklardaki bazı hizmetlerin yürütülememesi, sivil topluma bir alan açmış ve yerel düzeydeki önemli ihtiyaçlar sivil toplum tarafından karşılanmıştır. Sivil toplumun en önemli kuruluşu olarak vakıfların ön plana çıktığı görülmektedir. Vakıflar, ekonomik, sosyal ve siyasi konularda etkin bir konuma sahip olmuşlardır. Vakıf yapılanması ile İslam'ın erdemli toplum idealini gerçekleştirmek için toplumun hayırseverlik duyguları toplumsal faydaya dönüştürülmüştür. Vakıf kültürünün kurumsallaşmasını sağlayan ahilik geleneği ve Loncalar, Osmanlı'nın sivil yapılanmasını oluşturmuşlardır (Kaymaz, 2022, s. 144).

Günümüzde mahalle sakinleri tarafından kamu politikalarını etkilemek için mahalle dernekleri kurulmaktadır. Bu dernekler aracılığı ile örgütlü çalışmalar yapılarak merkezi ve yerel yönetimlerin mahalle sorunlarına daha fazla ilgi göstermesi beklenmektedir. Özellikle mülkiyet konusunun önemli sorunlara dönüştüğü gecekondulaşmış bölgelerde, mahalle dernekleri daha fazla anlam kazanmaktadır (Özbey, 2019, s. 60).

2.2.6. Mahalle Güvenliği

Kent ve mahalle güvenliği, insanın topluluk halinde yaşamaya başlamasından bu yana çeşitli uygulamalarla sağlanmaya çalışılmıştır. Nitekim Çatalhöyük'te (MÖ 6000) yerleşim alanları surlarla çevrilmiş, evler bitişik ve kapıları tavandan olacak şekilde inşa edilmiştir (Bulut & Kara, 2011, s. 3).

Osmanlı, mahallede bir güvenlik teşkilatı olarak bekçilik uygulamasına Fatih Sultan Mehmet döneminde başlamıştır. İstanbul'un fethinden sonra nüfusun artması ve ticaretin gelişmesi ile kurulan çarşıların güvenlik ihtiyacı doğmuştur. Bu ihtiyacı gidermek için Anadolu'dan göç ettirilen Türklerin bekçi olarak görevlendirildiği bilinmektedir. Osmanlı'nın kuruluş döneminde savaşçılıkları yanında iç güvenliği sağlamak üzere subaşlar ve yasakçılar mevcuttur. Geceleri kent güvenliği için ise asesler bekçilik yapmaktadır. Bu dönemde özel mülk olarak kullanılan bedesten, bağ, konak gibi yerler için mülk sahibi ile bekçi arasında bir sözleşme yapılarak asayişin sağlandığı görülmektedir. Yine Birinci Murat zamanında başlayıp Kanuni zamanında gelişen yeniçeri ocaklarının da iç güvenliğin tesisinde önemli bir yeri olduğu söylenebilir. 1834 yılına gelindiğinde devletin birçok kademesinde uygulanan reform çalışmaları sonucu mahalle yönetimleri ile bekçiler arasında kaynaşma sağlanmıştır. 1914 yılında yapılan düzenleme ile devlet tarafından silahlandırılan bekçiler, belediyeler bünyesinde yarı resmi olarak konumlandırılmışlardır. Bu dönemde belediyeler tarafından belirlenen bekçi ücretleri, hizmet alan kimselerden karşılanmıştır (Şeker, 2013, s. 328).

Payam'a (2018) göre, BM tarafından 2002 yılında kabul edilen Suç Önleme Yönergesi'nde son yıllarda Sosyal Suç Önleme ve Durumsal Suç Önleme modelleri geliştirilmiştir. Sosyal Suç Önleme, fiziksel ortamın dışında sosyal ortamı değiştirerek suçun engellenebileceğini; Durumsal Suç Önleme ise fiziksel ortamların suçun işlenebilmesine mani olacak şekilde tasarlanmasını ifade etmektedir. Durumsal Suç Önlemede suçların kazancını azaltmak, suç olanaklarını zorlaştırmak, suç işleme riskini artırmak, suç işlemek için yapılan mazeretleri azaltmak, suça teşvik eden koşulları azaltmak gibi teknikler kullanılmaktadır. Diğer bir model olan Kesişen Üç Alan Suç Önleme Modeli: CSIR Suç Önleme Merkezi tarafından suç, mağdur ve güvensiz ortam unsurlarının bir arada bulunması durumunda suçun doğabileceği düşüncesi ile geliştirilen bir modeldir. Güvenli ve huzurlu bir toplum için bu unsurların kolluk kuvvetleri ve diğer aktörler tarafından mücadele ederek dönüştürülmesi ve dolayısıyla suçun bertaraf edilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Suçları azaltmak için çok yönlü ortaklıklar kurarak çaba harcanması konusunda çalışmalar yapılmaktadır.

Buna göre;

- Suç işlemeye meyilli olan insanların sorumlu aktör ve programlarla ıslah edilerek sorumluluk sahibi bireylere dönüştürülmesi.
- Savunmasız olan mağdurların, ilgili aktör ve eylemler yoluyla desteklenmiş ve kendilerini güvende hissedilen bireylere dönüştürülmesi.
- Suça ortam hazırlayacak mekânların ilgili aktörler tarafından, tasarım ve yönetim olarak suçu engelleyen yerlere dönüştürülmesi gibi programlar planlanmıştır (Payam, 2018, s. 622-627).

2.2.7. Mahallenin Sosyal Yaşama Etkisi

2.2.7.1. Toplumsallaşma Etkisi

Baday'a (2011) göre, Toplumsallaşma konusunda sosyologlar farklı yaklaşımları ortaya koymuşlardır. Durkheim, "Birey bütün edinimlerini toplumdan kazanır ve bireyi şekillendiren toplumdur." düşüncesi ile toplumsalcı yaklaşımı savunmaktadır. William Godwin ve Henry David Thoreau gibi diğer bazı sosyologlara göre ise; "toplum bireylerden oluşur ve esas olan bireydir" denilerek psikoloji temelli yaklaşım savunmaktadırlar. Bu iki yaklaşımın ortasında bir düşüncüyü ortaya koyan Peter Berger de "hem toplum bireyi hem de birey toplumu etkiler" diyerek toplum birey ilişkisinin

karşılıklı bir etkileşim biçiminde olduğunu ifade etmektedir. Mahalle düzeyinde bir toplumsallaşmadan bahsedilirse birey, mahallenin akıp giden yaşamına adapte olmaktadır. Mahallede gelenekselleşen bir yaşam olduğu düşünüldüğünde birey, o geleneğin norm ve değerlerine göre davranış sergileyerek sosyalleşmiş olur (Baday, 2011, s. 40-43).

Mahallelerdeki ilişkileri fiziki yakınlığın etkilediği, dolayısı ile de bazı sosyal etkileşimlerin olabileceği bilinmektedir. Bazen yüz yüze ilişkilerin sosyal, siyasal, kültürel ilişkileri, komşuluk, yabancılaşma ve toplumsal dönüşüm konularında hangi yönde değiştirebileceğini mahallelerdeki hareketlilikten öğrenmek mümkündür (Erdoğan, 2016, s. 11).

İnsanın sosyalleşmesi zaruri bir ihtiyaçtır. İlk olarak ailesinde dünyayı tanımaya başlayan insan, bir aşama sonra yaşadığı mahallesinde, aile bağlarının dışına çıktığı ilk ortamla karşılaşması, hangi değerlerle yetişeceğinin belirlenmesinde önem arz etmektedir. Mahalle, aynı zamanda toplumun ortak değerlerinin bir araya getirildiği en işlevsel mekândır. Mahallede birey, kişiliğini kazanırken diğer yandan da mahalleye kolektif fikir katarak karşılıklı etkileşim oluşturur. Mahalledeki toplumsal değerler bireye güçlü bir kişilik kazandırabileceği gibi çözümler de kişiliği menfi yönde etkileyebilir (Baday, 2011, s. 41-43).

2.2.7.2. Dayanışma- Komşuluk Etkisi

Komşuluk, yerleşim alanlarında konutların fiziki yakınlıkları sebebiyle insanların planlı veya plansız şekillerde yüz yüze gelmesinden dolayı önemli bir ilişkidir. Komşuluk ilişkisinde herhangi bir ortak payda bulunmasını gerektirecek bir ön şart olmadığı için gündelik yaşamda selamlaşma ile sürdürülebilecek bir ilişki de olabilir. Böyle bir ilişki kurmak için dini, etnik, mesleki, medeni gibi hallerin bilinmesine gerek duyulmaz. Bu şartlarda komşuluk ilişkisinin en önemli faktörünün fiziki yakınlık olduğu söylenebilir (Erdoğan, 2016, s. 11).

Mahallenin en önemli esaslarından birisi kuşkusuz komşuluk ilişkileridir. İnsanın hemen yanında, darda zorda kaldığı zaman, dayanağı olan kimseler komşuları

olmaktadır (Alver, 2010, s. 133-134). Geleneksel mahallede dayanışma ve komşuluk bağlarının güçlü olması, mahallenin en önemli özelliklerinden olduğu bilinmektedir. Modern dönemin mahallelerinde ise sosyal ilişkilerin ve dayanışma duygularının zayıflığı eleştirilere konu olmaktadır.

Son yıllarda mahalle sakinleri arasında filizlenen yeni bir dayanışma biçimi görülmektedir. Örnek olarak Arnavutköy Mahallesi'nde 1990'lı yıllardaki 3. Boğaz Köprüsü tartışmaları verilebilir. Mahalleli, hem konutlarını hem de komşuluk ilişkilerini olumsuz etkileyeceğini düşündüğü proje için sivil dayanışma içerisinde organize olarak ortak tepki göstermişlerdir (Eren, 2017, s. 168-169).

2.2.7.3. Güvenlik Etkisi

Mahallede sağlıklı bir toplum yapısının var olması için en önemli hususlardan bir tanesi de güvenli bir ortamın oluşturulmasıdır. İnsanlar, tarih boyunca emin olmak, korku ve endişeden uzak şekilde, hayat standartlarının yüksek olduğu yerlerde yaşama arzusunu taşımışlardır. Kentsel yaşamın oluşmasının sebeplerinden bir tanesi de insanların bir arada yaşayarak kendilerinin güvende olacağını hissetmeleridir (Bek, 2013, s. 27). Geleneksel Türk mahallelerinde mahalle sakinleri birbirinden sorumlu kılınarak güvenli bir ortam oluşturulduğu görülmektedir. Mahallenin sokakları, yaşlıların muhabbet edip huzur buldukları, çocukların sosyalleştiği, kadınların sürekli hareketlilik gördüğü, güvenilir bir ortak yaşam alanı olduğu bilinmektedir (Baday, 2011, s. 47).

Kent ve mahalle güvenliği konusu, toplumsal yaşamın en önemli gündemlerinden birisini teşkil etmektedir. Nüfusun belirli yerlerde yoğunlaşması, denetim yetersizliği ve çarpık kentleşme insanların can, mal ve namus güvenliğini zedelemektedir. Kentleşmenin artması ile kalabalık ve kargaşa içerisindeki kentlerde insani ilişkiler zayıflamış, geleneksel mahallenin sosyal hayata sağladığı yardımlaşma, aidiyet, sosyal kontrol ve komşuluk gibi kazanımlar kaybedilmeye başlanmıştır. Geleneksel mahallenin sakinlerinin birbirlerinden mükellef olması asayişin en önemli güvencesiydi. Mahalleli, ortaya çıkacak suçların yaptırımından mesul tutulmamak için gördüğü hiçbir soruna kayıtsız kalamazdı. Bu uygulamaların güçlü bir sosyal kontrol

sistemi kurulmasını sağladığı bilinmektedir. Modern dönemde ise kentleşmenin, bu sosyal kontrol sistemini ve dolayısı ile kazanımları zayıflattığı görülmektedir (Sezik , 2019, s. 656).

Kentlerde mahallelerin güvenliği, kent hüviyetini taşımanın asli unsurlarından birisini oluşturmaktadır. İnsanların huzurlu ve güvenli bir ortamda yaşama hakkı vardır. Yaşam kalitesinin artırılmasının yolu yerel düzeyde güvenliği sağlamaktan geçtiği bilinmektedir. Yerel yönetimlerin, kentlerin ve mahallelerin planı, tasarımı, aydınlatması, eğlenme ortamları, ulaşımı, tuvalet vb. ihtiyaçlarının karşılanması noktasında kamu hizmetlerini kaliteli bir şekilde sunarak ve bunlara erişimi sağlayarak; kolluk kuvvetlerinin, kanunlar çerçevesinde güvenlik tedbirlerini alarak; eğitim kurumlarının, bilinçli ve zararsız bir toplum yetiştirerek; STK'ların gönüllü bir şekilde ahlaki çalışmalar yürüterek, suçları yerel düzeyde önleyebileceği ve güvenli bir mahalle oluşturulabileceği vurgulanmaktadır (Payam, 2018, s. 617).

Hızlı kentleşme nedeniyle mahallelerin dönüşümü ekonomik ve sosyal gelişmelere paralel olarak gerçekleşmemiştir. Mahallelerin hormonal, yani plansız ve hızlı bir şekilde büyüyerek ekonomik rant, mafya, yabancılaşıma, evsiz-sokak insanları, mekânsal siteleşme, gecekondulaşma gibi sorunları yaşamımıza taşıdığı görülmektedir (Sezik , 2019, s. 657). Diğer yandan plansız kentleşmenin sonucu olarak kentler, gündelik hayatta meydana gelen zorlukların yanında, deprem başta olmak üzere birçok afete karşı insan yaşamını tehdit eder hale gelmiştir.

Payam'a (2018) göre, Birleşmiş Milletlerin (BM) Suç Önleme Rehberinde, kentlerin güven probleminin çözümünde yerel yönetimlerin vazgeçilemez bir konumda olduğu vurgulanmaktadır. BM Habitat ile Bilimsel ve Endüstriyel Araştırmalar Konseyi tarafından geliştirilen "Yerel Suç Önleme Programı (YESÖP)" merkezi yönetimlerle beraber yerel yönetimlerin ve STK'ların müşterek çalışmaları durumunda karşılıklı deneyimlerinden faydalanılabileceğini ortaya koymaktadır. Bu program ile yerel yönetimlerin, yerel suçları engelleme projeleri kapsamında donanım, anlayış ve kapasitelerini artırarak daha etkin mücadele etmeleri amaçlanmaktadır. Kentlerde vatandaşların sorunlarına pratik çözümler bulabilen yerel idareciler, merkezi yönetim

birimlerine nazaran daha işlevsel faaliyet yürütebilme imkânına sahip olduğu vurgulanmaktadır (Payam, 2018, s. 617).

2.2.8. Mahalle ve Mahalle Muhtarlıklarının Sorunları

Türkiye’de merkezi yönetimin demokratikleşme konusunda mahalle yönetimlerini önemseyemediği bilinmektedir. Ancak, uygulamada önemli problemlerin varlığı, istenilen başarının elde edilemediğinin göstermektedir. Halkla iç içe olan mahalle muhtarları halkın sorunları ile anında hemhal olabilmektedir. Bu imkân demokratik yönetimlerin güçlendirilmesini arzu eden yöneticileri sevdirse de mevzuattaki aksaklıklar önemli bir engel olarak gözükmemektedir. Merkezi ve yerel yönetimler bireylerle iletişimde zorluklarla karşılaşmakta, meşru veya gayrimeşru talepler karşısında kargaşa yaşamaktadır. Bu yönetim birimleri ile halkın arasına muhtarlık yönetiminin etkin bir şekilde girmesi ve iletişimi güçlendirmesi, demokratikleşmeye önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Mevcut durumda mahalle yönetimleri, muhtarların kişisel çabaları ile etkinlik gösterebilmekte, yetkilerinin kısıtlı olması dikkat çekmektedir. Bu da demokratikleşmeye somut katkı sunması beklenen mahalle muhtarlıklarından istenilen verimin elde edilemediğini göstermektedir (Karakaya, 2020, s. 472-774).

6360 sayılı Büyükşehir Yasası, her ne kadar sadece büyükşehir belediyelerini ilgilendiriyor gibi anlaşılabilirse de il özel idaresi, belediye ve köy yönetimlerini de etkileyerek yerel yönetim sistemini büyük ölçüde dönüştürmüştür (Yetkin , 2019, s. 8). Bu dönüşümden mahalle yönetimlerinin pozitif yönde etkilenmesi beklenirken tüzel kişiliği ve bütçe konularında herhangi bir adım atılmadığı görülmektedir.

19 Ekim 2015 tarihinde 11 sayılı Genelge ile 19 Ekim, ‘‘Muhtarlar günü’’ ilan edilmiş olmasına rağmen sembolik bir değer olarak algılanmıştır (Akpınar, 2017, s. 99). Genelgenin amacı, muhtarların sorunlarına dikkat çekmek ve farkındalık oluşturmak şeklinde açıklanmıştır (Kavruk, 2018, s. 157). Son yıllarda mahalle muhtarlıklarının etkinleştirilmesi gündeme gelmekte yalnız yasal düzenlemelerin yetersizliği dikkat çekmektedir.

2.2.8.1. Mahallenin İdari Statü Sorunu

Mahalle, mevzuatta ne merkezi yönetim birimleri arasında ne de yerel yönetim birimleri arasında yer almaktadır. Belediyeler tarafından kurulmasına rağmen doğrudan hukuki bir bağ bulunmamaktadır (Yirmibeşoğlu & Çılgın, 2019, s. 103). Birçok konuda beraber anılan köy idareleri ile mahalle yönetimleri, tüzel kişiliğe sahip olma konusunda ayrılmaktadır. Köylere “köy idaresi” denilirken aynı ifade mahallenin bir tüzel kişiliği olmadığı için mahalleler için kullanılamamaktadır (Kavruk, 2018, s. 167).

Halka temas noktasında en yakın yönetim birimi olan mahalle yönetimleri, köy yönetimleri gibi seçilmekte ama hukuken yerel yönetim olarak değerlendirilmemektedir. Bu da defacto (uygulama) olarak yerel yönetim muamelesi gören mahallelerin, hukuken bir boşlukta olduğu tartışmalarını beraberinde getirmektedir. Bu tartışmalarda, göçlerin ve kentlerdeki rantsal dönüşümlerin etkisi ile nüfusu her geçen zaman artan mahallelerin sorunlarını daha da içinden çıkılmaz hale getireceği endişeleri bulunmaktadır. Türkiye Muhtarlar Federasyonu tarafından 2014 yılında Muhtarlık Kanunu’na dair yapılmış olan öneriler ile sorunların çözümüne ilişkin önemli katkılar sunmaya çalışılmış, yalnız mahalle muhtarlıklarının tüzel kişiliğinin netleştirilmesi konusunda bir boşluk bırakmıştır. Köy muhtarlıklarına yönelik ortaya konan önerilerin mahalle muhtarlıklarının asıl sorunu olan tüzel kişilik konusuna odaklanılmaktan uzak kaldığı söylenebilir (Karakaya, 2020, s. 472-473).

Mahalle muhtarlıklarını hukuki olarak, ayrıntılı ve net şekilde değerlendiren bir metinden söz etmek mümkün değildir. 1944 yılında çıkarılan 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun mahalle muhtarlıklarının varlığını devam ettirmesine olanak sağlayan bir düzenleme olarak görülmektedir (Kavruk, 2018, s. 167-168). 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 9. maddesinde, mahalle tanımlanarak organları, kuruluş ve kaldırılma durumları, muhtarın görevleri ve belediye ile ilişkileri düzenlenmiştir. Her ne kadar somut ve ayrıntılı konulara girilirse de mahalleye en geniş yer verilen kanun maddesinin bu madde olduğu söylenebilir. 1580 sayılı Belediye Kanunu’ndaki mahallenin kuruluş usulü 5393 sayılı Kanun’da da aynen devam ettirilmiştir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2005).

6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile yapılan değişikliklerde de mahalle muhtarlıklarının statü sorunu netleştirilmemiştir. 30 tane büyükşehir belediyesinin kırsalında bulunan ve tüzel kişiliği olan köylerin de bu yasa değişikliği ile tüzel kişiliği olmayan ve ayrıca belediyelere bağımlı hale getirilen yerleşim alanları olarak bırakıldığı görülmektedir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2012).

2.2.8.2. Mahalle Muhtarlıklarının Bütçe Sorunu

4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun'un 20. ve 21. maddelerine göre, mahalle muhtarları ve ihtiyar heyeti yaptıkları işlemlerden dolayı harç almaktadırlar. İl idare kurulu tarafından hangi işleme ne kadar harç alınacağı belirlenmektedir. Alınan bu harçlar muhtarlık büro ihtiyaçlarını karşılamak üzere muhtara aittir (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1944).

Zamanla muhtarlıkların harç aldıkları işlemler farklı kurumlara aktarılınca muhtarların harç gelirleri de yok denecek kadar azalmıştır. Muhtarlara verilmek üzere İçişleri Bakanlığı bütçesine konulan muhtarlık ödenekleri her ayın 15'inde ödenmektedir. Genelde muhtarların yaptığı harcamaları verilen ödenek karşılamamaktadır (Kavruk, 2018, s. 173). 690 sayılı KHK ile yapılan düzenlemede muhtarların SGK primleri devlet tarafından yatırılmaktadır (Resmi Gazete, 2017).

2.2.8.3. Mahalle Muhtarının Görev ve Yetki Sorunu

Zamanla görevlerinin kimisi ortadan kaldırılan ya da başka kurumlara devredilen mahalle muhtarlıkları daha önceki etkinliğini kaybetmiştir (Karakaya, 2020, s. 481). Her ne kadar mahalle muhtarlarının işlevi yetersiz olsa da vatandaşların sürekli iletişim kurma imkanı olan muhtarlardan beklentileri devam etmektedir. Muhtarların bunlara cevap verebilmeleri için öncelikle görevlerini ve mahalle sorunlarını net bir şekilde bilmeleri gerekmektedir. Bunu karşılamak için muhtarlara hizmet içi eğitimler verilmesi gündeme gelmektedir. Bir diğer konu, mahalle muhtarlıklarının konumundan kaynaklanan diğer kamu kurumları arasındaki ilişkilerindeki çarpıklıktır. Bu kurumlarla muhtarlar arasında koordinasyon sorunları yaşanmaktadır. Mahalle yönetimi, bir yerel yönetim birimi gibi seçilip halk tarafından öyle algılansa da merkezi hükümetin talimat

ve politikalarını uygulayan bir uç temsilci konumunda çalışmaktadır (Kavruk, 2018, s. 169-170).

2.2.8.4. Mahallenin Ölçek Sorunu

Günümüzde mahalleler yönetsel bir birim olmaktan çok kimi kamu hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olacak sosyal bir ikamet alanı olarak görülmektedir (Kavruk, 2018, s. 171). Osmanlı'dan miras kalan geleneksel mahalle, dokusunu ve anlamını yitirmiş, önce gecekondulaşma sonra sırası ile apartmanlaşma ve siteleşme ile sorunları karmaşıklaşmıştır (Yirmibeşoğlu & Çılgın, 2019, s. 103). Bu noktada nüfus, yüz ölçüm ve mekânsal bütünlük kıstaslarını ortaya koyarak mahalleleri değerlendirmek zorlaşmaktadır.

Mahallelerin hem yerleşim alanı hem de nüfus olarak çok fazla büyüdüğü söylenebilir. Göç hareketleri ve yoğun yapılaşma ile kentlerin nüfusu artmış, insanların birbirlerini tanıyıp sosyal ilişkilerini sürdürdüğü, geleneksel mahalleden uzaklaşıldığı görülmektedir. Büyük kentlerdeki kimi mahallelerin nüfuslarının bazı il merkezlerinin nüfuslarından fazla olduğu bilinmektedir. Kentlerin nüfusları artarken, mahallelerin sayıları sabit kalmakta, çok fazla haneye ve nüfusa sahip mahalleleri idare etmek güçleşmektedir (Kavruk, 2018, s. 172). Artan nüfus, tanış olmayı zorlaştırarak mahallenin sosyal işlevini hafiflettiği gibi ortak karar alarak fikir birliği oluşturmaya da mani olmaktadır (Erkan, 2019, s. 57).

2.2.8.5. Mahallenin ve Mahalle Muhtarlıklarının Gelecek Sorunu

Mahalle ve sakinleri arasında mekânın ruhunu oluşturan bir bağ vardır. Bu bağ bireylerin ve toplumun hafızasında özel bir yer edinmektedir. Mahalle sakinleri, mekâna sembolik bir anlam da yüklemekte ve o mekâna ait olduğu duygusunu yaşamaktadır (Hosanlı, 2020, s. 1520). Diğer yandan mekân ile yaşamın vazgeçilmez bir aracı olan mahalle, toplumsal dönüşümün anlaşılmasında ayna vazifesi görmektedir (Alver, 2010, s. 137).

Modern dönemde birçok konuda olduğu gibi mahalle mevhumu da yeniden tanımlanmaya ihtiyaç duymaktadır. Hızlı kentleşmeyle beraber mahalle kavramı

geleneksel bağlamından ayrılmıştır. Geleneksel anlamdaki yardımlaşma, paylaşma, dayanışma, yani komşuluk ilişkilerinin güçlü olduğu bir mekân olmaktan uzaklaşmıştır (Tuğcu & Arslan, 2019, s. 96). Modern dönemde, mahallelerde ikametinin genellikle ekonomik sebeplerle gerçekleşmesi, kiracılığın artması, aidiyetin zayıflaması gibi nedenlerin, geleneksel mahalleli bilincinden uzaklaşarak mahalleyi sosyal bir birim olmaktan çıkardığı söylenebilir (Kavruk, 2018, s. 14).

Yönetim sistemimizin en eski kurumlarından olan mahalle yönetimleri beka sorunu yaşamaktadır. Gerekli reformlar yapılmazsa asırlardır yerel hizmetlerin icrasında önemli bir misyon üstlenen bu kurumların ortadan kalkacağı endişesi dile getirilmektedir. Bu kurumların yıllar boyunca yaşanan tecrübeler ile meydana geldiği ve kolay bir kazanım olmadığı düşünülürse ortaya önemli boşlukların çıkacağı değerlendirilmektedir. 6360 sayılı Yasa ile yerleşme adı altında yapılan düzenlemenin, yerel düzeyde merkezileşmeyi getireceği ve mahalle yönetimlerini etkisizleştireceği tahmin edilmektedir (Erdagöz, 2012, s. 100).

Mahalle muhtarlıkları mevcut hali ile tüzel kişiliği ve bütçesi olmayan dolayısı ile icracı ol(a)mayan yönetim birimleridir. Günümüzde mahalle muhtarlıklarının etkinleştirilmesi veya kaldırılması konusunda zıt yönlü tartışmalar yapılmaktadır. Özellikle 6360 sayılı Yasa ile beraber büyükşehirlerin merkeze uzak yerleşimlerdeki köy muhtarlıklarının kaldırılması ve mahallelere dönüştürülmesi ile hizmetlerin aksatılacağı endişesi dile getirilmektedir. Aynı zamanda mahalle muhtarlarının yapabileceği icraatların, diğer kurumlara aktarılması ile yetkisiz ve işlevsiz bırakıldıkları düşünülmektedir. Hatta birçok işlemin e-devlet üzerinden yapılarak mahalle muhtarlarına ihtiyacın kalmadığı konusundaki tartışmalar ile mahalle muhtarlıklarının kaldırılması gündeme getirilmiştir (Akman, 2018, s. 530).

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde Antalya'nın en fazla nüfusuna sahip ve aynı zamanda kent merkezinin en önemli merkez ilçeleri olan Kepez ve Muratpaşa ele alınmıştır. Her iki ilçenin tarihçesi, coğrafi, sosyo-kültürel, ekonomik yapıları ve yerel yönetimleri irdelenmiştir. Sosyal bilimciler tarafından sosyal olayların ve durumların en sağlıklı şekilde analiz edilmesinin yolu, olgu ve olayları yerinde ve derinlemesine incelemekten geçtiği düşünülerek her iki ilçede görev yapmakta olan 10'ar mahalle muhtarı ile mülakat/görüşme yapılmıştır. Yapılan bu alan araştırması nitel araştırma yöntemleri kullanılarak analiz edilmiştir.

3.1. KEPEZ İLÇESİ

3.1.1. Kepez'in Tarihçesi

Kepez, kelime olarak: "Gelinlerin başına takılan taç ve deniz kıyısında bulunan kayalık alan" anlamlarına gelmektedir (Cimrin, 2022). Kepez'in tarihini ilk çağlardan itibaren Antalya tarihi olarak ele almak doğru olacaktır. Antalya'nın eski yerleşim yeri olan Kaleiçi'ne yaklaşık 8 kilometre mesafedeki ilçede, tarihin farklı dönemlerine ait muhtelif kalıntılar bulunmaktadır. 1960'lı yıllara kadar makilik bitki örtüsü ile kaplı, kırsal bir alan olarak görülmektedir.

Kepez İlçesi, 2008 yılında 5747 sayılı Yasa ile Duacı, Göçerler, Sütçüler ve Kütükçü Mahalleleri ile Varsak Beldesi'nin birleştirilmesi sonucu Antalya'nın merkez ilçesi olarak kurulmuştur (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2008).

3.1.2. Kepez'in Coğrafi Yapısı

İlçenin güneyinde Muratpaşa, doğusunda Aksu, güneybatısında Konyaaltı, kuzeyinde Döşemealtı ilçeleri bulunmaktadır. İlçenin yüzölçümü 397.269 dekadır.

Kepez'in coğrafi konumu Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil-1: Kepez İlçe Haritası (Çavdar, 2021).

Her ne kadar kentleşmesi ve nüfusu fazla olsa da 86.211 dekar alanda tarım yapılmaktadır. Bu, toplam alan içerisinde %22'lik bir orana tekabül etmektedir. Kızıllı, Çamlıca, Duacı, Odabaşı ve Kirişçiler ormanlık alanları fazla olan mahallelerdir. Karakteristik bitki örtüsü makidir. Makiler kısa, birçoğu sürekli yeşil kalabilen, sert yapraklı, kuraklığa karşı dayanıklı bitki örtüsüdür (Kepez Kaymakamlığı, 2022). İlçe olmadan önce Antalya'nın merkeze bağlı belde ve mahalleleri olarak varoş ve kırsal bir görünüme sahip olan Kepez'in, ilçe olduktan sonra kentleşmesi hızlanarak artmıştır. 1970'li yıllarda yavaş yavaş imara açılan bölgenin arazilerinde rant tartışmaları başladığı görülmektedir. Daha çok Antalya'nın çevre illerinden kente gelen insanlar şimdilerde Vakıf Zeytinliği olarak kullanılan yerin çevresindeki arazilere gecekondular yaparak mülk sahibi olmaya çalışmışlardır. Her ne kadar kaçak yapılara karşı bazı mücadeleler yürütülse de seçim süreçlerinde siyasetçilerin oy endişeleri ile verdikleri tavizler, kentin bugünlerindeki yoğun yapılaşmasının en önemli sebebi olduğu söylenmektedir (Cimrin, 2022).

1980'lerden sonra Muratpaşa ilçesi ile sınırını da oluşturan, çevreyolunun kuzeyinde hızlı bir gecekondulaşmanın olduğu görülmektedir. Sanayileşmenin etkisi ile

Mazıdağı eteklerine kadar kentleşmenin yoğun bir şekilde arttığı söylenebilir (Demircan, 2010, s. 40).

Bölgenin iklimi klasik Akdeniz iklimi şeklinde yazları sıcak, kışları ise ılıman geçmektedir. Kepez ilçesi içerisinde Düden Şelalesi, Hayvanat bahçesi, Kent Ormanı, Kapalı Mısır Çarşısı, Dokumapark, Vakıf Zeytinliği gibi yerler doğa güzellikleri ve sosyal alanları ile ilçenin önemli mekânlarıdır (Erhamza, 2022).

Tablo 2: Kepez İlçesi Yıllara Göre Nüfus Dağılım Tablosu (Nufusu.com, 2021).

Yıl	Kepez Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2022	608.675	309.805	298.870
2021	591.895	300.798	291.097
2020	574.183	291.888	282.295
2019	556.033	282.676	273.357
2018	531.619	270.248	261.371
2017	519.966	264.257	255.709
2016	508.123	259.058	249.065
2015	497.242	253.573	243.669
2014	470.759	238.783	231.976
2013	450.734	229.522	221.212
2012	433.961	220.751	213.210
2011	419.997	213.792	206.205
2010	406.819	206.686	200.133
2009	394.672	200.411	194.261
2008	387.904	196.199	191.705

İlçenin nüfusunun yıllara göre yapılan ölçümlerde sürekli arttığı görülmektedir. İlçe Antalya'nın en fazla nüfusa sahip ilçesi olma özelliğini de kazanmıştır. Kentleşmenin halen devam etmekte olduğu ve nüfus artış hızının da yavaşlamadığı düşünüldüğünde ilçenin nüfusunun daha da artacağı söylenebilir.

3.1.3. Kepez'in Sosyo -Kültürel Yapısı

Antalya'nın en önemli konuma sahip merkez ilçelerinden olan Kepez'in, yapısal anlamda karşılaştıkları sorunlar nedeniyle sosyo-kültürel olarak olumsuz yönde etkilendiğinden bahsedilebilir. İlçede geçmiş yıllarda plansız kentleşmenin sonucu olarak başta trafik olmak üzere kentliyi etkileyen sorunların arttığı görülmektedir. Bu duruma birçok gelişmekte olan ülke ve kentte yaşandığı gibi kırdan kente gelen hızlı nüfusun etkili olduğu söylenebilir (Doğan, 2018, s. 93).

Antalya'nın 608.675 kişi ile en fazla nüfusa sahip ilçesi olan Kepez'in her geçen yıl nüfusu hızla artmaktadır. İlçenin toplam 68 Mahallesi bulunmaktadır (Nufusu.com, 2021). Kızıllı, Odabaşı, Kirişçiler gibi mahallelerde geleneksel tarım yapılırken; Altınova, Gaziler, Altıyayak gibi mahallelerde seracılığın geliştiği görülmektedir. Kentleşmenin yoğun olduğu güney mahallelerde ticarethaneler yoğunluktadır. Son yıllarda ilçenin güney sınırında bulunan Akdeniz Üniversitesi'nin kontenjanlarının artması ile güneybatı mahallelerinde yoğun kentleşme olduğu söylenebilir. İlçenin Türkiye'nin her bölgesinden nüfus aldığı ve kozmopolit bir kente dönüştüğü bilinmektedir.

Kepez'de daha önce köy statüsünde olan, kuzeydeki bazı mahallelerin kırsal yaşantısı devam etmekte, diğer mahallelerde nüfus yoğunluğunun fazla olduğu görülmektedir. Nüfusun yoğun olduğu birçok mahallede geleneksel mahalle yaşantısının ve aidiyetinin tükenmekte olduğu söylenebilir. Henüz 20 yıl öncesinde gecekondular mahallelerinde mahalle sakinleri arasında görülen sosyal ilişkilerin, mahallelerin siteleşmesi ve apartmanlaşması ile kaybolduğu gözlemlenmektedir.

3.1.4. Kepez'in Ekonomik Yapısı

İlçenin şuan bulunduğu coğrafyada 1950'li yıllarda tarım ve hayvancılıkla uğraşan kırsal bir yaşamın olduğu bilinmektedir. O yıllarda Antalya'nın çeperi olarak

görülen bu bölgede kamu yatırımları ile sanayileşme alanında önemli girişimlerin olduğu görülmektedir.

1955 yılında Kepez Elektrik Santrali ve Pamuklu Dokuma Fabrikası, 1957 yılında Antalya Ferrokrom ve Karpit Fabrikası, 1964 yılında Guayul Kauçuk Fabrikası, 1969 yılında Antalya Yağ Sanayii Fabrikası, 1976 yılında Pil Fabrikası, ilçede sanayileşme konusunda kurulan önemli üretim tesisleridir (Cimrin, 2022).

Zamanla sanayi tesisleri ve fabrikalar ile kırsal uğraşlar geri planda kalmıştır. Günümüzde kentin merkezinde kalan fabrikaların birçoğu kapatılmış, bir kısmının da üretim kapasitesi düşürülmüştür. İlçenin en önemli geçim kaynağı, her ne kadar bir sahil ilçesi olmasa da turizm sektörü olarak değerlendirilebilir.

3.1.5. Kepez’de Yerel Yönetimler

Kepez, 1994-2009 yılları arasında Kepez Belediyesi ve 1973-2009 yılları arasında Varsak Belde Belediyesi şeklinde 2009 yılına kadar iki farklı belediye tarafından idare edilmiştir. Varsaklıların Osmanlı döneminde bölgeye yerleşmiş göçebe bir Türkmen boyu olarak yazları ilçenin kuzeyinde bulunan verimli arazide yaşadıkları biliniyor (Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022). 2008 yılında 5747 sayılı Kanun ile Varsak Belde Belediyesi mahalleye dönüştürülerek Kepez Belediyesi bünyesinde idare edilmeye başlanmıştır (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2008).

İlçeye hem Antalya Büyükşehir Belediyesi (ABB) hem de Kepez Belediyesi tarafından hizmet sunulmaktadır. ABB, Kepez ilçe sınırları içerisinde şehirlerarası terminal, tramvay hattı, toptancı hali, kültür merkezleri, sosyal hizmet binaları ve spor salonları ile hizmet vermektedir. İl genelinde olduğu gibi su ve kanalizasyon, itfaiye, toplu taşıma ve mezarlıklar gibi alanlarda da ilçenin hizmetlerini ABB görmektedir.

Kepez Belediyesi, 2009 yılında yürürlüğe giren 5747 sayılı Kanun ve 2014 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Büyükşehir Yasası ile şuan ki yönetim yapısına ulaşmıştır. İlçede 68 mahalle bulunmakta, 45 meclis üyesi görev yapmaktadır.

3.2. MURATPAŞA

3.2.1. Muratpaşa'nın Tarihçesi

Muratpaşa'nın tarihi, Antalya'nın kurulduğu bölge olması nedeniyle Antalya tarihi olarak da kabul edilebilir. Helenistik dönemde Bergama Kralı II. Attalos, coğrafyanın stratejik önemine bakarak bu bölgeye bir liman kenti kurduğu bilinmektedir. Kent bir süre Attalos'a ithafen Ataleia olarak anılmıştır. Araplar bu kenti Antaliye; Türkler ise Adalya olarak isimlendirmişlerdir. Şuan ki kullanımı olan Antalya ise 20. yüzyılın ilk çeyreğinde kullanılmaya başlamıştır. Antalya'nın, Attalos tarafından kurulduğunu ifade etmek için "Attalos Yurdu" manasında türetildiği düşünülmektedir. Bergama Krallığı'nın yıkılmasından sonra (MÖ 133) bir süre bağımsız kalan bölge korsanların işgaline uğramış, MÖ 77'de de Romalıların eline geçmiştir. MS 860 yılında bir süre Abbasiler, kenti hakimiyetine almışlardır (Muratpaşa Kaymakamlığı, 2022).

Antalya, Bizanslılarla Türkler arasında 11. yüzyılın sonlarından itibaren sürekli el değiştirmiştir. Ta ki Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından 1207 yılında kesin olarak fethedilmesine kadar. Selçuklular, Kaleiçi'ni geliştirerek kente seçkin eserler kazandırmışlardır (Polat & Zaimoğlu, 2019, s. 179). Selçuklular kentin surlarını onarmışlar, farklı dinden topluluklar için mahalleler inşa etmişler ve mahalleler arasına duvar yaptırmışlardır. Bu dönemde camii, kültürel tesis ve tersane inşa ettirildiği bilinmektedir (Demircan, 2010, s. 33-34).

Akdeniz ticaretinin eski etkinliğini kaybetmesi ile kent, 19. yüzyılın başlarına kadar durağan bir şekilde yaşamını devam ettirdiği görülmektedir. 19. yüzyılda Mora, Girit ve Mısır'dan kente gelen göçmenlerle kentin nüfusunun arttığı ve Kaleiçi'nin dışına çıktığı bilinmektedir. 20. yüzyıla girildiğinde Kaleiçi surları, gerek güvenliği karşılamadaki yetersizliği gerekse hava sirkülasyonunu engellemesi nedeniyle eleştirilere maruz kalarak 1930'lu yıllarda yıkılmıştır. 1922 yılındaki nüfus mübadelesi sonucu Rumların kenti terk etmesi ve 1950'lilerdeki kentin büyük şehirlere göç vermesi ile nüfusun azaldığı bilinmektedir (ABB, 2020).

22 Mart 2008 tarihinde, 5747 sayılı Kanun ile Muratpaşa İlçesi kurulmuştur (Mevzuat Bilgi Sistemi, 2008). İlçe, adını şuan Kızılsaray Mahallesi sınırlarında, kentin

en önemli merkezlerinden olan ve Karaman Beyi Murat Paşa tarafından yaptırılan, Muratpaşa Camii'nden almaktadır (Muratpaşa İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, 2017).

Muratpaşa İlçesi Attaleia ve Magydus Antik kentleri yerleşimleri üzerine kurulmuştur. Bu tarihi zenginliğin Kente kültürel değer kattığı söylenebilir. Her iki antik kentin de MS 7. yüzyıla kadar Avrupa ile Ortadoğu arasında önemli birer ticaret merkezi olarak konumlandığı bilinmektedir (Demircan, 2010, s. 7-8) . Muratpaşa'nın tarihi yerlerinde kurulan modern kent, antik alanların üzerine kurulduğu için antik çağ yapıtlarına rastlamak pek mümkün değildir. Limanı çevreleyen surlar ve liman mendireği bugüne ulaşan yapıtlardan bir kaçı olarak sayılabilir. Antik yapılar genellikle Helen devrinde inşa edilmeye başlanıp Roma ve Bizans dönemlerinde devam ettirilmiş, Selçuklular döneminde ise onarılmıştır. 19. yüzyılın sonlarına kadar bu yapıların korunageldiği bilinmektedir (Muratpaşa Kaymakamlığı, 2022) .

3.2.2. Muratpaşa'nın Coğrafi Yapısı

Muratpaşa, Güneybatı Akdeniz bölgesinde olup Antalya'nın Aksu, Kepez ve Konyaaltı gibi diğer merkez ilçelerine komşudur. İlçe 8804 hektarlık bir alana sahiptir. Yaklaşık 20 km sahil şeridi bulunmaktadır. Saklıkent ve Kırgöz dağlarından kaynak suyu temin edilmektedir (Muratpaşa Kaymakamlığı, 2022). İlçenin deniz şeridinin büyük kısmını falezlerin oluşturduğu, bunun yanında Lara ve Kundu sahillerindeki kumsal alanlarda yoğun turizm faaliyetlerinin yürütüldüğü söylenebilir.

Muratpaşa ilçesi farklı dönemlerde inşa edilmiş birçok tarihi esere ve doğa güzelliğine ev sahipliği yapmaktadır. Bunların en çok bilinenleri Kaleiçi Tarihi Bölgesi, Liman, Saat Kulesi, Antalya Oyuncak Müzesi, Karatay Medresesi, Hadrian Kapısı, Karaalioğlu Parkı, Yivli Minare, Hıdırlık Kulesi, Muratpaşa ve Kesik Minareli Camii'leridir (Doğan, 2018, s. 93). Lara Plajı, Falez Parkları diğer önemli mekanları arasında sayılabilir (Muratpaşa Kaymakamlığı, 2022) . Günümüzde Kaleiçi, sit alanı olarak tescillenen yaklaşık 42 hektarlık bir alana sahiptir. Şuan geleneksel mimarisi büyük oranda yaşatılan bölge, turizm açısından önemli bir çekim merkezidir (Demircan, 2010, s. 38).

Muratpaşa'nın coğrafi konumu Şekil 2'de gösterilmektedir.

Şekil-2: Muratpaşa İlçe Haritası (Çavdar, 2021).

Antalya'daki ilk apartman 1964 yılında Talya Otel Kongre Merkezi'nin karşısında Kırk Daireler adıyla yapılmıştır. 1970'lerden itibaren yüksek binalar hızla artmaya başlamış ve geleneksel mahalle yaşamı büyük oranda değişmiştir (Demircan, 2010, s. 39). İlçenin kuzeydoğu mahallelerinde imar konularındaki belirsizlikler sebebiyle kentleşmenin fazla olmadığı, diğer bütün alanlarda yoğun kentleşmenin yaşandığı görülmektedir.

Tablo-3: Muratpaşa İlçesi Yıllara Göre Nüfus Dağılım Tablosu (Nufusu.com, 2021).

Yıl	Toplam Nüfus	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2022	526.293	256.492	269.801
2021	521.183	253.955	267.228
2020	513.035	250.984	262.051
2019	510.368	250.364	260.004
2018	495.688	242.924	252.764
2017	488.670	240.185	248.485
2016	486.408	239.159	247.249
2015	477.290	235.385	241.905
2014	465.927	230.211	235.716
2013	453.255	223.546	229.709
2012	442.663	218.587	224.076
2011	431.348	213.620	217.728
2010	416.576	206.612	209.964
2009	396.906	196.737	200.169
2008	377.857	187.184	190.673

İlçenin nüfusunun 2008 yılından itibaren her yıl yapılan ölçümlerde sürekli arttığı görülmektedir. İlçe, şuan Antalya'nın en fazla nüfusa sahip ikinci ilçesi

konumundadır. Nüfus artış hızı yavaşlarsa da ilçedeki turizm sektörünün etkisi ile yerli ve yabancı nüfusun artma potansiyeli devam etmektedir.

3.2.3. Muratpaşa'nın Sosyo-Kültürel Yapısı

1924-26 yıllarında Yunanistan ile yapılan mübadele antlaşması sonucu, Değirmenönü Mahallesi'nde Rumlardan boşalan evlere Türkmen aileler yerleştirilmiş, Düden Çayı'nın denize döküldüğü mevkideki araziler de zirai faaliyet yapılması için bu ailelere tahsis edilmiştir. Şimdilerde kentleşmenin yoğun şekilde yaşandığı Şirinyalı, Demircikara, Zümrütova, Yaşılbağçe, Güzeloba, Gebizli mahallelerinde o dönem tarımın en önemli geçim kaynağı olduğu bilinmektedir (Demircan, 2010, s. 19).

İlçenin en dikkat çeken özelliği turizm sektörünün çok etkin olmasıdır. Ekonomik olarak ilçenin en önemli sektörü olmasına karşın, sosyo-kültürel açıdan ilçenin geleneksel ve demografik yapısını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Turizm yerel halkın davranışlarında yozlaşma ve bayağılaşmaya neden olmaktadır (Demircan, 2010, s. 115). İlçede 1980'lerden sonra turizm sektöründe önemli yatırımlar olduğu görülmektedir. 2000'li yıllarda da uluslararası boyutu daha fazla güçlenmiş ve ilçenin en önemli gündemi haline gelmiştir. Lakin turizm sektöründe yerel halkın iştirak etmediği bir sürecin sağlıklı yürütülemeyeceği dile getirilmektedir. Sektörün sürdürülebilir ve adil gelir dağılımı olması için en önemli paydaş olarak görülen yerel halkın menfaatlerinin gözetilmesi gerekmektedir. Yerel halka rağmen turizm sektöründe yapılan yatırımların ve projelerin faydalı olamayacağı düşünülmektedir (Kervankıran & Bulut, 2015, s. 36-42).

İlçede son yıllarda yabancı nüfusun artışı ile sosyo-kültürel yapının daha da çeşitlendiği görülmektedir. Turizmin yoğun olduğu semtlerde, batı ülkelerinden yabancıların mülk alımı yaptıkları bilinmektedir. İlçenin bazı mahallelerinde imar sorunu uzun yıllardır devam etmektedir. İmar sorununun çözümü ile yapılaşmanın artacağı ve daha fazla sorunun doğacağı tartışmaları sürmektedir. İlçenin birkaç mahallesinde uyuşturucu madde kullanımı ve ticareti yıllardır gündem olmakta ve Antalya halkı tarafından tepkiler dile getirilmektedir.

İlçedeki kültürel faaliyetlerde yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının aktif olduğu görülmektedir. İlçede, yaklaşık 200 tane sivil toplum kuruluşunun ilçe ve il temsilciliklerine dair kayıtları ve mekânları bulunmaktadır (Bulurum, 2022). Hem Antalya Büyükşehir Belediyesi hem de Muratpaşa Belediyesi tarafından ilçe bünyesinde birçok kültürel mekân bulunmakta ve çeşitli etkinlikler icra edilmektedir. ABB tarafından Asfım olarak birçok ilçede sportif faaliyetler yapılmakta, Muratpaşa İlçesi'nde de etkin bir şekilde yürütülmektedir (ABB, 2020).

İlçede, Antalya Belediye Tiyatrosu ve Antalya Devlet Tiyatrosu'nun dışında özel tiyatrolar da bulunmaktadır. Ayrıca Antalya Devlet Opera ve Balesi, Antalya Büyükşehir Belediyesi Oyuncak Müzesi, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Müzesi, Antalya Soba Müzesi, Antalya Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Atatürk Müzesi Muratpaşa sınırları içerisinde yer almaktadır. Bunların yanında birçok sergi ve sinema salonu Muratpaşa'da sanatsal yaşama katkı sunmaktadır.

3.2.4. Muratpaşa'nın Ekonomik Yapısı

İlçenin en önemli gelir kaynağını, turizm sektörü oluşturmaktadır. Muratpaşa, Antalya turizminin en önemli merkezlerinden birisidir. İlçede sahil turizmi ve otelcilik endüstrisinin yüksek standartlarda geliştiği söylenebilir. Lara ve Kundu bölgeleri sahil turizmi alanında önemli bir yere sahipken Kaleiçi, kültürel turizm alanında ilçenin en cazip yerlerindedir. Mevsimsel anlamda değerlendirildiğinde, yaz aylarında ilçeye gelen turistlerin katlanarak arttığı ve büyük bir oranının da yabancı turist olduğu gözlemlenmektedir (Demircan, 2010, s. 10). Diğer yandan tarım sektörü de önemli uğraşlardan birisidir. Toplam 14 mahallede yaklaşık 6354 dekar alanda tarımsal üretim yapılmaktadır. Bu alanda sırası ile örtü-altı sebze, açık tarla sebze, meyve, süs bitkisi ve tahıl ürünleri yetiştirilmektedir. Son yıllarda organik tarım konusunda önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Hayvancılık sektöründe de az da olsa küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır. Sanayi sektöründe en fazla dikkat çeken alan, narenciye tarımına dayanan tesislerdir. Diğer yandan bankacılık sektörünün yaygın hizmet sunuları görülmektedir (Muratpaşa Kaymakamlığı, 2022).

3.2.5. Muratpaşa'da Yerel Yönetimler

Muratpaşa, Antalya Büyükşehir Belediyesi ve Muratpaşa Belediyesi'nin hizmet alanında bulunmaktadır. Her ne kadar konumları net olmasa da 55 tane mahallenin mahalle yönetimini de dâhil ettiğimizde, ilçede üçlü bir yerel hizmet mekanizmasının çalıştığı görülmektedir. Mevzuatta belirtilen görevlendirmelere dayanarak kurumlar kendi hizmet alanları içerisinde faaliyetlerini yürütmektedirler. Antalya Büyükşehir Belediyesi, mevzuatta kendisine yüklenen imar planları, içme suyu ve kanalizasyon, cenaze, itfaiye, toplu taşıma gibi hizmetlerin yanında toplumsal destek hizmetleri ile bütün ilçelere olduğu gibi Muratpaşa İlçesi'ne de hizmet vermektedir.

Muratpaşa Belediyesi, mevzuatta belirtilen görev ve sorumluluklarının yanında sosyal belediyecilik anlamında önemli projeler yürütmektedir. Yerel demokrasiye katkı sağlayacak "Komşu Meclisi" projesi ile kent sakinlerinin görüş ve önerilerini alarak "Dijital Demokrasi Platformu" oluşturulmuştur. Bu proje ile dünyadaki örnekleri incelenerek yerel değerlerimizin de entegre edilebileceği bir çalışma olması arzu edilmiştir. Doğrudan demokrasi idealinin gerçekleşmesi ve sürdürülebilir olması için önemli bir adım olan projede, oy kullanma yaşının 13 olarak belirlenmesi önemli bir kazanım olarak sayılmaktadır. İlçede bulunan 55 mahallenin her birinde mahalle meclisleri bulunmaktadır (Erdoğan, 2020, s. 54-55). Muratpaşa Belediyesi Gençlik Eğitim Merkezi'nin (MURGEM), öğrencilere eğitimde fırsat eşitliği sunmak ve gençlerin kişilik olarak gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla kurulduğu belirtilmektedir. Ortaöğretim son sınıf öğrencilerinin akademik derslerinde ve kişisel gelişimlerinde yardımcı olunmakta ve velileri için kültürel etkinlikler düzenlenmektedir. Barınma sorunu ve maddi yetersizliği olan öğrencilerin de barınma ihtiyacı giderilmektedir (Balkıç, 2019, s. 52). Diğer yandan Muratpaşa Belediyesi tarafından Turunç Masa, komşu evleri, yaşlı evleri, gençlik evleri, kadın danışma merkezi, evde bakım hizmeti, aşevi, halk çamaşırhaneleri gibi projeler ile yerel hizmetler verilmektedir (Muratpaşa Belediye, 2022).

Muratpaşa Belediyesi'ne gelen taleplere baktığımızda, yerelin sosyo-ekonomik durumuna göre farklılıkların olduğu görülmektedir. Yapılan sınıflamada ilk sırada Temizlik İşleri Müdürlüğü, sonra sırası ile Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü ve Çevre

Koruma Ve Kontrol Müdürlüğü en fazla müracaat edilen birimler olarak sıralanmaktadır (Gürer & Demirci, 2020, s. 777).

Muratpaşa'da bulunan 55 mahallede sosyolojik olarak önemli farklılıklar görülmektedir. Turizm merkezi olarak öne çıkan mahallelerde yabancı nüfus ve eğlence merkezleri dikkat çekmektedir. Doğudaki kırsal görünümlü mahallelerin sorunları ile kentleşmenin fazla olduğu diğer mahallelerin sorunları aynı olmadığı dile getirilmektedir. İlçe belediyesi ile muhtarlar arasında sağlıklı bir koordinasyonun sağlandığı söylenebilir.

3.3. ALAN ÇALIŞMASI

Antalya'da 1980'li yıllardan itibaren turizm sektöründe gerçekleşen büyük atılımlardan sonra hızlı nüfus artışı ve kentleşme meydana gelmiştir. Geleneksel kent ve mahalle yaşamı, kaçınılmaz olarak modern yaşam biçimine evrilmiştir. Alan çalışmasında Antalya'nın Kepez ve Muratpaşa ilçeleri hakkında bir literatür taraması yapıldıktan sonra her iki ilçedeki yerel yönetim yapıları ve faaliyetleri irdelenmiştir. Araştırmamızda geleneksel mahalle döneminin ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş mevzuata karşı, modern dönemin mahalle yaşamı arasında oluşan farkı görmek mümkün olmuştur. Nitel araştırma yöntemleri kullanarak her iki ilçede görev başında olan 10'ar mahalle muhtarı ile 2022 yılı Kasım ve Aralık aylarında bizzat, yüz yüze görüşerek mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakat soruları Ek-1'de yer almaktadır.

4. BÖLÜM BULGULAR

Çalışmanın bu aşamasında, görüşmeler sonucunda, mahalle muhtarlarının sorulara verdikleri cevaplar nitel araştırma yöntemi ile yorumlanmış ve bulgular değerlendirilmiştir. Mahalle muhtarlarının görüşleri aşağıda özetlenmektedir.

1. Mahalle muhtarlıklarının hukuksal ve idari olarak konumunu yeterli buluyor musunuz?

Sorusuna;

M1'in cevabı:

Biz muhtarlara sorumluluk veriliyor ama yetki verilmiyor. Bize mevzuatın yüklediği görev “vatandaşın isteğini yetkili kuruma iletir” şeklindedir. Bu konum bize yetki vermiyor, bizi aracı bir yerde konumlandırıyor. Bu şekilde de net bir konumumuz oluşmuyor. Aslında bizim hukuki olarak sorunumuz henüz seçilmeden önce başlıyor. Seçimlerde bastırılmış olduğumuz muhtar ve azaların isimlerinin yer aldığı kâğıdı sandıkların yanına bırakarak seçmenin sandıkta tercihini bekliyoruz. Uygulama ilk başından çok ilkel olarak yürütülüyor. Oysa birleşik oy pusulası ile daha şeffaf bir seçim icra edilebilir. Böylece seçim öncesinde gerekli güvenlik soruşturması da yapılarak hukuken seçilme engeli olan kimselerin aday olması da önlenebilir.

M3'ün Cevabı:

Hukuksal ve idari olarak konumumuzu yeterli bulmuyorum. Toplum tarafından itibarlı bir konumda olmamıza rağmen hukuki olarak yetkilerimiz kısıtlı.

M4'ün Cevabı:

Yetersiz buluyorum. Vatandaşların beklentileri bizim yetkilerimizden fazla. Sorumluluklarımızın dışında farklı işler yapmak zorunda kalıyoruz. Esasında biz aracı birim konumundayız. Bu konuda da başarılı olduğumuzu düşünüyorum.

Değerlendirme: Mahalle muhtarlarının hukuksal ve idari konumları yeterli bulunmamaktadır. 1944 yılında yürürlüğe giren ve bugüne kadar birçok değişime uğrayan 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun'un günün ihtiyaçlarını karşılayamadığı görülmektedir. Gerek literatürdeki araştırmalarda gerekse çalışmamızda mülakat yapılan muhtarların sorunlarının temelinde “yetki yetersizliği” ifade edilmektedir. Mevzuatta muhtarların en önemli dayanağı olan 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun muhtarlar tarafından günlük icra ettikleri işlemler ile çok ilişkilendirilmediği görülmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'ndan dolayı

muhtarlar belediyeler ile kendilerini iltisaklı hissetmekte ama yeterince değer verilmediğini düşünmektedirler. 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun için mahalle muhtarları birleşik oy pusulası uygulanmamasından dert yanmaktadır. Muhtarlar mevcut uygulamada bir kâğıda azaların isimlerini asil ve yedek olarak bastırmakta ve seçim günü sandık kabinlerine bir sığıntı gibi kâğıtları bırakarak seçmenlerin oyuna talip olduğunu söylemektedirler. Diğer yandan seçim öncesi aza sıralamasının da seçmenlerin çizik atması ile değiştii ve azalar arasında sorun oluştuğu önemli şikâyetlerdendir. Nüfusun artması ile mahallede yeterince tanınmayan ve sicili bilinmeyen kişilerin muhtarlık seçim süreçlerinde aday oldukları, sonradan yapılan güvenlik soruşturması ile seçimlerin yenilendiği de ayrı bir sorun olarak görülmektedir.

2. Sizce mahalle muhtarlıklarının bir bütçesi olmalı mıdır?

Sorusuna;

M4'ün Cevabı:

Muhtarlıklara ait bütçe olmalıdır. Hesabını verebileceğimiz ve denetlenebilen bir oranda. Muhtarlıklara az da olsa sosyal yardım yapabilme hakkı verilmelidir.

M3'ün Cevabı:

Kaymakamlık bünyesinde ihtiyaç sahibi vatandaşlara yardım yapılıyor. Biz muhtarlar buna aracılık yapıyoruz. Ama bir de muhtarlıkların ofis (fatura, bilgisayar, yazıcı, yakıt vb.) giderleri oluyor bunları kendimiz karşılamak durumunda kalıyoruz. Belediyelerin aynı yardımları yetersiz ve bizim nakdi giderlerimizi karşılamıyor.

M8'in Cevabı:

Muhtarlıkların bir bütçesi olmalıdır. Bu hukuki olarak genel bir düzenleme ile çözülebilir. Misal, belediyelerin emlak vergisi üzerinden belirli bir oran ve posta tebligat ücretleri üzerinden bir miktar tahsis edilebilir. Ofis faturaları da belediyelerce karşılanabilir.

Değerlendirme: Mahalle muhtarlıklarının başta ofis giderleri olarak görülen fatura, toner, kâğıt, fotokopi, temizlik malzemesi ve ikram gibi giderleri ile yakıt, sosyal yardım gibi harcamalar için ölçüsü kanunda net bir şekilde belirtilen bir bütçeye ihtiyaç duyulmaktadır. 2108 sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Kanunu'na göre ödenek alan muhtarlar, toplum tarafından bu ödeneğin bir maaş olarak algılandığını düşünmektedir. Oysa muhtarlıkların ofislerindeki sadece fatura giderleri ve ikramlar bazen büyük miktarda harcama gerektirmekte, yapılan ödenek bu giderlere

harcanabilmektedir. Muhtarlar mahallenin idarecisi konumunda hafta içi her gün çalışmakta ve bir emek sarf etmektedirler. Kimi mahallelerin coğrafi olarak geniş ve dağınık olması ayrıca bir yakıt giderine sebep olmaktadır. Geçmişte ödeneklerin çok daha az iken bugün bu miktarın asgari ücret tutarında olması olumlu bir adım olarak belirtilse de bu ödeneğin muhtarlığın ihtiyaçları için kullanılmak zorunda kalması sorunun temelini oluşturmaktadır. Bu yaklaşımlara karşın ayrıca muhtarlıklara ait bir bütçenin olması muhtarların sorumluluklarını artıracığı, denetimsiz olmasının şaibeli durumlara sebebiyet vereceği ve kaynak israfına yol açabileceği endişeleri bulunmaktadır.

3.Sizce halk, mahalle muhtarlarının kent hizmetlerinde daha etkin olmasını nasıl karşılar?

Sorusuna;

M1'in Cevabı:

Merkezi yönetim veya belediyelerin il ve ilçe düzeyinde halkla doğrudan teması pek mümkün olmadığı için muhtarlıkların etkin görülmesi elzemdir. Eğer muhtarların yetkileri artırılmazsa bir zaman sonra muhtarlıkların halk tarafından gereksiz görülme riski doğabilir.

M3'ün Cevabı:

Halka daha yakın ve halkla sürekli temas halinde olduğumuz için müspet karşılanabilir. Gündelik hayatta asayiş ve belediye ile ilgili birçok konuda yetkili kurumlar olmasına rağmen halktan birçok kimse önce bizi arayıp konuyu bize danışıyor.

Değerlendirme: Halk, mahalle muhtarlarının kent hizmetlerinde daha etkin olmasını olumlu yönde karşılar. Nitekim halka en yakın yönetsel birim olan mahalle muhtarlıklarına birçok konuda müracaat olmaktadır. Halkın sorunlarını samimiyetle ifade edebileceği ve doğrudan en kısa zamanda görüşme imkânı olan muhtarların sorunlara daha fazla vâkıf olması da mümkündür. Diğer yandan son yıllarda mahalle muhtarlarının bazı yetkilerinin diğer kurumlara devredilmesi veya e-devlet üzerinden bazı işlemlerin yapılabilmesi ile muhtarlara olan ihtiyacın azaldığı görülmektedir. Muhtarlığın geleneksel bazı işlevlerine ihtiyaç kalmasa da yerel demokrasi ve sosyal politikaların uygulanması için önemli bir imkân olarak görülüp toplumdan soyutlanmamalıdır.

4. Mahalle sakinleri hangi konularda size daha fazla başvuru yapıyor?

Sorusuna;

M1'in Cevabı:

Bu konu aslında mahallenin sosyal yapısına göre farklılık gösterir. Bizim mahallemizde genelde sosyal yardım, park-bahçe- oyun alanı, mahalle temizliği, iş bulma ve belediye personel alımında referans olmamız konusunda talepler en fazla karşılaştığımız başvurulardır.

Değerlendirme: Mahallelerin sosyal yapısına göre mahalle sakinleri tarafından muhtarlıklara farklı konularda başvuru yapılmaktadır. Alan araştırmasında, sırası ile sosyal yardım, beledi hizmetler, tebligat, sokak hayvanları ve diğer kurumların (sokak lambası, Telekom vb.) hizmetleri, en fazla başvuru yapılan konular olarak ortaya konmuştur. Literatürdeki araştırmalarda belirtildiği üzere, mahalle muhtarı halk tarafından kolay ulaşılabilen bir yönetici olması hasebiyle birçok meselede diğer kurumlarca aracı birim olarak sorumluluk yüklenmektedir. Muhtarlar birçok konuda aracı bir birim olarak görev yaptığını işin esas yüklenicisinin diğer birimler olduğunu ifade etse de halk yine de muhtarlara müracaat edebilmektedir. Mahallenin sosyo-ekonomik yapısına göre değişen bu müracaatların en başında şu an ekonomik sorunların da çokça dile getirilmesi ile bağlantılı olarak sosyal yardımlar gelmektedir. Belediyeler tarafından yapılması gereken hizmetler için de birçok defa muhtarların aracı olması istenmektedir. 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nda muhtarlara yüklenen sorumluluk gereği muhtarlıklarda yüklü miktarda tebligat evrakı bulunmaktadır. Sokak hayvanları da mahallelerin son yıllarda daha fazla gündeme gelen tartışmalarındandır. Sokaklarda ve çocuk parklarında sokak hayvanlarının insanların güvenliğini tehdit ettiği ve muhtarların gündemini işgal ettiği söylenebilir. Diğer kurumlar ile ilgili hizmetler olarak sokak lambası arızaları, sokak tabelası ve Telekom sorunları muhtarlara yapılan başvuru konularını oluşturmaktadır.

5. Sizce mahalle muhtarlıkları, yerel demokrasinin güçlenmesinde ne şekilde etkili olabilir?

Sorusuna;

M7'nin Cevabı:

Yaşadığımız kentte yerel demokrasinin muhtarlıklarla başladığını düşünüyorum. Halkın gönlünü kazandığımız zaman bize güvenleri artıyor. Bu da insanların demokratik davranışlar sergilemesinin önünü açıyor.

M4'ün Cevabı:

Muhtarların yetkileri net ve yeterli olursa toplumu daha sağlıklı bilgilendirir. Dolayısı ile halkın demokratik katılımına daha fazla katkı sağlar.

Değerlendirme: Mahalle muhtarları, yetkileri artırılması durumunda yerel demokrasinin güçlenmesine daha fazla katkı sağlayabilir. Günümüzde mahalle muhtarları kişisel çabaları ile mahalleye hizmet yapabilmektedir. Mevzuattaki yetkileri onları motive etmektense özellikle diğer kurumlara muhtaç oldukları alanlarda çalışmaları kısıtlamaktadır. Muhtarların yetkilerinin yanında eğitimleri ve özgüvenleri de yerel demokrasiye etki eden faktörlerdir. Geleneksel mahallede olduğu gibi hem mahalle muhtarlarının hem de mahalle sakinlerinin aidiyet duyguları artırılırsa mahallede katılımcılık artacaktır. Huzur veren bir mahalle ve yönetimi demokratik davranışları artıracaktır. Bu da doğal olarak yerel demokrasinin güçlenmesini sağlayacaktır.

6. Mahalle sakinlerinin sizin konumunuzu ve sorumluluklarınızı bildiğini düşünüyor musunuz?

Sorusuna;

M3'ün Cevabı:

Mahalle sakinleri çok fazla yetkimiz olduğunu düşünüyorlar. Diğer kurumlara doğrudan ulaşım başvurusunu yaptıktan sonra bizden kurumlarda aracı olmamızı, her sorunun çözümünde yanlarında bulunmamızı bekliyorlar.

M16'nın Cevabı:

Mahalle sakinlerimiz belediye veya diğer kurumlara şikayetlerini iletince sorunlarının geç çözüldüğünü ancak bizim aracılığımız ile iletilen sorunların kısa zamanda çözüldüğünü belirtiyor. Bu da mahalle sakinlerimizin bize daha fazla başvuru yapmasının nedeni olabilir.

Değerlendirme: Mahalle sakinleri mahalle muhtarının konumunu ve sorumluluklarını yeterince bilmiyor. Merkezi yönetim veya belediye birimlerine doğrudan ulaşmaktansa muhtarları aracı olarak göstermek istiyor. Alan araştırmasında da Muhtarların çoğunluğu mahalle sakinlerince sorumluluğunun bilinmediğini ve yetkilerinin dışında taleplerde bulduklarını ifade etmektedir.

7. Sizce mahalle muhtarlıkları kaymakamlık bünyesinde mi hizmet vermeli yoksa ayrı bir yerel yönetim birimi mi olmalıdır?

Sorusuna;

M8'in Cevabı:

Tüzel kişiliği ve bütçesi olan bir yerel yönetim birimi olabilir. Mahalledeki sorunlara belediyeler yeterince hakim olamaz. Muhtarları halk seçti ve mahallelerin sorunlarına hakim durumdalar. Statü sorunu çözümlerse başarılı olunur.

M17'nin Cevabı:

Biz yerel yönetim birimi olarak seçiliyoruz ama merkezi hükümetin idaresinde olması daha makul. Yerel yönetim birimi olursa siyasallaşma sıkıntısı olur. Bu da muhtarlara zarar verir.

Değerlendirme: Mahalle muhtarlıklarının bir yerel yönetim birimi olması mantıklı görülürken mevcut şartlarda merkezi yönetimden kopuk hizmet yürütmesi uygulanabilir bulunmamaktadır. Literatürde yapılan araştırmalarda, muhtarlık müessesesinin aslında merkezi yönetimin mahalledeki, başta vergi tahsili olmak üzere mahalleye dair işlerini gören bir konumda olduğu anlaşılmıştır. Diğer yandan, geleneksel mahallenin en önemli özelliklerinden olan, kendi ihtiyaçlarını kendisinin karşılayıp merkezi yönetimden ulusal güvenliğin dışında bir yardım almadığı da bir gerçektir. Bu bağlamda geleneksel mahalle, yerel hizmetleri kendi imkânları ile yürüten, merkezi yönetime karşı doğrudan sorumlulukları olan bir yönetim birimi olarak var olmuştur. Günümüzde mahallenin ve toplumsal yaşamın büyük değişime uğraması ile yeni bir paradigmaya ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu noktada geçmişte mahalle yönetimlerinin faaliyet alanında olan, şimdilerde daha fazla kurumsallaşan belediye, yargı ve güvenlik güçleri ile ilgili hizmetlerin, muhtarlıklar ile ilişkilendirilmeye çalışılması tartışmalı bir uygulama olacaktır. Örneğin; muhtarlar, geleneksel mahallede olduğu gibi güvenlik konularında çok fazla rol alarak kendi güvenliğini tehlikeye atmak istemeyeceklerdir. Aynı şekilde belediyeler varken beledi hizmetleri yürütmeye çalışması anlamsız olacaktır. Yapılan alan araştırmasında, Muhtarların çoğunluğu işlevlerinin yerel düzeyde olduğu ve dolayısı ile bir yerel yönetim birimi olarak konumlandırılmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Bir kısmı ise yerel yönetim birimi olmaları durumunda siyasallaşmaktan çekinmektedir. Diğer yandan yerel yönetim birimi olma konusunda bazı endişeleri öne sürerek bu uygulamanın gerçekleşmesinin güçlüğüne dile

getirmektedirler. İlk olarak Türkiye'deki merkezileşmenin buna müsaade etmeyeceği, ikinci olarak da muhtarların böylesi bir sorumluluğu kaldıramayacağı endişeleridir.

8. Sızce mahalle muhtarlıkları mahalle sakinlerine sosyal, ekonomik, kültürel konularda daha fazla hizmet yapabilir mi?

Sorusuna;

M17'nin Cevabı:

Büyük kentlerin mahallelerinde insanların aidiyet duyguları ve tanış olmaları güç olmakta. Aynı zamanda kültürel hizmet yapmak için fiziki ortam ayarlamak da zor oluyor. Sosyal yardım konusunda da bütçemiz olmadığı için vatandaşları diğer kurumlara yönlendiriyoruz. Biz mahalle olarak tanıdığımız ihtiyaç sahibi insanlar için hayırseverler ile görüşerek alışveriş kartı veya yardım paketi ayarlıyoruz.

Değerlendirme: Mahalle muhtarları mevcut şartlarda mahalle sakinlerine sosyal, ekonomik ve kültürel konularda daha fazla hizmet yapması mümkün değildir. Alan araştırmasında görüşülen muhtarlar bu konuda ödenek tahsis edilmesi durumunda daha fazla hizmet üretebileceklerini ifade etmektedirler. Kimi muhtarların kişisel çabaları ile mahalledeki zenginle fakiri buluşturup sosyal yardıma vesile oldukları görülmektedir.

9. Mahalle yönetiminin mevcut halinde mahalle muhtarı ve azaların oluşturduğu yapının verimli çalıştığını düşünüyor musunuz?

Sorusuna;

M4'ün Cevabı:

Muhtar ve azalar istenen ölçekte çalışmıyor. Azalara ödenek olmadan verimli çalıştırılmaları mümkün olmaz. Ayrıca, azalara kendi içinde görev taksimi yapılmalı. Misal; birisi beledi işler konusunda, diğeri merkezi idare konusunda bir diğeri, tarım konusunda vb. Diğeri yandan yedek üyelere de gerek yok. Mahalle yönetiminin 5 kişiden oluşması yeterlidir.

Değerlendirme: Mahalle yönetimini oluşturan muhtar ve azalar verimli çalışmamaktadırlar. 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun'un 2. maddesinde, mahalle yönetiminin, bir muhtar ve dördü asil, dördü yedek olmak üzere azalardan teşekkül ettiği belirtilmektedir. Düzenlemenin yapıldığı şartlar ile günümüz mahallesinin şartlarının farklı olduğu bir gerçektir. Mahalle örgütlenmesinde zorluklar yaşanmaktadır. Mahallelerde daha küçük ve çerçevesi çizilmiş bir yapıya ihtiyaç duyulmaktadır. Alan araştırmasında muhtarlar bu soruya farklı cevap vermekle beraber genel görüş, azaların verimli çalışmadığı noktasındadır. Nedeni ise herhangi bir bağlayıcı hususun olmadığına gösterilmektedir.

Azalara az da olsa bir ödenek tahsis edilmesi durumunda mahalle yönetiminin daha aktif olacağı belirtilmektedir.

10. Yerel demokrasinin güçlenmesi için ilçe meclis üyeleri yerine ilçedeki mahalle muhtarlarının ilçe meclisini oluşturmasına dayanan bir sistemi nasıl değerlendirirsiniz?

Sorusuna;

M4'ün Cevabı:

İlçe meclisleri uzmanlık gerektiren konuların işlendiği birimlerdir. Dolayısı ile donanımlı kişiler tarafından oluşturulması gerekiyor. Oysa mevcut durumda muhtarlar bu yeterlilikte kişiler değildir. Ancak meclis üyelerine ek olarak muhtarlar arasından bir kontenjan belirlenip mecliste mahallelerin sorunlarını dile getirmeleri çok faydalı olacaktır.

Değerlendirme: İlçe meclis üyeleri yerine ilçedeki mahalle muhtarlarının ilçe meclisini oluşturmasına dayanan bir sistem yerel demokrasinin güçlenmesi açısından olumlu görülmektedir. Mahalle muhtarları bu düşünceyi tam manada bir yerel demokrasi için olumlu karşılamaktadırlar. Yalnız muhtarların eğitim ve tahsillerinin böylesi bir ideali uygulamakta yetersiz kalacağı, endişesi dile getirilmektedir. Diğer yandan muhtarların siyasallaşma olasılığı da sakıncalı görülmektedir. Meclis üyelerinin mahallenin sorunlarına duyarsız kalmaları, en fazla dikkat çeken tepki olarak öne çıkmaktadır. Hiç olmazsa belediye meclislerinde mahalle muhtarlarından bir ekibin bulundurulmasının sorunların çözümüne katkı sağlayacağı ifade edilmektedir.

11. Sizce mahalleler uzman veya gönüllü (aile hekimi, öğretmen, din görevlisi, aile danışmanı gibi) kişilerin de olacağı bir komisyon tarafından yönetilmeli midir?

Sorusuna;

M3'ün Cevabı:

Bu, yerel düzeyde vatandaşlara daha fazla faydalı olmak için mümkün olabilir. Ama bütçe gerekir. Aslında pandemi döneminde buna benzer bir uygulama kısmen gerçekleştirildi. O uygulamadan istifade edilebilir.

M7'nin Cevabı:

Bir komisyon şeklinde değil de kurumlardaki görev yapan uzmanlar, muhtarlıklarca sosyal sorunları çözmek için talep edilebilir.

Değerlendirme: Mahallelerin uzman veya gönüllü kişilerin de olacağı bir komisyon tarafından yönetilmesi uzak bir ideal olarak görülmektedir. Geleneksel mahallede muhtarın özelinde, ihtiyar heyeti ve diğer kanaat önderlerinin mahalledeki sosyo-

ekonomik birçok sorunu yerinde çözdüğü bilinmektedir. Günümüz mahallesinde, aile içi şiddet, varisler arası anlaşmazlıklar ve gençlik sorunları gibi sosyal konularda mahalle yönetimine katkı sunacak bir uzman kadro oluşturulması çok müspet bir yaklaşım olarak değerlendirilse de bunun uygulanması, basit sorunları dahi çözülemeyen muhtarlar için uzak bir ideal olarak görülmektedir. Yalnız, merkezi ve yerel yönetimlerin, sosyal politika programlarında tahsis edilmiş uzmanları ile koordineli bir sistem geliştirilmesi makul ve faydalı olacaktır. Alan araştırmasında bu düşünce muhtarlar tarafından olumlu görülse de statü, yönetim, ödenek, koordinasyon gibi konularda zorlukla karşılaşılacağına inanmaktadırlar. Bununla beraber diğer kurumların uzman personelleri ile koordinasyon çalışması, muhtarlarca müspet karşılanmıştır. Bu bağlamda şartları belirlenmiş bir sistem çerçevesinde oluşturulacak bir projenin, hayata geçirilebilmesi mümkün görülmektedir.

12. Sizce mahalle muhtarlıklarının en önemli 3 sorunu nedir?

Değerlendirme: Mahalle muhtarlıklarının en önemli üç sorunu:

1. Kurumlar arası koordinasyonsuzluk
2. Bütçe
3. Yetkisizlik

Alan araştırmasında muhtarlara yöneltilen soruda muhtarlar, çeşitli sorunları dile getirmekle beraber en fazla bu sorunların yaşandığını ifade etmektedirler. Kurumlar arası koordinasyon konusunda belediyelerin muhtarlar için daire başkanlığı ve müdürlük tahsis ettikleri görülmektedir. Yalnız, kaymakamlık ve belediyeler arasında bir statü ve kimlik sorunu yaşayan muhtarlar, kaymakamlıklardan amir muamelesi görürken belediyelerden de yeterince ilgi görmediklerini savunmaktadırlar.

SONUÇ

Küreselleşme ve yerelleşme, her ikisi, insana bir dünya tasavvuru sunmaktadır. Küreselleşme adı ile baş döndüren değişime karşı, insanın kendinden olduğunu düşündüğü yerel değerlere ilginin arttığı söylenebilir. Demokrasi, yenisi bulununcaya kadar en iyisi olduğu düşünülen yönetsel bir icat olarak insanın yerelleşmedeki en önemli gücü görülmektedir. Kentler ise küreselleşme ile yerelleşme arasında süregiden ilişkiden doğrudan etkilenen mekânlardır. Bu aşamadan sonra yerelleşme, demokrasi, kentleşme insanın üzerinde nasıllarını arayacağı mevhumlar olacaktır.

Demokrasi, halkın kendi kendisini idare edeceği bir sistemi ifade etse de bu yaklaşım doğrudan bir uygulama olarak mümkün görülmemektedir. Buna mukabil yerel demokrasi ile insanların yönetime çok daha fazla etki edebileceği bir sistem inşa edilebilir ve çoğulcu bir yönetim uygulanabilir. Bu noktada neyi aramaktan çok, nasılın peşinde olunmalıdır. Yani, adı demokrasi olan ama farklı ülkelerde sorunlu birçok uygulaması bulunan bu yönetim şeklinin, temel esaslarını ortaya koymak gerekmektedir. Demokrasinin temel esasları, adalet, eşitlik, özgürlük, katılım, denetim, şeffaflık, liyakat, ehliyet, istişare, insan hakları ve seçimler gibi prensiplerden bağımsız düşünülemez. Demokrasinin insanlara huzur verebilmesi, insanların bu erdemli prensipleri özümsemesi ile mümkün olacaktır. Nitekim demokrasi, birçok ülkenin anayasasında sözde olmasına rağmen, prensipler yaşan(a)madığı için bu toplumlara bir erdem kazandıramamaktadır.

Antik Dönem Atina'da uygulanan demokrasi ile şuan toplumlarda uygulanan demokrasiyi tamamen özdeşleştirmek doğru olmayacaktır. Zamanla değişen toplumsal paradigmalardan olguların farklı değerlendirilmesine neden olmuştur. Zaten, batılı düşünürlerce ortaya konan demokrasi yaklaşımları ve modelleri toplumlarda farklı ihtiyaçları dikkate alarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, doğrudan demokrasi uygulama alanlarının güçleştiği, temsili demokrasi uygulamalarının yaygın olduğu görülmektedir.

Sanayi Devrimi ile başlayan büyük değişim, demokrasi tanımlamaları veya yaklaşımlarını da çeşitlendirmiştir. Bugün demokrasinin özüne daha uygun görülen

yerel demokrasi tanımlaması üzerinde durmak daha isabetli olacaktır. Ülkemiz açısından, birçok materyale sahip olan bu tanımlama kıymetli görülmektedir. Yerel demokrasi, dünyadaki uygulamaları ile müreffeh ülkelerin önemli bir kazanımı olmuştur. Diğer yandan, yerel demokrasi ile ilişkilendirilen en önemli konu yerel yönetimlerdir. Demokrasinin öğreniminde bir staj yeri olarak görülen yerel yönetimler, halkla doğrudan temas kurabilen birimler olması nedeniyle kent hizmetlerinin en önemli araçlarıdır.

İç göç hareketlerinin bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile orantılı olduğu bilinmektedir. Ülkemizde bazı bölgelerde yaşanan göç hareketleri sosyolojik dönüşümlere neden olmaktadır. Kimi bölgelerde toprak, insansızlaştırılmakta, kimi bölgelerde ise insan, topraksızlaştırılmaktadır. Bu olaylar, mahalle yaşamının sağlıklı bir şekilde yürütülmesinin önünde önemli bir engeldir.

Modern dönemde en dikkat çeken dönüşümlerden birisi de hiç kuşkusuz kentlerde olmuştur. Kentlerin nüfusu ve yapılaşması artmış, aidiyetsizlik ve vurdumduymazlık ortaya çıkmıştır. Kentler insanı daha tüketici bir duruma getirmiştir. Kentlerde insanın kentli olamama sorunu artmıştır. Kent hizmetleri, içinden çıkılmaz bir hale dönüşebilmektedir. Bu bağlamda, kenti meydana getiren mahallelerin idaresi yerel bir anlayışla yürütülmelidir.

Mahalle kavramı, ‘mahal’ sözcüğünden türetilen, sürekli veya geçici olarak ikamet edilen yer anlamlarına gelmektedir. Dünyada kentlerin daha kolay yönetilebilmesi veya kent hizmetlerinin daha sağlıklı yürütülebilmesi için kenti oluşturan mekanlar, mahalle tarzı yerleşimler olarak ifade edilse de Anadolu topraklarında var olan mahalle yerleşimleri özgün mekanlardır. Batı toplumlarında birer yerinden yönetim çabası olarak uygulanan kent bölümlerini, Anadolu veya Türk-İslam coğrafyasında yaşatılan mahalle ile bir tutmak doğru olmayacaktır. Nitekim mahalle bir mekânın ötesinde canlı bir organizma hüviyetindedir.

Mahalle geçmişten bugüne coğrafi özellikleri ile de tartışılmıştır. Nüfus, yüz ölçüm, mekânsal bütünlük mahallenin sınırları ve büyüklüğü için ölçütler olarak

düşünülmüştür. Tarihte bazı rakamlar ile bir ölçü konulsa da modern dönemin kentlerinde mahalleleri belirli standartlara kavuşturmak zorlaşmaktadır. Mahallenin ölçüğü konusunda, bütün ülke çapında yapılacak bir değerlendirmeden sonra nüfus, yüz ölçüm ve mekânsal bütünlük kriterleri göz önünde bulundurularak ortalama bir değer belirlenmelidir.

Selçuklu ve Osmanlı döneminde mahalle, aynı dini inanca sahip veya aynı etnik kökenden olan grupların, bir ibadethanenin etrafında organik olarak oluşturdukları yerleşim yerleri olarak görülmektedir. İstisna olarak aynı mahallede veya köyde farklı gruplar olsa da her gurubun kendine has yaşantısını özgürce sürdürdüğü bilinmektedir. Geleneksel mahallede mahremiyetin önemsendiği ve yapılaşmanın buna göre tanzim edildiği, mahalleye girişlerin mahalle yöneticisi ve sakinlerinin kefil tutulmasına dayanan bir kefalet sistemi ile sağlandığı bilinen özelliklerindedir. Bizans dönemindeki etrafı surlarla çevrili yerleşimlere karşın, Selçuklu ve Osmanlı mahallelerinde bu uygulama görülmemektedir. Mahallenin güvenliği mahalleli tarafından sağlanmakta, kimi dönemlerde ayrıca mahalle bekçileri görev yapmaktadırlar.

Literatürde yapılan araştırmada İslam tarihinden beslenen, Anadolu coğrafyasında zenginleşen ve halen önemli bir birim olarak ifade edilen mahalle yönetimlerinin çok köklü değerlere sahip olduğu görülmektedir. Selçuklularda içdiş, öndeş, kethüda olarak anılan mahalle yöneticileri; Osmanlı'da dini kimliği daha baskın ama mahallenin siyasi ve sosyal bütün konularında yetkilisi, imam olarak adlandırılmışlardır. 1829 yılına gelindiğinde dini vazifelerin yine imamlarda kaldığı, siyasi yetkileri kuşanan muhtarların ortaya çıktığı görülmektedir. İstanbul ve Kastamonu'daki uygulamaları muhtarlıkların ihtiyaca göre ihdas edildiğinin göstergesidir.

Osmanlı döneminde mahallelerin sosyal, kültürel, iktisadi ve siyasi birçok işlevi olduğu görülmektedir. Sosyal ve kültürel hayatın çok canlı olduğu mahalle yaşamının insanlara bir kimlik kazandırdığı, kişiliklerinin güçlendiği söylenebilir. İktisadi hayatın vakıflar, ahilik ve lonca teşkilatları ile üretken, adil ve ahlaklı bir şekilde işlediği

bilinmektedir. Diğer yandan komşuluk ilişkilerinde müstesna örnekler yaşanmıştır. Osmanlı'da mahalle yönetimlerinin en önemli görevlerinden birisi de vergi toplama işlemini icra etmeleridir. Vergi miktarı, önce kent düzeyinde belirlenir, sonra mahallelere paylaştırılırdı. Son olarak da mahalleli arasında taksim edilerek tahsil edilirdi. Bu, vergisini ödemeyen mahalle sakinlerinin vergi yükünün diğer sakinlere yüklenmesi anlamına gelir ve vergi tahsilinde bir otokontrol sistemini kendiliğinden temin ederdi.

Osmanlı'daki iktisadi esasların, mahalle ile ilgili en önemlilerinden birisi de yerelin ihtiyaçlarının yerel tarafından karşılanması idi. Bu, merkezi hükümetin yerel düzeyde sosyal ve beledi yatırımları yapmadan, gücünü yeni fetihlere sevk etmesine de yardımcı olmuştur. Yani Osmanlı iktisadi hayatında yerel birimler, kendi kalkınmalarını kendileri sağlamıştır. Yerel birimlerin kendi ayakları üzerinde durabilmesi, köklü ve sağlıklı bir yapı kurulmasında etkili olmuştur.

19. yüzyılın ilk yarısında mahalle yöneticisi imamların vergi toplamakta yetersiz kalmaları ve bazı güvenlik zafiyetleri mahallelerde yeni bir yapılanmayı gerektirmiştir. Mahallelerde imamlar dini vazifelerini devam ettirirken idari olarak her mahalle için muhtar-ı sani ve muhtar-ı evvel olarak ikişer yönetici görevlendirilmiştir. Muhtarların atama ile mi yoksa seçimle mi göreve başladıkları konusunda bir ihtilaf olsa da ağırlıklı görüş, halk tarafından seçilen muhtarların, merkezi yönetim tarafından onaylanması şeklinde olduğu yönündedir.

Yaklaşık 200 yıllık bir tarihe sahip olan günümüz muhtarlık sistemi güvenlik, beledi, kültürel, sosyo-ekonomik ve yönetsel birçok alanda mahalle idaresine önemli hizmetler yapmaktadır. Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde halka en yakın birim olması hasebiyle önemli bir konuma sahiptir. Merkeziyetçi yapının ağırlığına rağmen bugünlere kadar varlığını koruyabilmiştir. Mahalleler ve mahalle muhtarlıkları, idari ve hukuki statü, bütçe, yetki, ölçek ve hatta gelecek sorunları ile karşı karşıyadır.

Mevzuatta 4145 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun'un, kaldırılan muhtarlıkları tekrar ihdas etmek için düzenlendiği

ve muhtarların sorunlarını esaslı şekilde çözemese de bugüne kadar muhtarlara dayanak olan en önemli düzenleme olduğu söylenebilir. 5393 sayılı Belediye Kanununun 9. maddesi de muhtarlıkları belediyeler ile doğrudan ilişkilendirmesi açısından önemli bir düzenlemedir. Muhtarlıkların konumunun ve statüsünün muallakta olması sorunlarının kaynağını teşkil etmektedir. Yetkileri konusunda dile getirilen şikâyetlerin temelinde de konumu ve statüsünün belirsizliği yatmaktadır. Bütçe olması konusunda çeşitli karşıt tartışmalar sürmektedir. Mahallelerin yapılaşması da başlıca ele alınması gereken ölçek sorunlarını artırmaktadır. Bütün yönleri ile düşünüldüğünde mahallelerde bir yönetim sorunu bulunmaktadır.

Çalışmada alan araştırması için seçilen Antalya'nın Kepez ve Muratpaşa ilçeleri birçok özellikleri ile yerleşme ve mahalle muhtarlıkları ile alakalı önemli fikirler kazandırmaktadır. Kepez, Antalya'nın merkezinde bulunan, nüfusu ve nüfus artış hızı fazla olan bir ilçedir. İlçe belediyesi ve büyükşehir belediyesi tarafından önemli yatırımlar yapılmaktadır. İlçede mahalle muhtarlıklarının etkinleştirilmesi durumunda yönetsel ve sosyal sorunların çözümünün kolaylaşması mümkündür. İlçenin 68 mahallesindeki şuan görev yapmakta olan 10 mahalle muhtarı ile yüz yüze mülakat yapılmış ve önemli bulgular elde edilmiştir. Muratpaşa İlçesi de Antalya'nın nüfusu en fazla ikinci sıradaki ilçesi olarak önemli bir konumdadır. İlçe, aynı zamanda tarihi Antalya'nın merkezini oluşturması açısından da kültürel zenginliklere sahiptir. İlçede bulunan 55 mahallenin şuan görev yapmakta olan 10 mahalle muhtarı ile yüz yüze mülakat yapılmış ve önemli bulgular elde edilmiştir. İki ilçenin toplam nüfusu 1 milyonu geçmiş durumdadır.

Türkiye'deki göç hareketleri ve kentleşmenin yoğunlaşması göz önüne alındığında, meydana gelen kentsel problemlerin çözülmesi, yönetimde yerleşmenin daha fazla önemsenmesini ve bilimsel çalışmalarla desteklenmesini gerektirmektedir. Bu noktada Antalya, iş olanakları, tatil imkânları, ucuz gıdaya erişim ve ısınma maliyetlerinin düşük olması gibi muhtelif nedenlerden dolayı üzerinde araştırma yapılması faydalı bir alan olarak görülebilir.

Türkiye'deki demokratikleşme süreci kayda değer bir müktesebat oluşturmuştur. Demokrasinin literatürde bahsedilen ilkeleri, ülkenin değerleri ile yeniden tanımlanmalı ve toplumun özümseyeceği ve katılımcılığın önemsendiği bir yönetim anlayışı geliştirilmelidir. Batıdaki yönetim anlayışı transfer edilmiş, ancak getirilen prensipler toplumun gelenekleri ve mekânın ruhu ile örtüşmemektedir. Bu sebeple, insan odaklı ve milli bir müessesemiz olan mahalle muhtarlıkları, önemli bir miras olarak kabul edilmeli ve yerel demokrasinin uygulanmasında mihenk taşı olarak değerlendirilmelidir.

Türkiye'deki yerelleşme talepleri özerklik ile özdeşleştirilmekte ve ülkenin bir bölgesinde var olan siyasi ve terör olayları ile manipüle edilmektedir. Oysa yerelleşme, Türkiye için bir milli politika olarak savunulmalıdır. Küreselleşme ile bütün dünyanın tek bir devlet haline dönüştürülmesine karşı, birçok ülkenin önemsendiği gibi bizim de yerel değerlerimizi muhafaza etmemizin yolu, yerelleşmekten geçmektedir.

Modern dönemde insan, birçok değerini kaybetmiş olabilir. Kentler kaçınılmaz olarak içinden çıkılması güç sorunlar doğuruyor olabilir. Bireyselleşme insanı vicdanından uzaklaştırmış olabilir. Modernitenin ve bilişimin konforu insanları yeni çabalardan uzak tutabilir. Bütün olumsuzluklara rağmen, insani değerlerin hayat bulacağı bir mekâna ihtiyaç olacaktır. Bu mekânı ithal etmeye de gerek yoktur. Bu bağlamda geleneksel mahalle, çağın ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak yeniden hayata kazandırılabilir. Bunun için başta kentleşme tasavvurumuz değiştirilmeli, komşuluk ve dayanışma öncelikle, akıl, ahlak, adalet ve adap ilkeleri ile erdemli bir toplum inşa edilmelidir.

Yerel demokrasinin tam manada yaşatılması için Anadolu coğrafyasında ekilmiş bir tohum olarak düşünebileceğimiz mahalle yönetimleri, ülkemize bırakılan en önemli miraslardandır. Mahalle yönetimleri, bugün aradığımız yerel demokrasinin nüvesi mesabesinde olup geciktirilmeden toplumun en önemli hizmetçileri haline dönüştürülmelidir.

Toplumumuzda mahalle ve yönetiminin kıymetlendirilmesi için yerel bir baskı veya talep beklemek henüz erken gözükmemektedir. Toplum genel olarak demokrasiyi 5

yılda bir yapılan seçimlerle anmaktadır. Katılımcılık yeterince öğrenilmiş değildir. Dolayısı ile Türkiye'deki yerelleşme gayretleri, merkeziyetin arzusu ve çabası oranında gerçekleşecektir.

Mahalle yönetimleri geleneksel mahalleden hangi konularda istifade etmelidir? Sorusu, üzerinde durulması gereken bir meseledir. Bireyselleşen, bencilliği artan, yaşam standartları yüksek olan toplumlara ve yöneticilere yüklenen sorumluluk, bireylerin ve toplumların karakteri ile uyumlu olmalıdır. Aksi takdirde kurallar olur ama uygulamalar gerçekleşmez.

Günümüz mahallelerinde yapılaşma, nüfusun belirli kentlerde artışını teşvik etmektedir. Yeni apartmanların en az iki daire üzeri yapıldığı görülmektedir. Eğer bu apartmanlar tek daire üzerine yapılmış olsaydı, kentleşmenin çok fazla olduğu yerlerde nüfus yarı yarıya düşecek, tanış olmak kolaylaşacak, sosyal alanlar artacak, sağlık kurumlarındaki kalabalık azalacak, okullardaki ve sınıflardaki öğrenci mevcudu düşecek, trafik sorunu hafifleyecek vs. birçok konuda geleneksel mahalledeki arzu edilen yaşam tarzlarına yakınlaşılacaktır.

Mahalle yönetimleri mevcut hali ile 1 muhtar 4 asıl üye (aza), 4 yedek üye (aza) şeklinde oluşmaktadır. Literatürde ve bulgularda belirtilen seçim usullerindeki yanlışlık, mahalleyi katılımcı ve ortak bir akılla yönetmenin önünde engel oluşturmaktadır. Mahalle yönetiminin 1 mahalle muhtarı ve 4 üyeden oluşması, daha sağlıklı idare edilebilir bir yapı olarak görülmektedir. Aynı zamanda, 4 üyenin bir görev dağılımı ve tanımının yapılması, her hafta veya iki haftada bir toplantı yaparak karar almaları sayesinde, mahalle yönetimlerinin aktifleştirilmesi mümkün olabilecektir.

Mahalle muhtarlıklarının tüzel kişiliği konusunda yapılan tartışmaların henüz olgunlaşmadığı görülmektedir. Mahalle ve yönetiminden beklentiler ortaya konmadan tüzel kişilik, statü ve konumunun netleştirilmesi durumunda erken davranılmış olacaktır. Diğer yandan, mahallede bir bilinç oluşturulmadan, tepeden inme hukuki düzenlemelerde, toplumsal ve yönetsel dönüşümlerin sağlıklı olmadığı bilinmelidir. Ancak bu açıklamalar, mahalle muhtarlıklarının şuan ki muallakta olan konumlarını

devam ettirmeyi gerektirmez. Şartlar belirlenip dönüşüm sağlanınca mahalle muhtarlıklarına tedricen tüzel kişilik kazandırılmalıdır. Anayasanın 127. maddesinde belirtilen yerel yönetim türlerinden il özel idaresi, belediye ve köy idaresinin yanına mahalle yönetimlerinin de tüzel kişilik kazanmış bir birim olarak eklenmesi, kaynak israfı ve yönetsel karmaşa oluşturacağı endişeleri ile karşılanabilir. Ancak yetki ve sorumlulukları ile bütçesi belirlenmiş bir mahalle yönetiminin kent hizmetleri ve yerel demokrasiye katkısı, endişeleri kolaylıkla giderebilecektir.

Mahalle muhtarlıklarının konumlarının belirsizliği, sorunlarının en önemli kaynaklarından birisini oluşturmaktadır. Geleneksel mahalle yönetimi, merkezi yönetimin mahalledeki temsilcisi gibi faaliyet yürütmüştür. Ancak mahalle yöneticilerinde olan yerel yetkiler o dönemin şartlarında yerel yönetimlerin en ileri düzeyde kullanılması imkânını da sağlamıştır. Günümüzde, mahalle muhtarlıklarının ayrı bir yönetim birimi olmasına karşı yapılan ‘‘Bir yerde birden fazla yönetim birimi yetki kargaşası doğurur’’ eleştirilerine karşın, yetki alanları net olarak belirlendikten sonra mahalle muhtarlıkları ülke için büyük katkılar sağlayabilecek birimlerdir ve atıl bırakılmaması gereken bir değerdir. Bu bağlamda köy muhtarlıklarının konumundan istifade edilebileceği gibi kent merkezlerinde belediyelerin ve diğer kurumların bıraktığı boşlukların belirlenmesi ile muhtarlara yerel bir konum kazandırılması da mümkündür.

Mahalle muhtarlıklarının bir bütçesi olması konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Denetimsiz olması durumunda, kaynak israfı olması ve muhtarların zan altında bırakılmaları duyulan endişelerdir. Ancak bu konuda da karşıt görüşler bulunmaktadır. Özellikle muhtarlar, ofis giderleri ve faturalar başta olmak üzere birçok giderlerinin olduğunu beyan etmektedirler. Bu konuya da önerimiz, emlak vergisinden ve tebligat ücretlerinden bir payın muhtarlara ayrılmasıdır. Bu, mahallenin nüfusuna ve iş yüküne göre de adil bir gelir sağlayabilecektir.

Mahallelerin en çok gündeme gelen sorunlarından birisi güvenlik sorunudur. Geleneksel mahalleden esinlenerek mahalleye yerleşimlerin muhtarın bilgisine sunulması faydalı olacaktır. Tabi Osmanlı mahallesindeki gibi bir kefalet sistemi mümkün olmasa da muhtarlığın mahallede bir otorite olduğu bilinmelidir. Bu aynı

zamanda muhtarların da serzenişte bulunduğu konulardan birisidir. Bu noktada muhtarların güvenliği de düşünülerek hareket edilmeli ve güvenlik endişesine mahal verilmemelidir.

Mahalle muhtarlarının görev ve sorumlulukları sadeleştirilmelidir. Selçuklu ve Osmanlı döneminde beledi, mali, adli, iktisadi konularda, sorumlu olan muhtarlar ile günümüz muhtarlarını karşılaştırmak doğru olmayacaktır. Kaldı ki sonradan kurulan belediyeler beledi görevleri yapmakta, adli konular yargı ve güvenlik güçlerince yerine getirilmekte, mali ve iktisadi konular ise diğer yönetimlerce yapılmaktadır. Öncelikle muhtarların riskli görevlerden kaçındıkları göz önünde bulundurularak mahalleliye yaptırım uygulayan pozisyonunda tutulmamalıdır. Muhtarların görev alanı toplumsal sorunları tamir edici olmalıdır.

Son olarak, mahalle ölçeğinde muhtarların etkinliği nedir? Sorusuna, “yerel demokrasinin güçlenmesi ve kent hizmetlerinin daha kaliteli yürütülmesi için muhtarlıkların varlığı elzemdir. Yalnız, yetkileri kısıtlı ve aracı bir birim olması nedeniyle yeterli ve özgün çalışmalar yapabilmeleri mümkün görülmemektedir” cevabı verilebilir. Mevzuattaki noksanlıklardan başlayarak sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda var olan sorunlar çözümlenmelidir. Mahalle sakinlerine demokratik davranış kazandırma ve kent hizmetlerini kolaylaştırma anlamında mahalle muhtarlarına ihtiyaç artmaktadır.

KAYNAKÇA

- ABB. (2020). 11 17, 2022 tarihinde Antalya Büyükşehir Belediyesi: <https://www.antalya.bel.tr/Antalyamiz/Kaleici> adresinden alındı
- ABB. (2020). 11 17, 2022 tarihinde Antalya Büyükşehir Belediyesi Gençlik ve Spor Hizmetleri Daire Başkanlığı: <https://www.abbsporthizmetleri.com/>
<https://www.antalya.bel.tr/Antalyamiz/antalyanin-dunu-bugunu> adresinden alındı
- Acar, A. (2019). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye'ye Yansımaları. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 277-293.
- Akarca, A. (2020). *Yerel Demokrasi ve Sivil Toplum: Osmaniye Örneği*. Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Akman, Ç. (2018). Mahalle Yönetimi ile ilgili Yeni Bir Yasal Düzenleme Gerekli Mi? Isparta İli Üzerinde Bir Araştırma. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi* , 516-534.
- Akpınar, R. (2017). Halka En Yakın Birim Olan Muhtarlık Müessesesi: İzmir Karşıyaka İlçesinde Nitel Bir Araştırma. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* (13), 99-110.
- Akşit, A. (2014). Selçuklular Devrinde Kent İskânı ve Mahalleler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 5 (1), 67-88.
- Altın, A., & Şahin, O. E. (2019). Yerel Yönetimlerde Alternatif Hizmet Sunma Yöntemi Olarak Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılımı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* , 6 (3), 89-114.
- Altun, D. A. (2010). Kapalı Konut Siteleri ve 'Mahalle' Kavramı. *İdeal Kent Dergisi* , 216-244.
- Alver, K. (2010). Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği. *İdealkent* , 1 (2), 116-139.
- Angın, C. (2016). *Yargı Kararları ve Yasal Metinlerin Işığında Türkiye'deki Yerel Yönetim Özerkliğinin Tarihsel Seyri*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal BilimlerEnstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı.
- Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2022). *Dünden Bugüne Antalya*. 11 20, 2022 tarihinde Antalya İl Kültür Müdürlüğü: <https://antalya.ktb.gov.tr/Eklenti/8691,613-dundenbuguneantalya-1cilt->

kepezpdf.pdf?0&_tag1=A0C9C6DE414A0CE90390A1F32B58AAC156E1F77
C adresinden alındı

- Arslan, C. (2021). Mahalle Muhtarlığı Hukuksal Ve İşlevsel Analizler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 18-27.
- Aslantürk, A. Y. (2018). Tanzimat Sonrası Osmanlı Şehirlerinde Taşrada Yerel Hizmetlerin Yeniden Örgütlenmesi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 10 (4), 141-150.
- Atam , Ş. (2013). Osmanlı Devleti'nde Muhtarlık Teşkilatının Kurulması: Niğde Merkez Sancağı ve Bor Kazası. *I. Uluslararası Niğde Dil, Kültür ve Tarih Sempozyumu* (s. 291-310). Niğde: Zeitschrift für die Welt der Türken.
- Baday, Ö. N. (2011). *Modern Kent Mekanlarında Mahallenin Konumu*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Balaban, U. (2016). Ahalisiz Mahalleler: Türkiye Metropolünde Nüfus Hareketliliği ve Kolektif Hafıza. *Çekemece İzü Sosyal Bilimler Dergisi* , 4 (8), 65-95.
- Balkıç, B. K. (2019). *Yerel Yönetimlerde Halkla İlişkiler Ve Kurumsal İletişim Uygulamaları: Antalya Kepez Belediyesi Ve Muratpaşa Belediyesi Karşılaştırmalı Örneği*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı.
- Bardakçı, B. N. (2022). *Mahalle Olgusunu Yeniden İnşa Etmek Üzere Akıllı Bir Yaklaşım Denemesi*. Konya: Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Şehir ve Planlama Anabilim Dalı.
- Batal, S. (2010). Almanya'da Yerel Yönetimler Ve Türkiye Yerel Yönetim Yapısı İle Mukayeseli Değerlendirmesi. *Mevzuat Dergisi* (147), 1-19.
- Bayraktar, K. (2019). *Kent Yönetiminin Demokratikleşme Sürecinde Mahallenin Rolü ve Önemi*. Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Bayram, A. K. (2011). Topluluk, İktidar İlişkileri, Birey ve Müzakereci Demokrasi. *Liberal Düşünce Dergisi* , 111-120.
- Bek, N. (2013). *Bir Yerleşim ve Yönetim Birimi Olarak Türkiye'de Mahalle*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı.

- Belli, A. (2015). Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili ve Yerel Demokrasi. *Yasama Dergisi* , 65-88.
- Bergen , L. (2014). *Medeniyet, Müslüman Toplumsallığın İnşası*. Ankara: Mgv Yayınları.
- Bergen, L. (2010). Medeniyetin Cüzü: Mahalle. *İdealkent* , 140-168.
- Beyazyıldız, O. (2010). *Türkiye’de Yerel Yönetimler ve Demokratikleşme Sürecine Etkisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı .
- Bozkurt , Y. (2014). Yerel Demokrasi Aracı Olarak Türkiye’de Kent Konseyleri: Yapı, İşleyiş ve Sorunlar. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (40), 229-240.
- Bozkurt, E. (2020). Toplumcu Belediyecilik Politikalarının Ovacık Belediyesi Örneği Üzerinden Değerlendirilmesi. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi* , 99-149.
- Buhari, İ. (2008). *Sahih-i Buhari*. (F. Bırışık, Dü.) İstanbul: Polen Yayınları.
- Bulurum. (2022). *Bulurum.com*. 12 2, 2022 tarihinde <https://www.bulurum.com/dir/birlikler-vakiflar-ve-dernekler/muratpasa> adresinden alındı
- Bulut, Y., & Akın, S. (2019). Katılımcı Demokrasi Açısından Mahalle Yönetiminin Önemi. Y. Ç. Özservet, & H. Küçük içinde, *Mahalle Odaklı Katılım* (s. 45-66). Ankara: Astana Yayınları.
- Bulut, Y., & Kara, M. (2011). Mahalle Muhtarlarının Kent ve Mahalle Güvenliğine İlişkin Yaklaşımları: Antakya Örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 8 (15), 1-27.
- Can, C. (2013). *Türkiye’de Sosyal Demokrasi: Alternatif Bir Temel Arayışı*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Canyurt, D. (2020). Belçika’da Siyasi Krizler ve Oydaşmacı Demokrasi’nin Bağlamları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 64-81.
- Ceylan, E. (2019). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de 1980 Sonrası Yerelleşme Görünümleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Cimrin, H. (2022). *Kepez Belediyesi*. 11 18, 2022 tarihinde https://www.kepez-bld.gov.tr/page_19_tarihce adresinden alındı

- Çağrı, A. (2021). *Muhtarların Sosyolojik Profilleri İle Kırsal Kalkınmada Rol Ve İşlevlerinin Sosyolojik Tahli: Mersin Örneği*. Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakır, E. M. (2021). *2000'li Yıllarda Birikim Dergisi'nde Sosyal Demokrasi Tartışmaları*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Çam, Ç. A. (2012). *Yerelleşme, Yerel İktidar ve Yerel Demokrasi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim dalı.
- Çavdar, Ş. (2021, 5 6). *Türkiye'de Gezilecek Yerler*. 11 15, 2022 tarihinde Gezilecek Yerler Tr: ürkiye'de Gezilecek Yerle adresinden alındı
- Çelik, D. (2019). *Yerel Demokrasi ve Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Kent Konseyleri: Manisa Kent Konseyi Örneği*. Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetim Anabilim Dalı.
- Çelik, V., Çelik, F., & Usta, S. (2008). Yerel Demokrasi ve Yerel Özerklik İlişkisi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 87-104.
- Çetin , Z. Ö. (2015). Türkiye'de İl Özel İdaresi Sisteminin Dönüşümü ve 6360 Sayılı Kanunun Dönüşüme Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 247-266.
- Çiçek, A. C., & Önalp, G. (2017). Mahalle Muhtarlarındaki Demokrasi Algısı Üzerine Bir Söylem Analizi: Kars Örneği. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 537-554.
- Çimen, H., & Bakan, S. (2019). Türkiye'de Demokrasinin Gelişim Süreci Bakımından Dönemsel Kitiği. *Birey ve Toplum* , 9 (17), 121-156.
- Dalar, M., & Canyurt, D. (2020). Suriye'de Oydaşmacı Demokrasi Olası Riskler ve Fırsatlar. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* , 168-189.
- Demircan, Ş. (2010). *Turizmin Sosyo Kültürel Etkileri: Antalya/Muratpaşa İlçesi Örneği*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı.
- Doğan, M. (2018). Antalya Şehrinin (Muratpaşa, Kepez, Döşemealtı, Aksu, Konyaaltı) Gelişmesinde Etkili Olan Faktörler. *International Journal of Geography and Geography Education* , 187-201.

- Düzbakar, Ö. (2003). Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri. *Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 97-108.
- Emini, F. T. (2009). Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformunun İç ve Dış Dinamikleri. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi* , 16 (2), 31-48.
- Erdagöz, Ö. (2012). Mahalle Yönetimi ve Geleceği. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* , 59-101.
- Erdoğan, O. (2020). Yerel Politikaların Şekillenmesinde Dijital Demokrasi Uygulaması Olarak Antalya Muratpaşa Belediyesi Komşu Meclisi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi* , 48-60.
- Erdoğan, Ş. (2016). *Mahalle ve Türkiye’de Mahalle Muhtarlığı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Eren, İ. Ö. (2017). *Mahalle - Yeni Bir Paradigma Mümkün Mü?* İstanbul: Tuti Kitap.
- Eren, S. S. (2019). Demokrasinin İki Farklı Yorumu: Liberal ve Sosyal Demokrasinin Kuramsal Temelleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* , 396-406.
- Erençin, A. (2018). Yerel Demokrasi: Bir Güncelleme Önerisi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 14 (2), 343-356.
- Erhamza, C. (2022). *Antalya Gezi Rehberi*. 11 16, 2022 tarihinde <https://www.antalyagezirehberi.net/index.html> adresinden alındı
- Erhürman, T. (2012). Çok Katmanlı Toplumlarda İstikrarlı Demokrasi: Birleşik Kıbrıs Örneği. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , 107-147.
- Erkan, N. (2016). 18. Asır Üsküdar’ında Müslim Gayrimüslim İlişkilerine Sosyo-Kültürel Bir Bakış. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* , 2 (2), 1-23.
- Erkan, N. Ç. (2019). Mahalle Odaklı Katılımın Mekansal Boyutları. Y. Ç. Özservet, & H. Küçük içinde, *Mahalle Odaklı Katılım* (s. 55-66). Ankara: Astana Yayınları.
- Eryiğit, B. H. (2018). Metropoliten Alanların Yönetimine Dair Kuramlar Ekseninde Türkiye’de Büyükşehir Belediye Mevzuatının İrdelenmesi. *Tesam Akademi Dergisi* , 51-76.

- Gençoğlu, M. (2011). 1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 29-51.
- Gktołga, O. (2014). Demokrasinin Demokratikleştirilmesi: Yerel Doğrudan Demokrasi Uygulamaları. *Birey ve Toplum* , 2 (4), 97-116.
- Güçyetmez, M. (2017). Karşılaştırmalı Demokrasi Modelleri ve Hkmet Sistemleriyle İlişkisi. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi* , 479-496.
- Gül, H. (2019). Değişen Kent ve Mahalle Yönetimi ve Katılım. Y. Ç. zservet, & H. Küçük içinde, *Mahalle Odaklı Katılım* (s. 19-43). Ankara: Astana yayınları.
- Gül, S. (2008). Keynesçi Refah Devletinin Temeli Olarak Sosyal Demokrasi ve Yeni Liberal Dönüşümün Yansımaları. *Toplum ve Demokrasi Dergisi* , 107-132.
- Güler, B. A. (2000). Yerel Yönetimleri Güçlendirmek mi Adem-i Merkezizetçilik mi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi* , 9 (2), 14-29.
- Güler, E. (2015). *Yerel Demokrasi Açısından Kent Konseyleri ve Eleştirileri: Ktaya Kent Konseyi rneği*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Güneş, Y. (2009). Mahalle Yönetimi. *Türk İdare Dergisi* (465), 113-131.
- Gürbüz, İ. B., & Kadağan, . (2019). Büyükşehir Yasasının Kırsala Etkileri; Bursa İli rneği. *Bursa Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi* , 209-226.
- Gürer, N., & Demirci, B. (2020). Yerel Yönetimlerde Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Seviyeleri ile Hizmet Talebi Arasındaki İlişki: Antalya Muratpaşa Belediyesi rneği. *İdeal Kent Dergisi* , 767-794.
- Hızlı, M. (2014). Osmanlı Mahalle İmamlarının Performanslarına Dair. *Tesam Akademi Dergisi* , 1 (1), 41-51.
- Hosanlı, D. A. (2020). 1920'lerin Ankara'sından Bir Mahallenin ve Konutlarının Anlattıkları. *İdeal Kent* , 1517-1548.
- Kalkışım, H. M., & Yılmaz, N. (2017). Mahalle Yönetimi Ve Mahalle Muhtarlarının Profili: Trabzon Ortahisar rneği. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi* , 6 (12), 110-126.
- Karaböcek, C. (2021). Nurettin Topçu'nun Demokrasi Kavramına Yönelik Eleştirisi. *Felsefe Arkivi* , 49-61.

- Karakaya, S. (2020). Mahalle Yönetimi ve Temel Sorunları. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (50), 461-486.
- Karalezli, G. (2021). Mahalle ve Köyün Birleştirilmesi ile Oluşan Yeni Bir Birim: Kırsal Mahalleler. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi* , 50-61.
- Karataş, M. (2013). Hz. Peygamber'in Yerleşim Ve Şehirleşmeye Yönelik Çabaları: Medine Örneği. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* , 59-84.
- Karpat, K. (2017). *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kavruk, H. (2018). *Mahalle Yerleşimi ve Yönetimi*. Ankara: Nabel Yayınları.
- Kavruk, H. (1999). *Türkiye'de Anakent Belediyeciliği ve Kent Hizmetlerinin Yönetimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Kaya , E. (2021). *Türkiye'de Kent Hizmetlerinin Bilinirliği ÜzerineBbir Alan Araştırması: Keçiören İlçesi Örneği*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Kaya, F. S. (2013). *Türkiye'de Yerel Yönetim Politikaları ve Mevcut Bazı Siyasi Partilerin Yerel Yönetim Yaklaşımları*. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı.
- Kaya, Ş. (2019). E-Demokrasi: Türkiye İçin Bir Model. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 1 (2).
- Kaymaz, Y. S. (2022). Osmanlı Devleti'nde Sivil Topluma İlişkin Bir Değerlendirme. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* , 143-158.
- Keleş, R. (2012). Yeni Anakent (Büyükşehir) Belediyeleri Oluşturulmalı Mı? *Yerel Politikalar Dergisi* , 7-12.
- Keleş, R. (2019). *100 Soruda Türkiye'de Kentleşme, Konut ve Gecekondu*. İzmir: Cem Yayınevi.
- Keleş, R. (2017). Komşuluk: Kentli Hakları, Planlama, Yönetim ve Kentlilik Bilinci. *10. Uluslararası Sinan Sempozyumu*. Edirne: T.C Trakya Üniversitesi.
- Keleş, R. (2020). Yerel Demokrasiyi Merkezizetçilik Virüsünden Arındırmak. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi* , 2 (1), 45-58.
- Keleş, R. (2015, 11 11). Yerel Yönetimler Üzerine.... (E. Ç. Zengin, Röportajı Yapan)

- Kepez Belediyesi. (2022). (K. Belediyesi, Prodüktör) 11 10, 2022 tarihinde <https://www.kepez-bld.gov.tr/>: https://www.kepez-bld.gov.tr/page_19_tarihce adresinden alındı
- Kepez Kaymakamlığı. (2022). *T.C Kepez Kaymakamlığı*. (K. Kaymakamlığı, Prodüktör) 11 10, 2022 tarihinde <http://www.kepez.gov.tr/genel-bilgiler> adresinden alındı
- Kervankıran, İ., & Bulut, E. (2015). Antalya ili turizminin gelişimini ve etkilerini yerel halk nasıl değerlendirmektedir? *Türk Coğrafya Dergisi* , 35-45.
- Kırışık, F. (2013). Kamu Yönetiminin Yeniden Örgütlenmesi ve Kamu Hizmetlerinin Yürütülmesinde Yerellik İlkesi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sosyal Bilimler Metinleri* , 1-21.
- Koç, T. (2009). *Yerel Demokrasi, Katılım ve Yönetişim: Adana Örneği*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Koç, T. (2016). Yerel Yönetimlerde Siyasal Açıdan Farklı Yerel Özerklik Uygulamaları. *Mülkiye Dergisi* , 87-109.
- Koçak, S. Y., & Ekşi , A. (2010). Katılımcılık ve Demokrasi Perspektifinden Türkiye’de Yerel Yönetimler. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (21), 295-307.
- Koray, M. (2016). Avrupa’da Sosyal Demokrasi ve Günümüzdeki Tartışmalar. *Toplum ve Demokrasi Dergisi* , 15-34.
- Koyuncu, A. (2009). Küresel Kentte Komşuluk. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* , 23-42.
- Kuçuradi, İ. (1998). Yirmibirinci Yüzyılın Eşiğinde Demokrasi Kavramı ve Sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Cumhuriyetimizin 75. Yılı Özel Sayısı* , 21-27.
- Mecek, M., & Atmaca, Y. (2020). Yerel Yönetimlerin İdari Yapısına İlişkin Mevzuat Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* , 19 (76), 2068-2087.
- Metin, T. (2013). Selçuklular Zamanında Anadolu’da Türk İskânına Dair Bir İnceleme: Malatya Örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 137-156.

- Mevzuat Bilgi Sistemi. (1969, 4 7). *1136 sayılı Avukatlık Kanunu* . 09 12, 2022 tarihinde Mevzuat Bilgi sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1136.pdf> adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (1977, 08 29). *2108 Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası*. 10 15, 2022 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2108&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (1984, 01 18). *2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun*. 09 25, 2022 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2972&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (1984, 6 27). *3030 sayılı Kanun*. 09 10, 2022 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc067/kanuntbmmc067/kanuntbmmc06703030.pdf adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (1944, 04 15). *4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun*. 09 25, 2022 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4541&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3> adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (2004, 07 10). *5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu*. 08 20, 2022 tarihinde Mevzuat Bilgi Sitemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5216&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (2005, 02 22). *5302 sayılı İl Özel İdsresi Kanunu*. 09 15, 2022 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5302.pdf> adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (2008, 03 22). *5747 sayılı Kanun*. 11 02, 2022 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5747.pdf> adresinden alındı

- Mevzuat Bilgi Sistemi. (2012, 12 6). *6360 Sayılı Kanun*. 09 20, 2022 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6360&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi sistemi. (1982, 10 18). *Anayasa 123. madde*. 09 05, 2022 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (1996, 6 3-14). *Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II Ulusal Rapor ve Eylem Planı*. 09 10, 2020 tarihinde Mevzuat Bilgi Sistemi: <https://webdosya.csb.gov.tr/db/habitat/editordosya/file/dokumanlar/Ulusal%20Rapor%20ve%20Eylem%20Plan%C3%84%C2%B1.pdf> adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (1921, 01 20). *Mevzuat Bilgi Sistemi*. 08 25, 2022 tarihinde 1921 Anayasası: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/oncelki-anayasalar/1921-anayasasi/> adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (1924, 04 20). *Mevzuat Bilgi Sistemi*. 09 10, 2022 tarihinde 1924 Anayasası: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/oncelki-anayasalar/1924-anayasasi/> adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (1961, 7 9). *Mevzuat Bilgi Sistemi*. 08 15, 2022 tarihinde 1961 Anayasası: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/oncelki-anayasalar/1961-anayasasi/> adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (2005, 7 3). *Mevzuat Bilgi Sistemi*. 09 12, 2022 tarihinde 5393 Sayılı Belediye Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393-20150404.pdf> adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (1982, 10 18). *Mevzuat Bilgi sistemi*. 10 05, 2022 tarihinde Anayasa 90. madde: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/> adresinden alındı
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (1982, 10 18). *Mevzuat Bilgi Sistemi*. 10 15, 2022 tarihinde Anayasa 127. madde: <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/anayasa/> adresinden alındı

- Mol, D. K. (2019). *Toplumcu ve Halkçı Bir Yerel Yönetim Deneyimi: Hozat Belediyesi (2004-2014)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Muratpaşa Belediye. (2022). 11 11, 2022 tarihinde Muratpaşa Belediyesi: <https://muratpasa-bld.gov.tr/projeler> adresinden alındı
- Muratpaşa İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü. (2017). *Antalya Muratpaşa İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü*. 11 15, 2022 tarihinde [https://muratpasa.meb.gov.tr/www/tarihi/icerik/273#:~:text=Muratpa%C5%9Fa%20il%C3%A7esi%20ad%C4%B1n%C4%B1%20il%C3%A7e%20i%C3%A7erisindeki,\(yap%C4%B1l%C4%B1%C5%9F%20tarihi%201570\)%20al%C4%B1r.adresinden%20alındı](https://muratpasa.meb.gov.tr/www/tarihi/icerik/273#:~:text=Muratpa%C5%9Fa%20il%C3%A7esi%20ad%C4%B1n%C4%B1%20il%C3%A7e%20i%C3%A7erisindeki,(yap%C4%B1l%C4%B1%C5%9F%20tarihi%201570)%20al%C4%B1r.adresinden%20alındı)
- Muratpaşa Kaymakamlığı. (2022). *T.C Muratpaşa Kaymakamlığı*. 11 15, 2022 tarihinde <http://www.muratpasa.gov.tr/muratpasanin-tarihi> adresinden alındı
- Nufusu.com. (2021). *nufusu.com*. 11 18, 2022 tarihinde (https://www.nufusu.com/ilce/kepez_antalya-nufusu,2021) adresinden alındı
- Ortaylı, İ. (2008). *Türkiye Teşkilat ve İdari Tarihi*. Ankara: Cedit Neşriyet.
- Önder , Ö. (2013). Yerelleşme ve Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesi Bağlamında Yerel Katılım. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi* , 9 (18), 312-326.
- Önver, M. Ş. (2020). Türkiye'de Mahalle Yönetimi. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi* , 4 (3), 37-60.
- Özbey, M. (2019). *Mahalle Dernekleri ve Katılım: Sarıyer İlçe Örneği*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Özer, A. (2015). Sosyal Ekonomi Politikaları Kapsamında Sosyal Belediyecilik Anlayışı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* , 79-100.
- Özgül, M. H., & Aydoğdu , O. (2019). Yerel Yönetimlerin Katılım Kültürü Oluşturulmasında E- Katılım Mekanizmalarının İşlevi. Y. Ç. Özservet , & H. Küçük içinde, *Mahalle Odaklı Katılım* (s. 111-133). Ankara: Astana Yayınları.
- Özservet, Y. Ç. (2013). Algının Kent Mekânına ve Mekânda Ayrışmaya Etkisinin Ölçülmesi, Adana Örneği. *Artium Güzel Sanatlar ve Mimarlık Faültesi Dergisi* , 33-43.

- Özservet, Y. Ç. (2019). Neden Mahalle Odaklı Katılım. Y. Ç. Özservet, & H. Küçük içinde, *Mahalle Odaklı Katılım* (s. 1-17). Ankara: Astana Yayınları.
- Payam, M. M. (2018). Yerel Yönetimler İçin Kentlerde “Yerel Suç Önleme Programı”. *İdealkent* , 9 (24), 614-644.
- Polat, Z. S., & Zaimoğlu, Ö. (2019). Antalya'nın Türkler Tarafından Fethi ve Görsellerle Anlatımı. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 177-184.
- Pustu, Y. (2016). Yerel Demokrasinin Kökeni. *Sayıştay Dergisi* (100), 89-107.
- Resmi Gazete. (1930, 04 14). *1580 sayılı Belediye Kanunu*. 10 16, 2022 tarihinde Resmi Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1471.pdf> adresinden alındı
- Resmi Gazete. (1930, 06 19). *2295 sayılı Kanun*. 11 05, 2022 tarihinde Resmi Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2431.pdf> adresinden alındı
- Resmi Gazete. (2013, 03 14). *6447 sayılı Kanun* . 09 15, 2022 tarihinde Resmi Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130322-2.htm> adresinden alındı
- Resmi Gazete. (2017, 04 29). *690 sayılı KHK*. 10 15, 2022 tarihinde Resmi Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/04/20170429-M1-2.htm> adresinden alındı
- Resmi Gazete. (1963, 07 19). *Resmi Gazete*. 09 10, 2022 tarihinde 307 sayılı Kanun: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12648.pdf> adresinden alındı
- Resmi Gazete. (1992, 10 3). *Resmi Gazete*. 10 05, 2022 tarihinde 3723 sayılı Kanun-Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler Özerklik Şartı: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21364.pdf> adresinden alındı
- Resmi Gazete. (1993, 01 25). *Türkiye'de Çevre Yönetiminin ve Kurumsal Yapının Güçlendirilmesi Ulusal Programı*. 10 10, 2022 tarihinde Resmi Gazete: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21476.pdf> adresinden alındı
- Sadioğlu, U., & Çifci, Y. (2021). Avrupa'da Yerel Yönetimler Reformu Sonrasında Türk Yerel Yönetimleri İçin Bir Tipoloji Belirleme Çalışması. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* , 255-292.
- Sağır, H. (2016). Liberal Öğreti Ve Yerel Yönetimlerin İlişkiselliği: Teorik Bir İnceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 282-307.

- Sezik , M. (2019). Kent Güvenliğinin Sağlanması Bağlamında Mahalle. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (31), 653-671.
- Sowe, S. (2018). *Yerel Yönetimlerde Reform: Türkiye Ve Gambiya Mukayesesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Süme , M. (2022). Osmanlı Devleti'nde Taşrada Muhtarlık Teşkilatının Kuruluşu: Bolu Örneği. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* , 93-108.
- Şahin , Y., & Asarkaya, S. (2019). Mahalle Muhtarlığı Kurumunun Tarihi Gelişimi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 11 (3), 23-32.
- Şahin, M., & Işık, E. (2011). Osmanlı'dan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (30), 221-230.
- Şeker, G. (2013). Geçmişten Günümüze Kent Güvenliğinde Mahalle Ölçekli Güvenlik Uygulamaları: Çarşı Mahalle Bekçiliği. *Tarihte Türk Polis Teşkilatı Sempozyumu* (s. 323-350). Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Şenel , S. (2014). *Yerel Demokrasi ve Bağcılar Belediyesi Örneği*. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- Şengül, H. (2021). *Mahalle, Mahalle Yönetimi ve Bir Dayanışma Mekânı Olarak Bayburt Mahalle Odaları*. researchgate.net. adresinden alınmıştır
- Şinik, B. (2009). Türkiye'de Yerel Katılım: Fransa ile Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. 1-22.
- Tuğcu, P., & Arslan, T. V. (2019). Türkiye'de Geleneksel Mahalle Kimliğinin Sürdürülebilirliğinin Yarışma Projeleri Üzerinden İncelenmesi. *Mimarlık ve Yaşam Dergisi* , 4 (1), 93-115.
- Tunç , H. (2008). Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , 1113-1132.
- Turan, E. (2018). Üniter Bir Devlet Olarak Finlandiya Yerel Yönetimleri. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 84-102.
- Turan, H. C. (2017). Amerika Birleşik Devletleri'nde Yerel Yönetimler. *IJETSAR (International Journal Of Education Technology and Scientific Researches)* (2), 1-19.

- Türkan , O. (2021). Kentsel Mahallelerin Yönetimsel Coğrafya Açısından Yeri ve Sınırları: Yenimahalle Örneği İlçesi (Ankara). *Ege Coğrafya Dergisi* , 143-165.
- Uygun, O. (2015). Yerel Yönetim Reformu için Anayasal İlkeler. *Strategic Public Management Journal* , 1-27.
- Varlık, Ü., & Ören, B. (2003). Demokrasi ve Temsil. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* , 173-185.
- Yahşi, F. (2014). *Bir Toplumda Demokrasinin Gelişmesinde Yerel Yönetimlerin Rolü: Tarihsel, Siyasal ve İdari Anlamda Bir Analiz*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Yaman, M., & Küçükşen, M. (2018). Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesi Açısından Yerel Katılımın İncelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (55), 247-259.
- Yavuz, B. (2009). Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , 283-302.
- Yavuzçehre, P. S., & Bulut, C. (2022). Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyokültürel Yapısı İle Mahalle. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (48), 281-301.
- Yaylı, H., & Pustu, Y. (2008). Yerel Demokrasinin İlkeleri. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (16), 133-153.
- Yetkin , O. (2019). Yerel Kamu Hizmetleri Bağlamında 6360 Sayılı Yasanın Değerlendirilmesi: Marmaris Belediyesi Örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi* , 2 (1), 158-191.
- Yetkin, O. (2020). Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin Yapısı ve Geleceği. *Akademik Düşünce Dergisi* , 4-16.
- Yıldırım, Y. (2021). Sosyal Demokrasinin Yükselişi ve Düşüşü: Neoliberal Dönemde Sosyal Demokrasi Mümkün Mü? *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* , 175-198.
- Yılmaz, B. (2017, 09 1). Mahalle Ögesi ve Turgut Cansever Projeleri. *Journal of Awareness* , 235-240.
- Yirmibeşoğlu, F., & Çılgın, K. (2019). *Yerel Demokrasi Arayışında Mahalle Yönetimi*. İstanbul: Tmmob Şehir Plancıları Odası.

MÜLAKAT/GÖRÜŞME SORULARI

1. Mahalle muhtarlıklarının hukuksal ve idari olarak konumunu yeterli buluyor musunuz?
2. Sizce mahalle muhtarlıklarının bir bütçesi olmalı mıdır?
3. Sizce halk, mahalle muhtarlarının kent hizmetlerinde etkin olmasına nasıl karşılır?
4. Mahalle sakinleri hangi konularda size daha fazla başvuru yapıyor?
5. Sizce mahalle muhtarlıkları, yerel demokrasinin güçlenmesinde ne şekilde etkili olabilir?
6. Mahalle sakinlerinin sizin konumunuzu ve sorumluluklarınızı bildiğini düşünüyor musunuz?
7. Sizce mahalle muhtarlıkları kaymakamlık bünyesinde mi hizmet vermeli yoksa ayrı bir yerel yönetim birimi mi olmalıdır?
8. Sizce mahalle muhtarlıkları mahalle sakinlerine sosyal, ekonomik, kültürel konularda daha fazla hizmet yapabilir mi?
9. Mahalle yönetiminin mevcut halinde mahalle muhtarı ve azaların oluşturduğu yapının verimli çalıştığını düşünüyor musunuz?
10. Yerel demokrasinin güçlenmesi için ilçe meclis üyeleri yerine ilçedeki mahalle muhtarlarının ilçe meclisini oluşturmasına dayanan bir sistemi nasıl değerlendirirsiniz?
11. Sizce mahalleler uzman veya gönüllü (aile hekimi, öğretmen, din görevlisi, aile danışmanı gibi) kimselerin de olacağı bir komisyon tarafından yönetilmeli midir?
12. Sizce mahalle muhtarlıklarının en önemli 3 sorunu nedir?